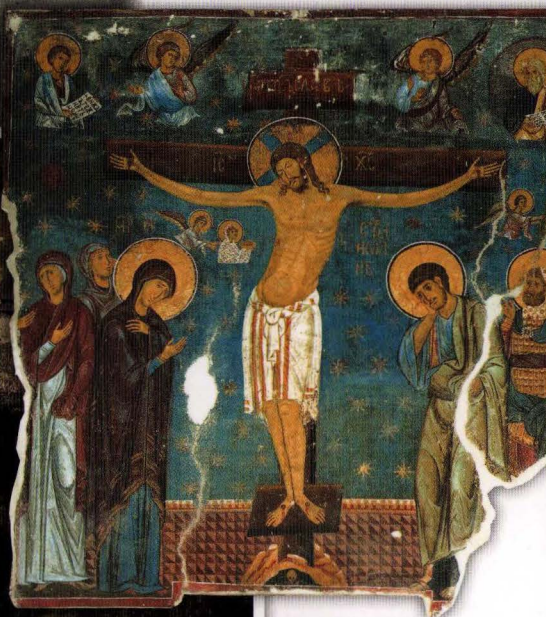
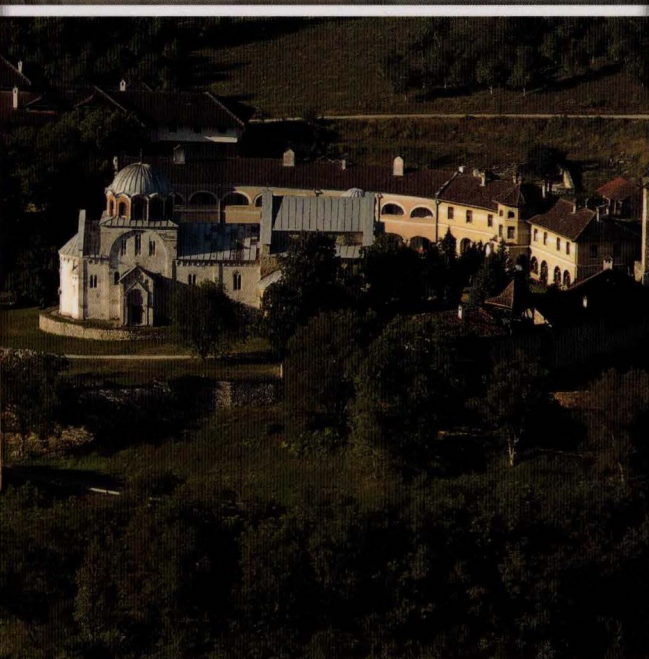
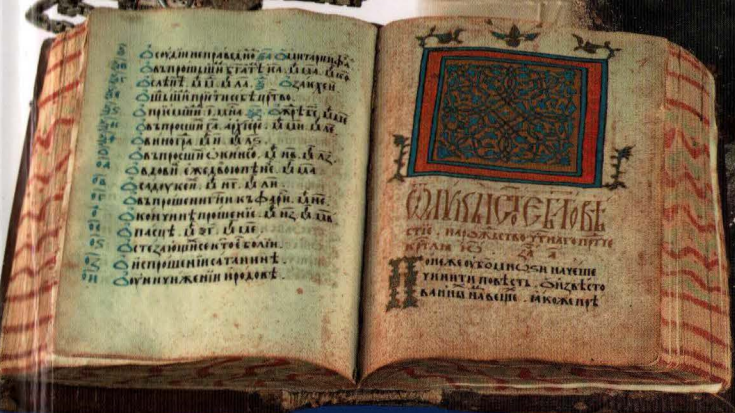

Немањини манастири

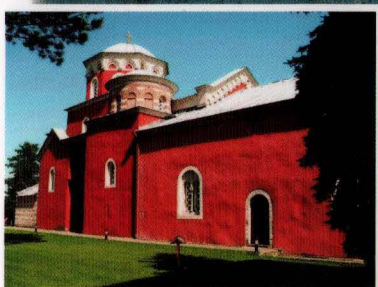
манастир СТУДЕНИЦА

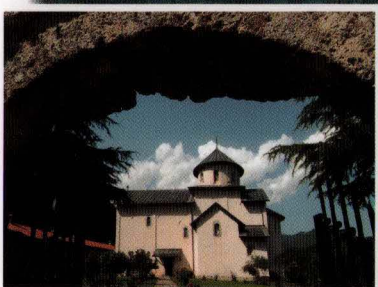
1. Манастир Студенца

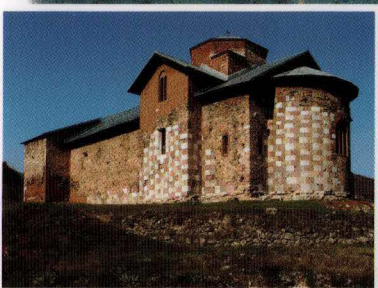
3. Манастир Жича

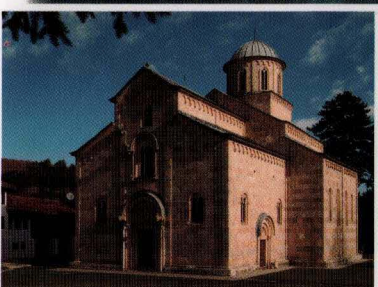
5. Манастир Морача

7. Манастир Бањска

9. Манастир Дечани

Немањин манастири

кодо прво

1-10

јануар-децембар

2011.

2. Манастир Хиландар

4. Манастир Милешева

6. Манастир Сопотани

8. Манастир Грачаница

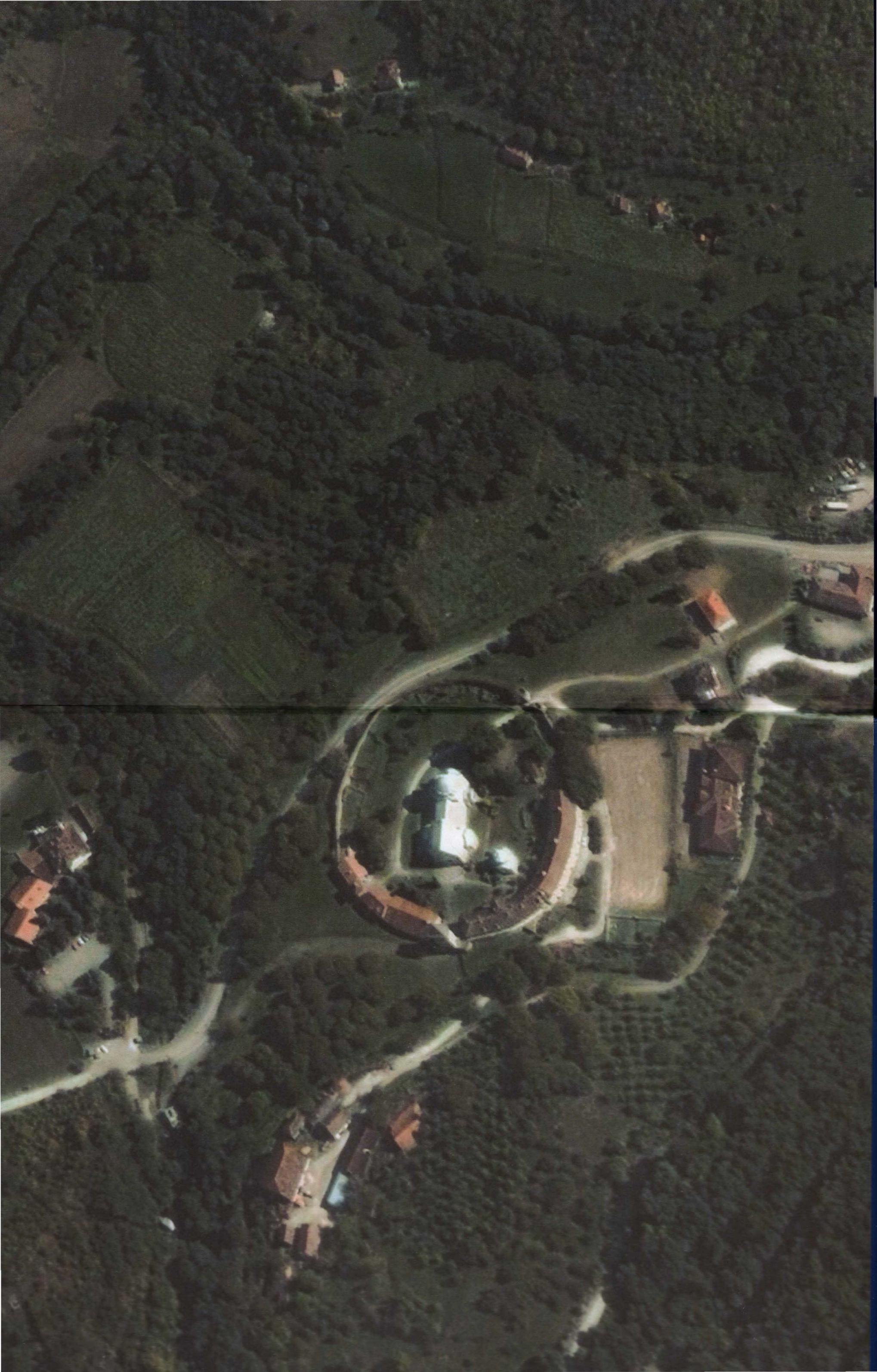

10. Манастир Св. Арханђел

ISBN 978-86-7660-151-6

С р п с к а к у л т у р н а н д у х о в н а б а ш т и н а

Немањински манастири

манастир СТУДЕНИЦА

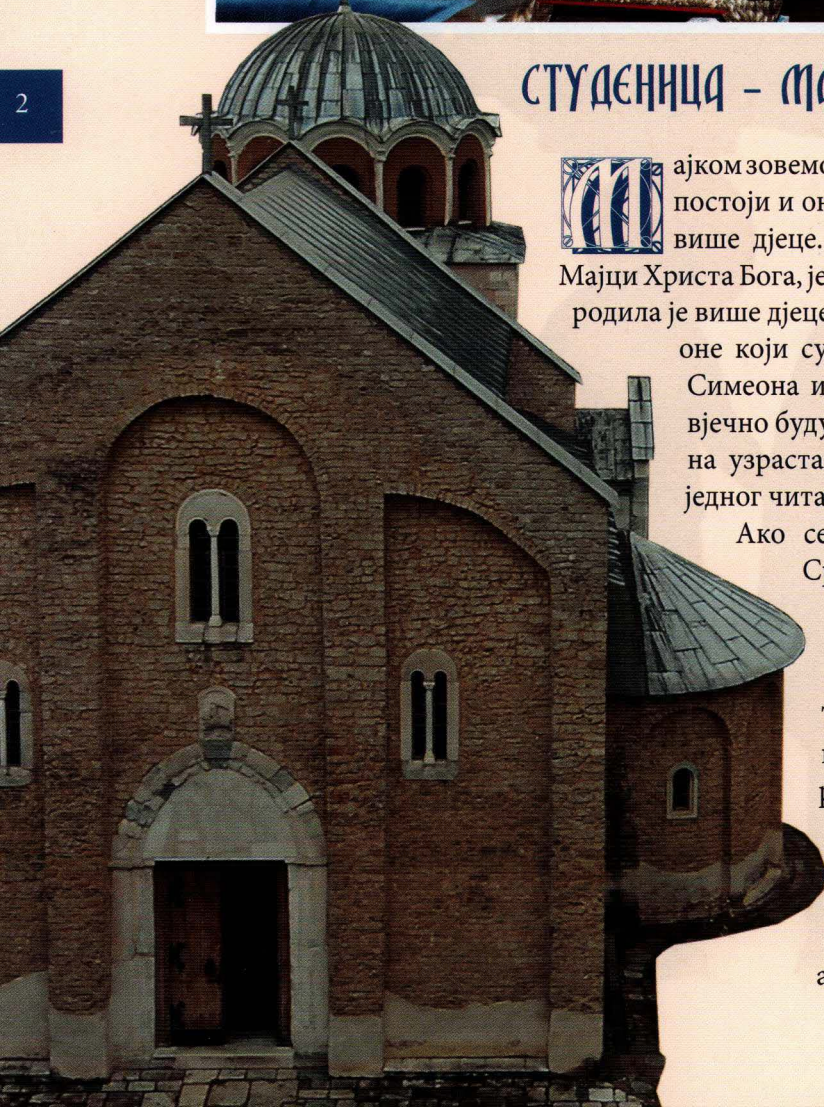
СТУДЕНИЦА – МАЈКА ЦРКВА СВИХ СРПСКИХ ЦРКВА

ајком зовемо ону која нас је родила. Поред мајке која тјелесно рађа постоји и она која рађа духовно. Једна мајка роди једно, а друга више дјеце. Студеница, посвећена Богородици Добротворки, Мајци Христа Бога, јесте „многогородна нероткиња“ о којој говори Пророк: родила је више дјеце од најмногодјетније мајке. Изњедрила нам је, прво, оне који су је прије више од осам стотина година сазидали: Симеона и Саву, свету двојицу, утану у наше историјско и вјечно будуће биће, тај двоједан темељ, свети путоказ и призив на узрастање у мјеру раста висине Христове (ср. Еф. 4, 13) једног читавог народа у свим његовим временима.

Ако се хвалимо, у Господу се радујемо и хвалимо – Срби су једини народ у свијету чија је цјелокупна историјска судбина утемељена на светитељству: на Свецу владару и државотворцу, и на Свецу утемељитељу Цркве и духовно – културног бића. Тако су светитељство и богочовјечна светост постали, једном за свагда, призив и безмјерна мјера раста друштвено – црквеног бића српског народа.

Отуда је та богочовјечна светост и преображење цјелокупног устројства и свих облика живота био главни циљ и Цркве и друштва српског кроз вјекове, свих његових друштвених слојева, од архиепископа и жупана до себра.

Тај једном за свагда постављени заједнички циљ двоједног црквено-друштвеног бића српског народа био је и остао извор и надахнуће свих наших историјских великих прегнућа и остварења. А међу њима и оног важнијег од најважнијег: извор саборности и сабраности нашег свеукупног историјског постојања, на основи симфоније, тј. динамичног сагласја између Цркве и државе. У саборности историјског битовања, Црква и држава су доживљене по мјери и устројству човјековог бића: држава као тијело човјеково, а Црква као – душа тога тијела. Тако схваћена држава, кад се брине о поретку свакидашњег постојања и заједничког живљења људи, није само сврха, још мање принудом и нужношћу оковани слијепи и самодовољни поредак. Бринући се за свакидашњи живот људи и њихове потребе, она се истовремено открива и показује, не као затворена и обоготворена реалност, него као припрема за нешто савршеније; за вјечно и неуништиво заједништво људи.

Црква, пак, свједочећи у границама пролазног и привременог оно што је вјечно и непролазно, открива собом вјечне димензије историје и људског бића, непрестано се трудећи да своју вјечну истину оваплоти у свакидашњи живот, дајући бесмртни смисао људском заједништву на земљи, као и хљебу који једемо, води коју пијемо, времену и простору у којима живимо, и свему ономе што се у њиховим оквирима догађа и збива. Тако, динамичко сагласје Цркве и државе претпоставља, са једне стране, државу отворену за вјечност и неодузимљиву слободу, и са друге, у вријеме и временске токове и људску свакодневицу Цркву погружену до самоодрицања и саможртвеног даривања.

Ова симеоновско-светосавска саборност и унутарње динамичко сагласје нашег свеукупног историјског постојања добили су у складно грађеној и љеполикој Студеници свој симбол и видљиви знак, своје опипљиво - знаковито оваплоћење. Из ње и кроз њу нам вјековима струји и открива се та симеоновско – савинска саборност, то свето јединство дјелања и мишљења, хоризонтале и вертикале живљења. Сва је она крстолика и крстоносна, па зато и христонсна. Својим стремљењем ка Небу и својом заокружљеном приземљеношћу и присношћу, својим уписаним и на зиду насликаним крстом, она нам открива једини истински пут ка том и таквом динамичком сагласју, саборности и јединству. Уз то: својом спољашњом каменом романиком и унутарњом ромејско источном (византијском) загрљењошћу са Тајном и присношћу са Живим и свуда присутним Богочовјеком, дивним у Светима Својим, она се показује као једино истинито сазвучје и јединство Истока и Запада. Тиме она од светог знаја и значења једног мјеста и једног народа постаје и прераста у васељенски знак, путоказ, призив и позив.

Студеница је, била и остала, стамена управо зато што је на таквом сазвучју саграђена и таквим духом задахнута. Тиме је стамено, и наше народно и наше црквено битије, и само дотле ће бити стамено докле у себи има тог сазвучја и духа. И само ће дотле остати стамено док буде израстало из тог студеничког богочовјечног тајнозрења. Као што су Свети ктитори Студенице били зачетници Светорodne лозе Немањића, извиискра Новог Израиља у српском народу, нови Јесејев благи и благословени изданак, тако је и њихова Студеница, заједно са Хиландаром, постала неугасиво огњиште цјелокупне наше културе. Све наше вјековно градитељство, наша словесност и књижевност, живопис и литургијско – духовна ткања на разбоју народне душе – зачињу се у Студеници. Студеница је живоносна и света радионица, неисцрпна ризница нашег богољубља, мудрољубља и човјекољубља.

Дуги живот Студенице, дужи од осам вјекова, пун је духовних плодова као пчелиње саће меда. То је и више од осам вјекова нашег зрења и сазријевања у Христу, наших стравичних распећа али и васкрсења, наших студеничких саборовања и сабрања и студеничке просвјете и просвјећења, израслих из свјетлосног и благог симеоновско – савинског коријена.

Јафилхије

Манастир Студеница

Дийићих из студијичке ризнице,
рад Алексија Лазовића 1818.

Оковано Јеванђеље
из 1704.

Камена йласѣика
на јужном
йорѣалу храма
Усења Пресвѣйе
Бојородице

Са благословом
архиепископа цетињског
и митрополита црногорско-
приморског
г. Амфилохија

Издавач:

Митрополија
црногорско-приморска
ИИУ СВЕТИГОРА - Цетиње

Коло: НЕМАЊИЋКИ МАНАСТИРИ

Уређивачки одбор:

Протојереј-ставрофор Радомир Никчевић - главни уредник,
протојереј-ставрофор Миодраг Поповић - заменик главног уредника,
Звонко Поповић - оперативни уредник, Бошко Гајић, Весна Никчевић,
Миомир Ковачевић, Весна Тодоровић, мр Небојша Гацић и Јован Маркуш

Фотографије:

Архива Митрополије црногорско-приморске, †Живота Ђирић, Зоран
Тричковић и Павел Алексеев

Дизајн:

Мр Мирко Толић

Компјутерска припрема:

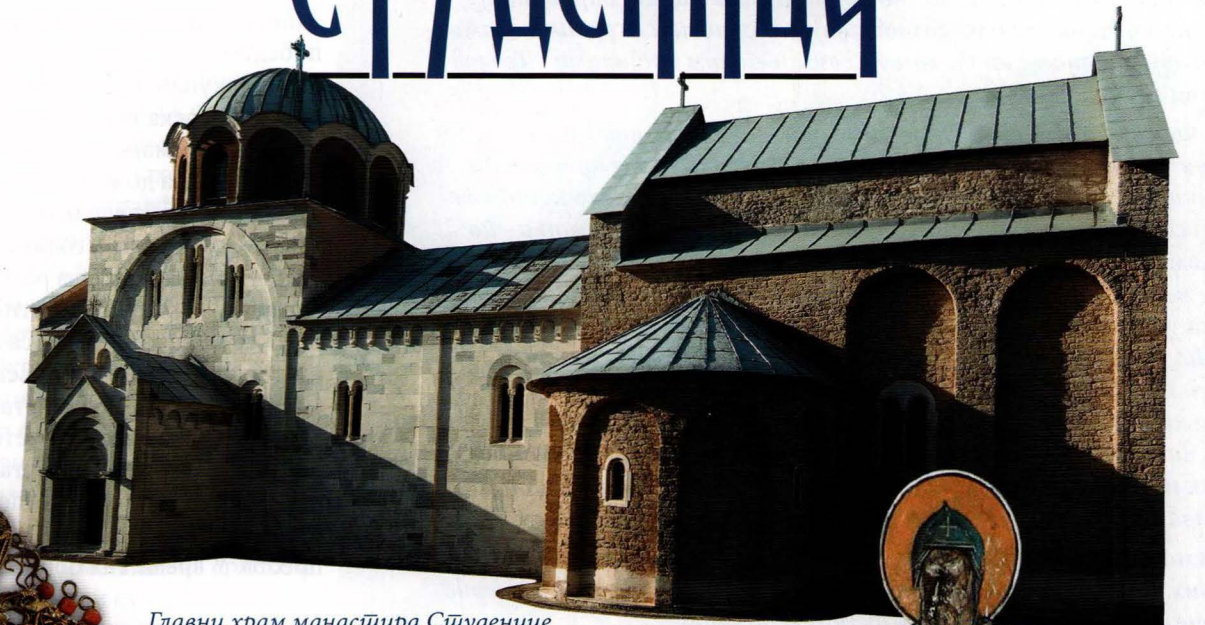
Срђан Салат

Штампа:

rotografika

Миросаљка
архимандритија
Максима, око 1770.

Главни храм манастира Студенице
йосвећен Усењу Пресвѣйе Бојородице

Орар крај XVII
- йочейак
XVIII в.

Крст,
дар Јована
Мићућа
1821.

Свѣти
Симеон,
зачейник
свѣйородне
лозе
Немањића,
кѣйијор
манастира
Студеница,
дејалъ
живойисане лозе
Немањића у дечанској
йријраѣи

Златиѣикани йојас са сребрним
йафѣама XVIII в.

Звездица архимандритија
Самуила из 1826.

Кадионица
Димитрија
Георѣјевића 1826.

СВЕТИГОРА

Београд - Цетиње 2011.

СВЕТИ СИМЕОН – КОРЕН СВЕТЕ ПОЗЕ НЕМАЊИЊА

Не зна се ко је већи; Немања владар или Симеон монах, нији Симеон монах или Симеон миројочиви, нији онај њре смртии или овај њосле смртии. Неколико људи у једном човеку. Райник и државник, народољубац и бојољубац, бојашаиш и убоји подвижник, светјски човек и светшац. Сава и Стеван, синови њејови и живојоисци њејови, нису нимало ѡреувеличали бојашу и мнојосируку личносј своја оца. Дела и факша ојравдавају сваки славойј Немањи, и не дозвољавају надживејши се речима. Само једна реч објашњава целој Немању у свим њејовим ѡројавама - Теодул шјо значи слуја Божји.

Чудан је човек био Немања: Он је имао два кршћења, два имена, два звања у живоју своме, а по смрти два гроба. Прво је кршћен по католички, пошто кад је одрастао одбацио је по латинско кршћење и крстио се по православној закону. Звао се као владар Немања - по библијском имену Нехемија - а после као монах звао се Симеон. Био је владар и маченосац, а по старости монах и крстионосац. Прва гробница му је била у Хиландару а поштоња у Студеници. Он је корен свеће лозе Немањина. Оставио је после себе не само крв у поштомцима својим, него мач и крст као гротрам у служби Господу. Био је он Теодул - слуша Божји - и као маченосац и као крстионосац, и као Немања и као монах Симеон. Чак и по смрти, као мирошочиви светица, остао је слуша Божји и помоћник народни. У њему је сва дубока историја његове династије као и неизразива судбинска историја српскога народа до данас.

Када је Немања сстипао да поред оноликих рајнова и борби сазида неколико велелејних цркава? Даровао му је Бој истина дуј век, али и он је журио, да и мирне дане ујоштреби на службу Боју и на славу Боја и Божјих светица. Није он зидао Ђурђеве Сћубове и Сћуденицу тек онако ради украса своје земље нији пак да подражава Грцима нејо све јо завешу у мучним јриликама своја живоја. Ђурђеве Сћубове јодијао је јо завешу Светјом Ђорђу, кад је био бачен од браће у јаму као неја библијски Јосиф, а Сћуденицу јо завешу Светјој Бојородици, када је сћајао јред јешким рајом са Грцима. Извесно, да је све остјале цркве и манастире, како јо Рашкој јоко и око Курумлије, јодијао јо неком свом завешу.

Све борбе Немањине и сви циљеви њејови били су ујућени на то, да уједини србски народ и створи једну србску државу. Али не онаку лаичку, како то модерни историчари тумаче, њеј један лаички народ и не једну лаичку државу, нејо народ христјољубиви, који ће Христју служити, и државу свейу, која ће ојет Христју служити. Све да служи Христју онако како је и он служио до своја последњеј издасаја на асури у Хилендару. Њејов национализам је христјански православни национализам и њејова Држава је теодулска држава. Ту своју основну идеју он је зајечатио у влачењем мача у корице и смрћу под крстјом Христјовим. Јер је мач без крстја нишја, а крстј победоносан и без мача, на крају крајева. Немања никад није ни рајовао самим мачем без крстја, шјо сведоче њејове завейне цркве. Тамо је осамдесетјодишњи сјарац Немања сјао, шју је млади монах Сава настјавио, доследно и интелијентно до јенијалности.

Свейи Николај Жички

СРБИЈА НЕМАЊИТА

Друштвене прилике у Србији средином 12. века битно је одређивала политика византијског цара Манојла I Комина. Уз његову подршку, на великожупанском престолу нашао се Тихомир, најстарији син властелина Завиде. Најмлађи син Немања победио је браћу, намнетнуо се као велики жупан и утемељио династију која је два века владала српском државом. Немања је поражен у рату са Византијом, а до краја владавине цара Манојла I био је веран византијски вазал. Осамдесетих година дванаестог века Немања обнавља ратове и освајања на рачун Византије. Године 1196. се монаши, силази са власти и препушта престо средњем сину Стефану Немањићу. Најстарији Немањин син Вукан, почетком 13. века збацио је млађег брата и започео сукобе око престола. После измирења браће, Стефан Немањић, се враћа на престо. У време тих борби долази до

Четвртог крсташког похода који се окреће против Византије и доводи до њеног првог пада. Новонастале околности изазване падом Цариграда искористио је Стефан Немањић, да се прогласи краљем. Крунисање за краља Србије обављено је у Жичи. Тиме је изборено ново угледније и повољније место за Србију у међународном распореду снага. Српско краљевство наставило је да живи до успостављања Српског царства 1346. године. По проглашењу краљевства, било је неопходно успоставити и одговарајућу црквену аутономију. За њу се изборио Сава (Растко Немањић). Српска црква је 1219. године стекла аутокефалност, издвојивши се из дотадашње јурисдикције Охридске архиепископије. Први српски архиепископ био је Сава. У наредним годинама Српска Црква је наставила да се организационо учвршћује и шири.

После Стефана Немањића на српском престолу смењивали су се, један за другим његови синови, краљеви: Радослав, Владислав и Урош I. Смене су биле условљене односом српских краљева према суседним великим државама које су добијале или губиле политички утицај на Балканском полуострву. За време владавине краља Уроша I, доласком саских рудара, отварањем рудника и добијањем знатних прихода, ојачала је привреда и повећало се богатство земље. Њега је свргнуо са власти син Драгутин, који је за време краткотрајне владавине водио проугарску политику против Византије. После сабора у Дежеву 1282. на коме је преузео од брата власт, краљ Милутин је током своје владавине знатно проширио територију српске државе на рачун Византије. За време његове владавине византијски утицај у Србији постаје преовлађујући. Из династичких сукоба насталих после Милутинове смрти, као победник је изашао његов старији син Стефан Дечански. Његово уплитање у рат у Византији довело је до рата против Бугарске и византијског цара Андроника III,

Лоза Немањића, детаљ бакрореза са представом манастира Студенице из 1733.

који је завршен српском победом над Бугарима у бици код Велбужда 1330. године. Освајања на рачун Византије наставио је краљ Стефан Душан, који је, уз подршку властеле, свргнуо оца са власти. Знатна освајања византијске територије и градова дали су краљу Стефану Душану повода

да се 1346. године крунише за цара. Његово царство обухватало је, поред старих српских земаља (краљевство) и територије Македоније, Албаније, Епира, Тесалије све до Пелопонеза (царство). За правну подлогу нове државе цар Душан је донео Законик који је остао до данас најпознатији

српски правни споменик. Припрему крсташког похода против Турака прекинула је Душанова изненадна смрт 1355. године.

Задужбинарство је било веома распрострањена делатност код српских владара, међу црквеним великодостојницима и властелом у средњем веку. Ктиторство није подразумевало само грађење цркава већ и бројне обавезе и права које су из тога призилазили, а о чему сазнајемо из даровних повеља које су ктитори насловљавали на своје задужбине. Немањићи су подигли најмногбројније, најзначајније и највелелепније цркве и манастире у своме народу.

НЕМАЊИНИ ПОТОМЦИ

Стефан Немања, велики жујан, се оженио Аном (монахиња Анастасија) и са њом имао синове Вукана, Стефана Првовенчаног, Растка (касније Свети Сава) и две ћерке.

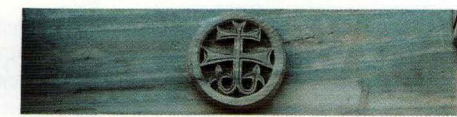
Вукан Немањић је имао синове Ђорђа, Стефана, Димитрија (Дмитра), Владицу и Растка. Само је жујан Димитрије имао појомке, сина Врђислава, Врђислав кнеза Димитрија Врђика, а Димитрије сина жујана Николу и ћерку Милицу (која се удала за кнеза Лазара Хребетановића).

Краљ Стефан I Немањић се прво оженио Евдокијом, ћерком

византијског цара Алексија III Анђела, али је после узео за жену Ану Дандоло, унуку млетачког дужда Енрика Дандола. Са Аном је имао синове Радослава, Владислава, Предислава и Уроша I и ћерку Комнину. Краљ Радослав је за жену узео Ану, ћерку солунског десиојца и цара Теодора I Анђела. Краљ Владислав Немањић је за жену узео Белославу, ћерку бујарског цара Асена II и са њом имао Стефана, Десу и још једну ћерку (која је била удајца за Ђура Качића, омишког кнеза). Предислав се замонашио и постао епископ хумски и архиепископ Сава II. Краљ Урош I Немањић је оженио Јелену Анжујску и са њом имао синове Драгута, Милутина и Стефана. Краљ Драгута Немањић, српски

краљ, био је ожењен Калалином, ћерком ујарског краља Стефана V, и са њом имао Владислава, Уроша (касније монах Стефан), Јелисавету (удату за Стејана I Кошроманића) и још једну ћерку (удату за Павла Шубића). Владислав је прво био ожењен Аном Морозини, а касније ћерком ердељског војводе Ладислава Ајора. Краљ Милутин Немањић, се женио епископима: прва жена му је била Јелена (српкиња, власелинског рода), друга је била ћерка јосифовог Тесалије Јована I Анђела, трећа Јелисавета, ћерка ујарског краља Стефана V, четврта Ана, ћерка бујарског цара Георгија I Тертера, и епископ Симонид, ћерка цара Андроника II Палеолога. Имао је синове Стефана Дечанског и Константина, и ћерке Ану (удала

се за Михаила Шишмана, бујарског цара) и Зорицу. Стефан Дечански је прво био ожењен Теодором, ћерком бујарског цара Смилца са којом је имао Душана, Душицу и још неких, Јелену, (жену Младена III Шубића) али се после венчао са Маријом, ћерком византијског јанићерсег Јована Палеолога. Са Маријом је имао Симишу, Јелену (удату за Младена III Шубића) и Теодору (удату за десиојца Дејана). Цар Душан Силни је био ожењен Јеленом, сестром бујарског цара Јована Александра, и са њом имао сина Уроша II Немањића и Симеона Симишу. Урош се оженио Аном, ћерком влашког војводе Александра.

Од две ћерке Стефана Немање, једна се удала за десиојца Манојла Анђела, солунског десиојца и цара, а друга за неког Асена, са којим је добила Константина Тих Асена (бујарски цар).

ВЕРСКЕ, КУЛТУРНЕ И ДРУШТВЕНО-ПОЛИТИЧКЕ ПРИЛИКЕ У ВРЕМЕ СВЕТОГ СИМЕОНА МИРОТОЧИВОГ, ДРУГА ПОЛОВИНА 12. ВЕКА

1146-1156.

Рашки жупан Урош II ратује против Византије у савезу са угарским краљем. О детаљима доласка на власт Уроша II поред Кинама обавештава нас и Никита Хонијат који описује византијско-српске борбе 1149/50. г. У овим подацима Хонијат описује противника Манојла Комнина, Уроша, владара Срба. Према томе, Урош II је био на власти у Србији 1149. г. о чему сведочи и Теодор Подром и Михаило Солунски. Кинамов текст даје још један занимљив податак: обавезу Уроша II, после битке на Тари 1150. г. да шаље цару Манојлу одред од 300 војника, а ако ратује у Азији још 200. Из овога закључујемо да је Урош II пре битке на Тари Манојлу, као ратну помоћ, слао 300 војника. Пошто је Манојло ратовао у Малој Азији пре 1146. г. вероватно је да је Урош II постао велики жупан пре 1146. г. Урош II је за време своје владе 1146 – 1156. г. водио борбу за самосталност Рашке.

1147/1149.

✦ Крсташа по други пут прелазе преко Србије. Други крсташки рат воде француски и немачки краљеви Луј VII и Конрад III. ✦ Нормански краљ Рожер II ратује против Византије и осваја Крф, Коринт и Тебу.

✦ Оснивање Москве. Москва се први пут спомиње као насеље у летопису 1147. године, када је принц Новгородске републике позвао Јурија Долгоруког речима: „Дођи мени, брате, у Москву”. Кнез Јуриј Долгоруки изградио је утврђење од дрвета - Кремљ, 1156. године, око којег се ширило насеље. Од почетка 14. века у власти је московских кнежева, а од друге половине 14. века она се изједначаје с појмом руске државе и налази се на челу борбе против монголско-татарског јарма. У 14. и 15. веку Московљани су дизали више устанака против својих феудалаца. Од друге половине 15. века Москва постаје престоница руске државе, а почетком 16. века имала је око 100.000 становника.

1149.

И управо у то време Завида се са породицом враћа у Рашку. Са њиме су и његови синови Тихомир, Страцимир, Мирослав и Немања. Не зна се тачно када се вратио, али се зна да је то било након пада Ђорђа у Зети. Оно што помало збуњује јесте да је Завида након повратка у Рашку добио и сва имања која су му својевремено отета. Стога и претпоставка да их је позвао велики жупан Урош II желећи их придобити за велики рат против Византије за који се управо спремао.

имали доста успеха, а како су изгледа очекивали и мађарску помоћ то се и цар озбиљно забринуо, па се тиме може објаснити брзина којом је реаговао на

Срби су изненада напали на суседне византијске територије. У то доба цар Манојло се припремао за поход на Сицилију и пошто је овај српски напад био озбиљан, цар се одмах одлучио на одлагање похода на Сицилију и са својом војском кренуо је на Рашку. У самом почетку рата Срби су

српски напад и што је лично повео војску. Оваква брза реакција изненадила је и Мађаре, тако да је у одсуству моменту велики жупан Урош II остао сам. Мађари нису успели тако брзо да опреме и пошаљу војску. Сам Урош II није имао довољно снаге да се у директном сукобу носи са византијском војском и тога је био савршено свестан. Како је био на време обавештен да се приближава велика царска војска, он се одмах повукао у непроходна брда и шуме. Цар Манојло није имао ни једне прилике да се директно судари са српском војском и стога разара главни град Рас, као и све оне области кроз које је прошао. Једини прави сукоб се десио код града Галича (околина Звечана) који се одупирао неколико дана, али је на крају ипак заузет.

Око 1150.

✦ Најважније достигнуће средњовековног друштва, када је реч о европском систему образовања, јесте стварање универзитета. Праве претече савремених универзитета настају у Европи у 11, 12. и 13. веку universitas scholarium и universitas professorum, односно заједница студената и заједница професора. Већ у 12. веку се јавља потреба да се унутар универзитета седам слободних вештина, односно тривијум (реторика, логика, граматика и квадријум (геометрија, аритметика, музика, астрономија) универзитети обогате теологијом, медицином, канонским и грађанским правом. Универзитет у Паризу основан је око 1150. године, а Универзитет у Болоњи је 1158. године добио повељу цара Фридриха I Барбаросе.

✦ Јован Зонара написао хронику света под називом *Сажета историја* (која допире до 1118. године и која заузима прво место међу сличним византијским историографским делима, како због богатства грађе коју обрађује, тако и због ауторовог самосталног обрађивања извора. У њој наилазимо и на податке о Србији.

1150.

Битка између Срба и Византинца на речици Тари код Ваљева. Битка на Тари била је жестока и неизвесна. Водила се прса у прса. Велики жупан није на Тари изгубио само једну битку. Изгубио је и веру да ће икада моћи да победи Манојла и да ослободи Србију. Неку годину касније, 1153, Манојлу није било потребно ни да покрене трупе, а Урош је већ хитао да му изрази покорност. Срби су сада ратовали као вазали на византијској страни. Тек је Урошевом рођаку и даљем наследнику, великом жупану Стефану Немањићу успело да неколико деценија након битке на Тари ослободи и обједини све српске земље („отачество и дедовину своју”) и да се назове „самодршцем” и независним од Византијског царства.

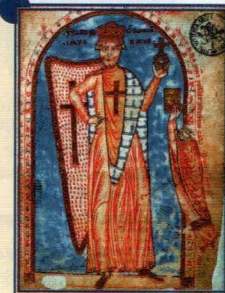
1150- око 1220.

Данаца). Његови сународници га сматрају својим првим модерним историчарем. Име Саксо је било уобичајено за Данску тога времена. Gramaticus (Учени) је додатак који му је додељен касније, почев од Јуландске хронике. Граматичима су називани учени људи и у

православној цркви (како можемо видети у Старим српским записима и натписима Љубомира Стојановића). Живео је у доба утемељења данске државе и експанзионистичких ратова против словенских Венда. Саксов циљ био је да прослави отаџбину, где му је узор била Вергилијева Енеида и њен свет државотворних пчела које изграђују Рим. Доста тога дугује и Платону, учитељу у сјајном латинском стилу био му је Цицерон, али треба нагласити - он је књижевник са одличним даром опсервације и не малом вештином у обликовању догађаја којима је био сведок.

1152-1190.

Рима. 1155. папа га је крунисао за цара. Ратује у Италији, поражен склапа савез са Ломбардијском лигом, враћа се у Немачку и кажњава Хенрика Лава, који бежи у Нармандију. 1189. полази у Трећи крсташки рат. Велика војска пролази кроз Мађарску и Србију. На путу се у Нишу сусрео са Стефаном Немањом. Према предању, Свети Сава га је лечио да би наставио пут. 10. јуна 1190. удавио се у реци Салеф у Киликији.

1154-1189.

Хенрих II Плантагенет, оснивач династије Плантагенета ојачао је краљевску власт и почео освајање Ирске.

1155.

Деса постаје велики жупан (по други пут 1163).

1159-1180.

Папа Александар III сукобљава се са Фридрихом Барбаросом. Успео је да тријумфује 1177.

Око 1162.

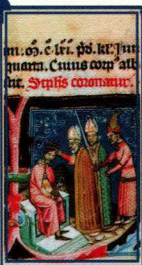
У Рашкој постављен за великог жупана Белош, који је пре тога био угарски палатин и хрватски бан. Једини податак о Белошу као великом жупану Рашке сачуван је у делу Јована Кинама. Кинам наводи како је цар Манојло I збацио са власти Примислава (за кога се претпоставља да је Урош II) и поставио Белоша на рашки престо. Белош је већ био у Србији када је дошло до ове промене на власти. Можда се у Србију повукао јер је у сукобу са Гезом подржао Стефана који је у овом сукобу био поражен (овај податак наводи Рахевин). Белош је могао постати рашки велики жупан око 1162. године. Кинам наводи како се кратко задржао у Србији и да се брзо вратио у Угарску где се поново помиње 1163. Остатак живота Белош је провео у Угарској на својим пространим поседима који су се налазили у Срему. На месту данашњег Баноштора Белош је изградио бенедиктански манастир посвећен Светом Стефану.

1162.

Фридрих Барбароса осваја Милано, а 1165 улази у Рим.

1162-1172.

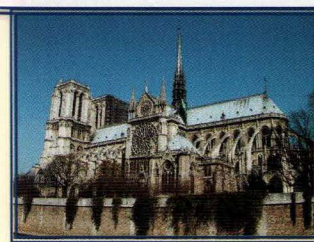
За време владавине краља Стефана III воде се династичке борбе у Угарској.

1163.

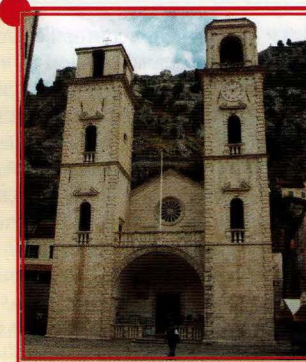

Византијски цар Манојло I уклања великог жупана Десу и поставља Тихомира, Немањиног брата.

1166.

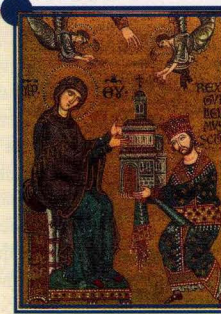

Градња катедрале Нотр Дам (Богородичине цркве) у Паризу започиње 1163, за време бискупа Мауриција, а довршена је тек 1345. године као ремек дело готичке уметности.

господин Исак. Катедрала је изграђена у романичком стилу, са елементима византијске архитектуре.

1166-1189.

Виљем II, последњи нормански краљ Сицилије, осваја Тунис.

1167/1168.

Византија побеђује Угарску и осваја Срем, Босну, Далмацију и Хрватску.

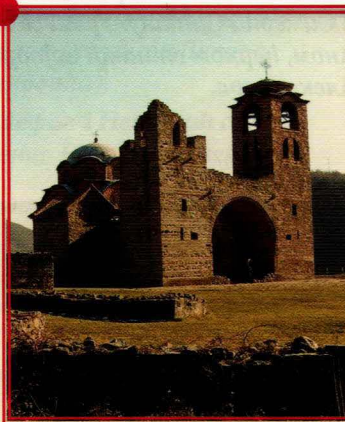
1168-1196.

Рашки велики жупан Стефан Немања, син Завиде, влада Србијом. Сматра се једним од најзначајнијих српских владара и, заједно са сином Савом, једним од утемељивача Српске Православне Цркве, која га слави као Светог Симеона Мироточивог. Доба његове владавине представља

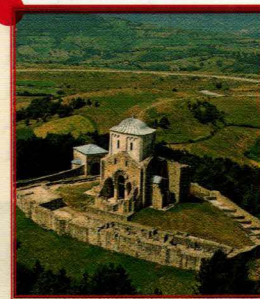
преломни период у историји и култури Срба. Његову владавину карактерише почетак подизања монументалних владарских задужбина, као и појава аутентичног српског стила у сакралној архитектури, познатог као *рашки стил*, за чији почетак се узима његово подизање манастира Ђурђеви Ступови. Поред њега, Немања је подигао и обновио читав низ цркава и манастира, међу којима треба истаћи манастире: Студеницу (коју је подигао себи као покојиште) и Хиландар, који је обновио из темеља са сином Савом.

Око 1170.

✦ Немања побеђује брата Тихомира у бици код Пантина на Косову.
✦ Саграђена црква Св. Николе у Тополици.

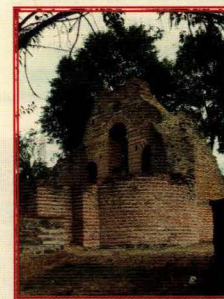
1170/71.

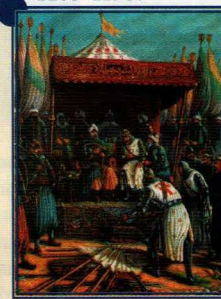
Саграђени Ђурђеви Ступови у Расу. Задужбина Стефана Немање, живописана 1175. О посебном значају манастира, поред старих биографских текстова, говори и изузетан положај манастира подигнутог на самом врху истакнутог узвишења, као и особена архитектура цркве Светог Ђорђа са две куле-столпа/ступа који су дали каснији назив и цркви и манастиру - Ђурђеви ступови. По писању биографа Стефана Немање, његовог сина Стефана Првовенчаног, манастир је настао тако што се Немања, док је био затворен у једној пећини, заветовао да ће изградити манастир посвећен Светом Ђорђу. Манастир је уврштен у светску културну баштину и под заштитом је УНЕСКО-а.

1171.

✦ Млетачко-византијски рат.
✦ Подигнута црква Св. Богородице у Куршумлији.

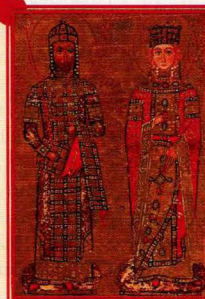

1173-1193.

Владао арапски султан, државник и војсковођа Саладин, оснивач династије Ејубида, освојио Јерусалим, Палестину и Сирију. 1187. године је поразио крсташе код Хатина и освојио велики део Сирије и Палестину с Јерусалимом. Тако је после 88 година окончао франачку окупацију Јерусалима, што је изазвало Трећи крсташки рат. Важио је за мудрог и верски толерантног владара. Саладин је до данас остао митска личност арапске историје и културе, иако по етничком пореклу није био Арапин него Курд.

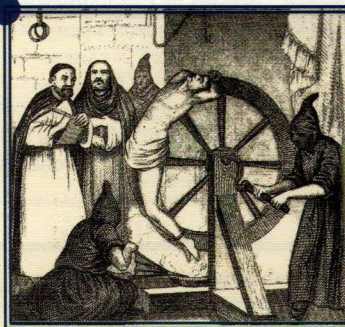
1172.

Српско-византијски сукоб. Стефан Немања приморан да се потчини Манојлу I Комнину. „Кад се сунце провезе кроз сазвежђе Рака, прође сазвежђе Лава, кад врелина Сиријуса поче да попушта и тамне сенке јесени стадоше да се назире, тада цар крену на запад и улогори се код Филипоља.” Овако византијски хроничар, који је несумњиво имао и жељу да се бави књижевношћу, пише о походу византијског цара Манојла I Комнина против српског великог жупана, негде око 1172. године. Немања је искористио прилику да се придружи антивизантијској коалицији у којој су учествовали Млечани, Угари и Немци. Рат је отпочео повољно. Немањини ратници ушли су у приморје, заузели Скадар и Котор, напали Омиш. Појавили су се и у долини Мораве и узнемиравали ромејске постаје и путнике на путу Београд - Цариград. Давнашњи циљ - родна Дукља - Немањи је већ био скоро надохват кад се изненада све преокренуло. Млетачку војску напала је куга и натерала је на повлачење. Неколико месеци касније изненада је умро угарски краљ - Немањин савезник, а престола у Угарској помогао се византијски штићеник. Велики жупан остао је сасвим сам пред византијским трупама. Као и ранији владари Србије, велики жупан проценио је да је боље покорити

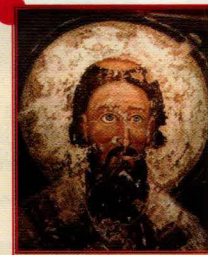
се него се упустити у безизгледну борбу против царске војске. Док се с конопцем о врату, гологлав и босоног, пружајући мач у знак покорности приближавао цару, Немања није могао знати да ли ће се одржати на престолу жупана и каква ће му бити судбина. Цар Манојло повео је Немању са собом у Цариград где је овај морао да прође још једно понижење - у царском тријумфалном уласку у град ушао је као талац. Ипак, цар се према Немањи понео великодушно: звање великог жупана није му одузето, и као гост могао је до миле воље да разгледа величанствени град и царске дворце. Ретор Евстатије Солунски наводи да га је „задивило човек овај, коме није стас онај који природа људима додељује, него узрастом веома висок и изгледом наочит”.

1173.

Почеци инквизиције у католичкој цркви.

Око 1175.

Родио се Растко Немањин (Свети Сава), најмлађи син великог жупана Стефана Немање.

1176.

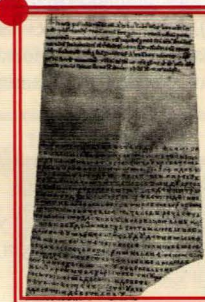
✦ Фридрих Барбароса поражен од ломбардијских градова у бици код Лењана.
✦ Турци побеђују византијску војску код Мириокефалона.

1180-1223.

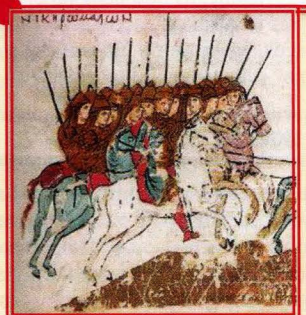
Француски краљ Филип II Август, победио Енглеze и Њемце и проширио своје поседе.

1180-1204.

надбискупу плашт и потврђује стара права цркве у Дубровнику. У писму помиње српску Босну: “regnum Servilie, quod est Bosna” (српска краљевина која је Босна).

1182/1183.

Срби и Угри ратују против Византије и разарају Софију.

1183.

✦ Немања продира до Средца (Софије). Србија постаје независна држава.
✦ Мир у Костанци: Фридрих Барбароса признаје права ломбардијских градова и мири се са папом.

1184/1185.

✦ Немања покушава да освоји Дубровник и Корчулу.
✦ Нормани освајају Драч и Солун.

1185/1186.

Устанак Бугара под Петром I Асеном. Бугарска стиче независност (Друго бугарско царство). Држава која је постојала од 1185. године до 1396. (или 1422). Као наследник Првог бугарског царства било је на врхунцу моћи под Иваном Асеном II пре него што су је освојили Османлијски Турци између четрнаестог и петнаестог века. Друго бугарско царство наследила је кнежевина и касније Краљевина Бугарска.

1185-1195.

Владао Византијом цар Исак II, оснивач династије Анђела.

Пре 1186.

Стефан Немања осваја Дукљу и Котор. Склапа мир са Дубровником који потписује и кнез Мирослав владар Хума (ожењен сестром бана Кулина).

1186.

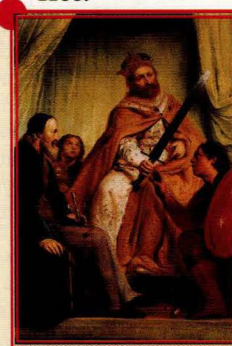
По повратку са освајачких похода, Немања сазива Сабор против богумила у Рашкој 1186. године, којим започињу сурови верски прогони, који највише погађају богумиле и присталице старе вере. Иако је део власти на сабору отворено стао на страну богумила и успротивио се било каквој акцији против њих, Немања је, ипак, уз помоћ рашког епископа Јефтимија, преокренуо ток сабора у своју корист, након чега предузима велике казнене експедиције по Рашкој. О томе сведочи и Немањино житије: „једне попали, друге разним казнама казни, треће прогна из државе своје, домове њихове и све имање сакупи, разда прокаженим и убогим... Учитељу и начелнику њихову језик уреза у грлу његову, што не исповеда Христа, Сина Божјега.”

1187.

Султан Саладин заузима Јерусалим.

1188.

Српско посланство на двору Фридриха Барбаросе у Нирибергу. О Божићу појавили су се Немањини посланици у Нирибергу, на двору царевом. По свој прилици то су били неки људи из Мирослављевог области, или бар је и њих било, јер је међу Рашанима тешко било наћи људе који би знали стране језике. Посланици су донели поруку Немањину цару да он са радошћу очекује у својој земљи крсташе и силног цара, коме је много одан.

1189-1192.

Трећи крсташки рат покренуло је Саладиново освајање Јерусалима 1187.

године. Крсташки нису успели да освоје Јерусалим и поход се окончао договором да Јерусалимској краљевини остане обала од Тира до Јопе и да хришћани имају слободан приступ Јерусалиму.

1189.

✦ Крсташки пролазе Моравском долином. Фридрих Барбароса и Стефан Немања се састају у Нишу. Код цркве Светог Пантелејмона у Нишу, 27. јула 1189. године, било је живље него икада пре тог дана. У кругу богомоље, од које су се данас сачували само темељи, славни Фридрих Барбароса и велики жупан Стефан Немања састали су се на дипломатском разговору како би се договорили како ће крсташки проћи кроз Србију на путу до Јерусалима. Немања је Барбароси обећао 20.000 војника, али и вазалну заклетву, уколико му се гарантују до тада

освојене територије, али и будуће. Барбароса није био одушевљен идејом да и он зарати са Византијом, као Немања, јер је његов циљ био да дође до Јерусалима. Два владара преговарала су и да се Немањин синовац Тохол, син хумског кнеза Мирослава ожени са ћерком кнеза Бертолда IV од Андексса. Чак је и свадба уговорена на Ђурђевдан 1190. године, али до брака није дошло. Ни Ниш није постао престоница династије, па ни уговор до краја није испоштован, јер је Барбароса погинуо. Упркос томе се верује да је српска дипломатија положила тест. ✦ Повеља бана Кулина, трговачки уговори између Босне и Дубровника. Један од најстаријих датираних писаних споменика на српском језику (29. август).

1189-1199.

Владао Енглеском Ричард Лавље Срце. 1189. је постао краљ Енглеске и одмах након тога се отиснуо у Трећи крсташки поход. Са њим је такође пошао и Филип II, краљ Француске, син Луја VII. Одмах на почетку поход се показао неуспешним, углавном због неслагања двојице краљева. Због избијања свађе између Ричарда и Филипа на Сицилији Ричард је одбио да се ожени са Филиповом сестром као што је било планирано. Уместо

тога, оженио се Беренгеријом Наварском на Кипру, којег је освојио 1191. Након освајања Акре од Сарацена, исте године, Ричард је погубио 2700 муслимана које је заробио у рату. Та његова бруталност је у то време сматрана за храброст која је касније прерасла у легенду. Конфликт око превласти над Светом Земљом резултирао је разлазом између двојице краљева, тако да се Филип вратио сам у Француску. Ричард је провео месеце у неодлучној борби против Саладина, султана Египта и Сирије, прије склапања примирја по којем је Јерусалим остављен у Саладиновим рукама. Заробљен од стране Леополда V, аустријског војводе, Ричард

је предан у руке Светог римског цара Хенриха IV. Пуштен је 1194. након плаћања високе откупнине. Ричард се вратио у Енглеску и склопио примирје са својим братом, Доном, касније краљем Енглеске, који је у његовом одсуству сковао заверу са Филипом да би се докопао енглеског престола. Оставивши енглеску владу на бригу способном администратору Хуберту Валтеру, кентерберјском надбискупу, Ричард је отишао у Француску 1194. да би заратио са француским краљем. Кампање за одбрану његових посела у Европи су се наставиле наредних пет година. 1199. године Ричард је смртносно погођен стрелом у једном неважном двобоју.

Око 1190/1191.

Растко Немањић управља Хумом.

1190.

✦ Фридриха Барбаросе ✦ Живописан манастир Студеница задужбина Стефана Немање.

Око 1190.

Написао Мирослављево јеванђеље, најзначајнији ћирилични споменик српске писмености из 12. века. Настао је по наредби захумског кнеза Мирослава, брата рашког великог жупана Стефана Немање, највероватније у Котору, а за

потребе цркве Светог Петра и Павла у Бијелом Пољу на Лиму, и саме задужбине кнеза Мирослава, која је доцније постала епископско седиште Хумске епархије Српске Православне Цркве. Књига је написана на пергаменту словима тзв. уставне ћирилице, а украшена је са три стотине стилизованих минијатура и иницијала, у боји и злату. Данас се чува у Народном музеју у Београду.

Око 1190.

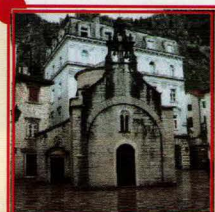

Растко Немањић одлази у Свету Гору. На положају владара

Хума остао је веома кратко, док није побегао са очевог двора и отишао на Свету Гору, замонашио се и узео монашко име Сава. За њим је била одаслата војничка потера да га

врати кући. Међутим, кад су га војници нашли, он је већ био замонашен, или у руском манастиру Св. Пантелејмона или у Ватопеду. Наредних седам година је остао у Ватопеду (основаном 985. године), где му се придружио његов отац Стефан Немања, пошто се одрекао престола и замонашио 1196. године и провео више од годину дана у Студеници као монах Симеон.

1195.

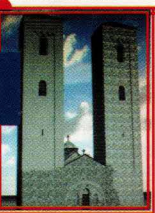
Саграђена црква Св. Луке у Котору. У том историјом, културом, језиком и духом богатом граду, у време владавине Светородне лозе Немањића, 1195. године на Тргу православних подигнута је Црква Св. апостола Луке. Подигли су је Мавро Cazafrangi и његова супруга Вона (Добра). На цркви стоји натпис: „У име Христово, године од оваплоћења Господа нашега Исуса Христа 1195. године, 13. индикта, ја Мавро, син Андрије Cazafrangi, заједно са Вонот мојом супругом, ћерком приора Василија, подижемо ову цркву у част Божију и Св. Луке апостола и јеванђелисте, за спасење наших душа и свих верних хришћана. У време господара Немање великог жупана и сина његовог Вукана краља Дукље, Далмације, Травуније, Топлице и Косне. Сви који ово читате удостојите нас својом молитвом, да нам Христос буде вечни живот. Амин!“

1195-1203.

Византијом владао Алексије III Анђео. Алексије се у историјским изворима описује као владар слабе воље, екстравагантан и корумпиран. Своје достојанственике и војсковође бирао је поводећи се њиховим пореклом или митом у злату. Стога није ни чудно што је царство у току његове владе претрпело неколико тешких понижења.

1195-1199.

Саграђена црква Св. Петра у Бијелом Пољу, коју је подигао хумски кнез Мирослав, брат Стефана Немање. Натпис у камену којим је означен ктитор, не садржи датум подизања, а претпоставља се да је сазидана између 1195. и 1199. године. За време нереди у Хуму, 1252. године, из Богородичиног манастира у Стону је у Цркву Светих апостола на Лиму пресељено седиште Хумске епархије. За ову цркву је написано Мирослављево јеванђеље.

1196-1201.

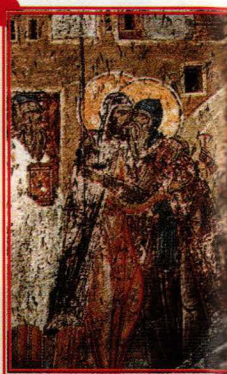

Написао Вуканово јеванђеље (са белешком преписивача старца Симеона о размислима „самодржне властеле“). Вуканово јеванђеље је, уз Мирослављево јеванђеље, најзначајнији споменик српске писмености с краја XII столећа. Рукопис је настао у Пећи, „код града Раса“, последњих година XII века. До средине XIX века рукопис се чувао на Светој Гори, када га је Порфирије Успенски, заједно са једним листом Мирослављевог јеванђеља однео у Русију.

Око 1196.

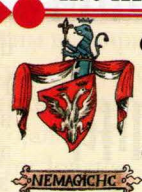
Писан руски јуначки еп Песма о полку Игорову. То је најстарији руски еп, који описује поход новгородско-северског кнеза Игора против Половаца (Кумана) који је датиран у 1185. годину. Писац спева је непознат, а основна идеја спева је позив руским кнезовима да се уједине против заједничког непријатеља односно Половаца (Кумана). Оригинал је настрадао у пожару који је захватио Москву 1812. године током сукоба са Наполеоном.

1196.

Стефан Немања се одриче престола. Добивши самосталност, ородивши се с царем (сина Стефана жени византијском принцем Јевдокијом), утврдивши проширене границе Србије између Дрине, Мораве, Шар-планине, Бојане и Неретве, Немања је знао да се његов задатак на земљи, у отачеству, приближио крају. Предао је власт сину Стефану (Првовенчаном) 1196. године и замонашио се. „Раздавши све своје имање ништина, изиђе од владавине своје и деце своје и жене своје и учини себе удеоничарем неисказаног, и часног, и светоанђeosког, и апостолског образа, малога и великог. И би му наречено име господин Симеон.“ Монах Симеон остао је неко време у свом манастиру Студеници, а затим је, на позив сина Саве, „месеца октобра, осми дан“ 6706. године по византијском календару, то јест 1197. године, отишао у Свету Гору.

1196-1228.

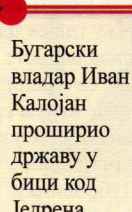

Србијом влада Стефан Немања (Стефан Првовенчани), српски велики жупан, од 1217 краљ. На Државном сабору у Дежеву 1196. Стефан Немања се одрекао престола, остављајући га средњем сину Стефану, а сам се замонашио. Старији син Вукан је постао удеони кнез Дукље, док се млађи, Растко, још раније замонашио и узео име Сава. Вукан је себе прогласио за краља Дукље (титула коју су носили стари дукљански владари почевши од 1077), Далмације, Требиња, Топлице и Хвосна (Метохије). Уз помоћ угарског краља Емерика, Вукан је збацио Стефана са власти и владао Србијом између 1202. и 1204. године. Када су крсташки Четврти крсташког рата освојили Цариград, слаби византијска моћ, али расте бугарска. Када су Бугари почели да освајају српске територије око Ниша, Вукану је ослабила власт. Године 1205. Стефан и Вукан, уз посредовање млађег брата Саве, потписали су споразум по ком Стефан постаје велики жупан, а Вукан удеони кнез „југозападне Србије“.

1197-1227.

На престо у Монголији долази Џингис-кан, творац монголске империје од Тихог океана до Црног мора. Још као млад владар провео је опсежне реформе законодавног система, успоставио је ефикасну службу комуникација и први је који је писао на монголском језику. Године 1206. на скупштини канова изабран је за великог кана - Џингис кана читаве Монголије. Џингис кан је тада обећао да ће делити и добро и зло са својим следбеницима. Увео је општу војну обвезу, те створио добро организовану монголско-татарску коњицу с крупним јединицама до 10.000 људи. У структури своје војске интегрисао је војнике из различитих племена како би учврстио лојалност монголској војсци, а не одређеном племену. Својим непријатељима увек је давао само један понављајући избор: предајте се и будите поробљени или умрите. Константин устрајавајући на дисциплини, награђујући вештину и верност, а кажњавајући оне који му се успротитве Џингис-кан је изградио огромно царство.

1197-1207.

Бугарски владар Иван Калојан проширио државу у бици код Једрена заробио Балдуина I, цара Латинског царства. Признао је папи првенство и добио круну од Иноћентија III.

1198.

Основао српски манастир Хиландар у Светој Гори. Симеон и Сава су желели да заснују српски манастир на Светој Гори. Године 1198. од цара Алексија III су добили златопечатну повељу. Овом повељом цар им је даровао Хиландар, као потпуно независан манастир, „да буде Србима на поклон вечни“. Исте године Симеон и Сава су почели да подижу Хиландар уз помоћ Немањиног другог сина и наследника на великожупанском престолу - Стефана. Године 1199. Симеон је умро у недовршеном манастиру, пред иконом Богородице Одигитрије. Његов првобитни гроб се налазио у југозападном делу наоса католикона. Одатле је на чудесан начин изникла лоза Светог Симеона, која је пробила зид цркве. Исте, 1199 године, монах Сава је основао испосницу у Кареји коју је посветио свом заштитнику Светом Сави Јерусалимском.

1198-1216.

Папа Иноћентије уводи начело да су папе Божји намесници на земљи, у његово време озваничена је инквизиција и продаја индулгенција, опрштаја грехова. 1215. године одржан је и IV Латерански сабор, који је дефинисао званична учења латинске јереси. Папизам

је најзначајније историјско отуђење од Хришћанства кроз све векове. То је потпуна дехришћанизација, остварење апсолутизма и тоталитаризма, јер папски јеретички догмати представљају озбиљна одступања од хришћанске истине, а да заблуда буде већа и потпуна, уздижу се на ниво догмата вере који су неопходни за спасење. Признање папизма значи напуштање Христове истине, одрицање од живота у Духу Светоме и прилажење јереси као отелотворењу овозвеште идеологије.

1199 - 1206.

1199. 13. фебруар, Стефан Немања, монах Симеон се упокојио у манастиру Хиландару. Подсетимо се да су недуго после Немањине смрти избили сукоби у Србији око престола. Не послушавши савете свога оца, тада Стефана Немање, да буде послушан и веран своме брату Стефану, незадовољни Вукан побунио се 1202. године против свога брата прогнавши га из земље. Стефан је већ 1203. почео да се бори да поврати изгубљени престо. Дешавало се то баш у време када су латински крсташки 1204. освојили Цариград и привремено срушили Византијско Царство, чиме је

започео период метежа и нестабилности на Балканском полуострву, али и у Светој Гори. Наиме, крсташки су упадали и у Свету Гору са својим многобројним латинским монасима, плачкали су светогорске манастире, односили драгоцености и светитељске мошти, обесвећивали цркве, монахе злостављали, па и убијали, приморавали их да приме римокатоличку веру и признају папину власт. Тако, док је Србија патила од последица грађанског рата, Света Гора је страдала од крсташа. Стефан Немањин пише свом најмлађем брату Сави и урдно га моли да узме свете мошти очеве и да их донесе у отаџбину не би ли се „наше отечество просветлило“. Оба сина су очеве мошти дочекала у Хвосну, у северном делу српске Метохије. У Житију Светог Симеона Свети Сава бележи: „Када је сазнао владалац син његов Стефан Немања, и брат му кнез Вукан, скупише светитеља и јереје и игумане са многим монасима и са бољарима свим, са радошћу радујући се и

веселем веселећи се. Дошавши са великом чашћу узеше мошти господина Симеона, песмама духовним благодарити Бога.“ У свечаној поворци свете мошти су донете у Студеницу, где су положене у већ раније припремљени гроб. Над моштима Светог Симеона Мироточивог браћа Стефан и Вукан свечано су се измирили. Долазак Светог Саве са моштима Светог Симеона у Студеницу био је догађај који је просуо радост по целом народу. Студеница је заблистала пуноћом свог историјског назначења. Манастир у коме почива свето и Богом прослављено мироточиво тело оснивача српске државе, оца нације, манастир у коме монах Сава, који је већ постао понос Православља, миротворац и учитељ, постаје архимандрит, тај манастир је постао духовна престоница српског народа. Тада у њему пише и Студенички типик са Житијем Светог Симеона, свога оца.

„А кад іледаше іодизање храма Пресвєтє овај мој іосїодин свєтїи, верујїе ми, о іосїодо и браћо, да сам видео како се њєїов ум диже у висину као неки небојарни орао, који је држан на земљи везан узама железним, ња се исїїрїао и у висину узлєїїео да дође до оноїа бесмртїноїа и свєїїоїа исїїочника и да види хлад божасївеноїа їрада Вишњєїа Јерусалима, чији, уисїїину іосїїаде їрави їраћанин.“

Сїефан Првовенчани

СТУДЕНИЦА БОГУ ЗАХВАЛНА ПЕСМА У КАМЕНУ

ЦРКВА БОГОРОДИЦЕ ДОБРОТВОРКЕ

Недалеко од живописне клисуре Ибра „Долине векова“ у којој је некада било језгро средњовековне државе Рашке, на 40-том километру од Краљева, на заравни изнад бистре и хладне речице Студенице, а између врхова Радочела и Чемерна који су обрастли високом и мирисном боровом шумом, уздиже се манастир Студеница, са црквом Богородице Добротворке, задужбином великог жупана Стефана

Немање. Поводом њеног подизања Немањин син, монах Сава, је у житију свога оца записао: „...било је ово место као пусто ловиште зверова. Када је дошао у лов господин наш и самодржац Стефан Немања, који је владао свом српском земљом, и када је он ловио овде, изволи му се да у овом пустом месту сагради овај манастир...“

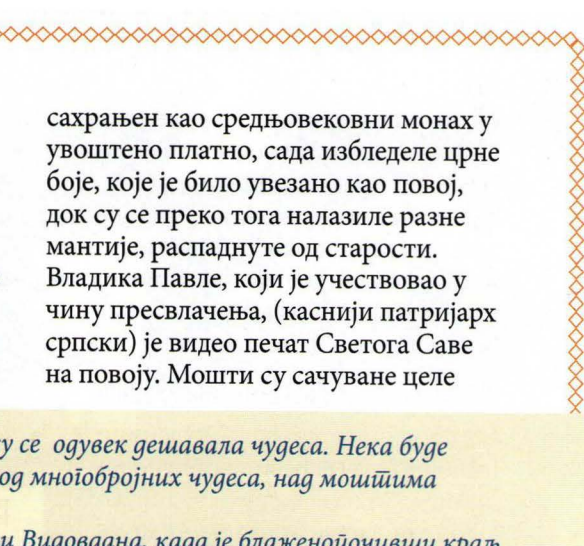
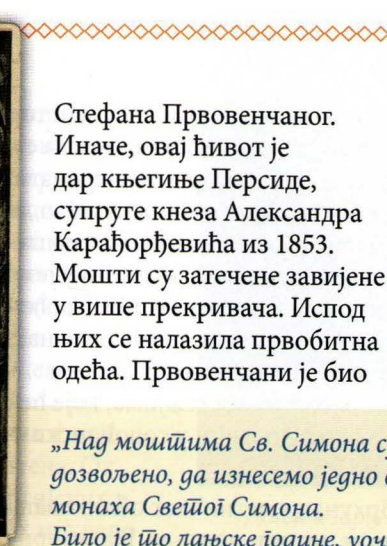
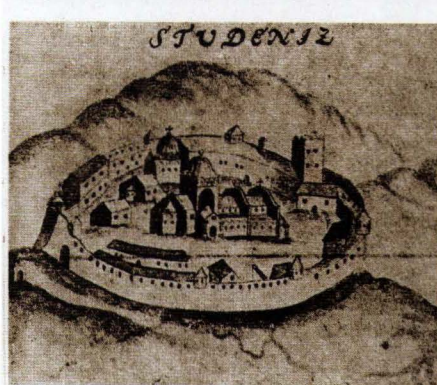
Није тачно позната година када је Стефан Немања одлучио да подигне Студеницу, мада историчари наводе да би то могло бити после 1186. кад је Рашкој припојена Зета, и када су завршени велики ратови. Највероватније је до 1196, када се у њу уселио Стефан Немања као смерни монах Симеон, Студеница била подигнута, мада је њено украшавање трајало и после тога. Када је Свети Симеон отишао у Хиландар, бригу о велелепној задужбини свога оца преузео је Стефан Првовенчани, Немањин син и наследник на рашком престолу, као и први студенички игуман Дионисије. Старешина Студенице је, после повратка са Свете Горе, био и најмлађи Немањин син, Свети Сава, који је овде написао Студенички типик, Житије и Службу своме оцу. После њих, о Студеници се старају Немањини потомци и остали српски владари, као и многобројни монаси који су вековима овде живели. Краљ Радослав, унук Немањин, је око 1230. године испред западне фасаде цркве саградио пространу спољну припрату са параклисима Светом

Николи и Светом Симеону Немањи. Тридесетих година 13. века, до данас непознати ктиор, вероватно неко од Немањића, подигао је југисточно од храма Богородице Добротворке, цркву Светом Николи. Цркву Светог Јоакима и Ане, 1314. године, подигао је краљ Милутин, највећи задужбинар међу српским владарима. За ову цркву се, по њему, у народу одомаћио назив Краљева црква. Мало источније од ње постојала је и црква Светог Јована Крститеља која је наше време дочекала у рушевинама. Под покровитељством Немањића, манастир Студеница постаје политичко, културно и духовно средиште Србије. Она је постала и место покоја њеног оснивача као и његових најближих сродника. Наиме, овде су сахрањени, поред Симеона Немање, његова супруга Ана (у монаштву Анастасија), син Стефан Првовенчани, у монаштву назван Симон, под монашким именом Јован, краљ Радослав, Немањин син Вукан и Вуканов син Растко (у монаштву Теодосије), као и

Стефан, син краља Уроша Првог. После пада српске средњовековне државе 1459. године, завршава се блистави период монашког и културног зрачења Студенице, која доживљава судбину осталих наших манастира, који су као духовне оазе били трн у оку окупаторима. Под налетима Турака, који су често нападали и палили манастир, без повратка је нестајало, готово све,

„Намена Боїородичине цркве у Сїуденици – да буде їробница Немањина – уїицала је већ на избор локалїиїїїа на коме ће да буде їодиїнуїа. Једном їриликом раније – када је іосїїао велики жуїїан – Немања је у знак їобєде код Панїїина, їодиїао цркву їосвєћену заїїиїиїику виїїєзова и своме „їомоћнику у биїкама“ Свєїїом Ђорђу, и їодиїао је на врху брда, као їириїумфални сїоменик. Црква је доминирала околином као їиїїо је Немања доминирао Расом, била је одјек њєїової двора на суйроїином вису изнад уїиїа Себичеве у Рашку. Цркву у Сїїуденици Немања је їрадио у друїо време и са друїом миїиїу. Поїиїїо је у їобєдоносном їоходу доїро са воїском до Тимока и до Вардара, ушао и у Софију и у Скоїїље, и їоїиїїо је сїєдинио Рашку и Поморје, он се, задовоїан усїїесима, їовукао, виїїе мислєћи о мирном живоїїу и о смртїи неїо о раїїовању. Црква Боїородице сїїуденичке не диже се, као Свєїїи Ђорђе, на врху брда, одасвуд на видику. Окружена їланинама и їзїубљєна у шумама, далеко од їуїїєва и воїиїиїа, она из своје їовученосїи и їиїиїине, са свєїїом комуниїира само реком која їроїиїиче кањоном. Њу је Немања їодизао у сећању, не на своје срећне дане, већ на несрећне, – на своје неїдање заїїочєње у цариїрадском манасїїиру Боїородице Доброїїворке, из којеї се срећно враїиїо. И їосвєїиїо їїу своју цркву Боїородици Доброїїворки.“

Милан Кашанин

Цртеж Студенице на аустријској
рајној карти из 1689.

Народни сабор у
Студеници

готово све, њено непроцењиво благо, даровна златопечатна повеља, богата библиотека старих рукописа и књига, као и велики земљишни поседи. Највероватније је и у првим деценијама турске власти скинуто олово са крова Богородичине цркве, због чега су веома пострадале фреске, нарочито на вишим деловима храма. Прва значајнија обнова урађена је, после обнове Пећке патријаршије, 1569. година, у време игумана Симеона, када су поново насликане фреске.

Првих деценија 17. века Студеница је страдала од земљотреса, а потом и од пожара у коме су изгореле многе старе манастирске повеље, а заувек су нестала и друга вредна историјска и уметничка сведочанства. Године 1631. студенички калуђери одлазе у Русију да прикупе помоћ за обнову манастира. Тада у оквиру манастирског насеља постоји 14 цркава, што значи да је манастир био веома развијен, а његово братство многобројно. Са прикупљеним даровима обнову завршавају исте, или следеће, године, да би крајем века, као и у наредном 18. веку, манастир поново страдао у аустро-турским ратовима. „Свету и велику лавру Студеницу, Турци разорише 1689. године“ сведочи један запис, а Арбанаси из племена Климената харају манастир у рату 1737 – 1739. године. Будући заједно са народом на страни Аустријанаца, калуђери су морали да избегну испред турске освете, а манастир је препуштен пљачки и разарању. Тада је студенички архимандрит Василије, склањајући се у Аустријску царевину, пренео тамо манастирску ризницу, која касније није сва враћена.

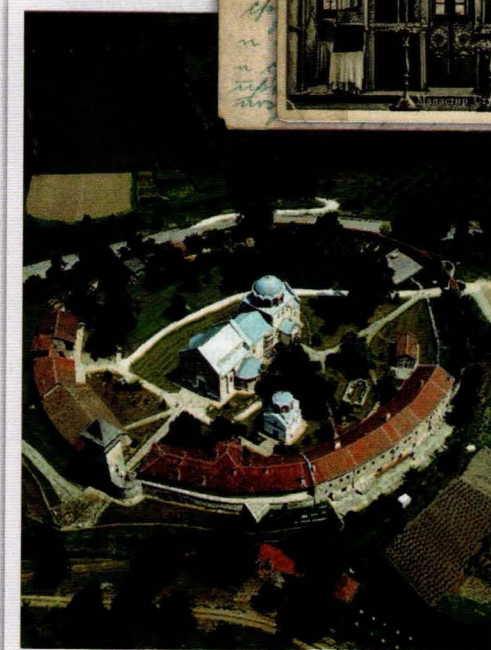
Крајем 1789. године, манастир је још једном тешко пострадао. Богородичина црква и конаци су спаљени, ризница опљачкана, а поједини калуђери заједно са игуманом Леонтијем утајени у Новом Пазару. Следеће године, спасавајући мошти Светог Стефана Првовенчаног, студенички монаси су се обрели у манастиру Војиловици, одакле су се у свој манастир вратили почетком 1792. године.

Тек што су стање у својој обитељи донекле уредили, обнављајући цркве и конаке, наступиле су нове невоље. Током српских устанака манастирска братија узима активног учешћа у борбама. Познато је да су студенички монаси Мелентије и Самуил били војне старешине у Карађорђевој војсци. За то време, манастир је опет у неколико наврата страдао, па је био и запустео. Тек 1838. приступа се обнови. Тако црква Пресвете Богородице трпи и нестручну обнову 1846. године, када су сликари преко старих фресака нанели нови слој малтера и насликали нове, претходно оштетивши многе вредне фреске из времена Светога Саве. (Сто година касније 1951. године приликом реставраторских радова скинут је овај слој.)

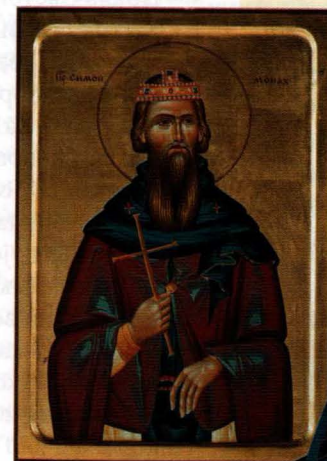
СУДБИНА МОШТИЈУ СВЕТОГ СТЕФАНА ПРВОВЕНЧАНОГ

У сумрачним годинама ратова и насиља, ниједно јеванђеље у манастиру, ни икона, ниједно дело уметничко није тако спасавано као мошти краља Стефана Првовенчаног. У историјској судбини њиховој чита се, боље него у ичему другом, историја манастира и његових монаха. Тело краљево, сахрањено у Студеници,

већ је Свети Сава дао пренети у Жичу. Краљ Владислав га је вратио у Студеницу, да га краљ Урош Први пренесе у Тројичину цркву у Сопотанима. Оно је ту лежало за све време самосталности, и дуго после, - више од четири века. Са аустријско-турским ратом, крајем 17. века, почиње драматично преношење краљевих моштију из једног места у друго. Ради веће сигурности, оне су, већ 1686. пренесене из Сопотана у пећинску цркву Светих Арханђела у Црној Реци, и тек 1701, кад су се прилике смириле, враћене у Студеницу. Али ту нису лежале дуго. Године 1790. оне су великом брзином пренете у Београд, из Београда у манастир Војиловицу, из Војиловице у манастир Рајиновац, да би се 1792. опет вратиле у Студеницу. Но, и сад на кратко време. По избијању првог устанка краљеве мошти су, 1806. пренесене у Враћевшницу, манастир у ослобођеној Шумадији. Ту су остале до слома устанка, а онда су пренесене у сремски манастир Фенек, одатле 1814, у други сремски манастир Беочин, 1816. у манастир Каленић, и на послетку 1839. у Студеницу. Познато је да је негде у том периоду хајдук Остоја Сипић, који је био страх и трепет за целу студеничку околину, обио ђивот с моштима Стефана Првовенчаног, узевши од њих прст, верујући да ће га реликвија чувати од куршума. Опљачкао је манастирске драгоцености и побегао. Међутим, касније се покајао и вратио их. (Касније је тај део моштију владика жички Василије пренео у САД, у српску цркву посвећену Стефану Првовенчаном у Лос Анђелесу, у

Калифорнији). У Првом светском рату 1915. године студенички архимандрит Серафим је преко Рашке, Митровице, Клине, Пећи и Лијеве Ријеке доспео са моштима у Подгорицу, одакле су пренете у манастир Острог. У Студеницу су, по завршетку рата, враћене 30. маја 1919. године. Године 1958, у време студеничког игумана Платона, мошти су из старог дрвеног ђивота пренете у сребрни. Двадесет петог фебруара 1983. године, после конзервације сребрног ђивота, извршено је пресвлачење моштију Светог

Стефана Првовенчаног. Иначе, овај ђивот је дар књегине Персиде, супруге кнеза Александра Карађорђевића из 1853. Мошти су затечене завијене у више прекривача. Испод њих се налазила првобитна одећа. Првовенчани је био

сахрањен као средњовековни монах у увоштено платно, сада избледеле црне боје, које је било увезано као повој, док су се преко тога налазиле разне мантије, распаднуте од старости. Владика Павле, који је учествовао у чину пресвлачења, (каснији патријарх српски) је видео печат Светога Саве на повоју. Мошти су сачуване целе

„Над моштима Св. Симона су се одувек дешавала чудеса. Нека буде дозвољено, да изнесемо једно од многобројних чудеса, над моштима монаха Светиој Симона.

Било је то ланске јодине, уочи Видовдана, када је блаженопочивши краљ Александар у ирајњи кнеза Павла јосетио лавру Светиу Студеницу. Јеромонах о. Герман дочекао је високе јосице и одвео их у цркву. Где им је разумљиво на јрвом месту јоказао мошти Светиој Симона – Стјефана Првовенчаног. Присујни су редом целивали Светије мошти. Зајим Њејово Величанство краљ Александар јође у олиар, а одмах за њим иђаше и о. Герман не закључавши ђивот, нејо само јосици јоклојац, да се нађе краљу на услузи, јумачећи и објашњавајући фреске, њихову уметност и сјарину. Нејосредно иза јоја, мало замишљен изађе краљ из олиара, и сјаде јоред ђивота, захтевајући да му се јоново ојвори ђивот. О. Герман, свесан да није закључао ђивот, јробаше да јодиће јоклојац. Међутим, он се није дао јодићи, чак ни након неколико наврша. Брајство је исјатило Њејово величанство краља и кнеза Павла до кайије и врајили се у цркву нејодно се осећајући. На своје велико зајрејашћење усјановили су да је ђивот овоја јуија ојворен.

Њејово величанство краљ Александар и кнез Павле јојисали су се јриликом је своје јосице, у књију јриложника и јосетилаца манастира Св. Студенице.

Тек другој дана, обавештени смо да је краљ Александар убијен. Тада су разумљиво, брајија, ојишли да звоне, и јада се јрекинуо конојац са звона која је јриложио Њејово величанство краљ Александар лаври Св. Студеници. Инјересанјно је, шјо се конојац није јрекинуо јре или јосле, нејо баш јада, и шјо се ђивот није моја ојворити само краљу Александру.“

Монах Доментијан Здравковић,
1935.

Ђивот
са моштима Светиој Симона

(осим малог прста једне руке који је насилно раније био одсечен). Епископ Павле је опрао мошти смесом богојављенске воде, вина за причест и светога мира, потом су обучене у нове великосхимничке мантије и положене у исти, само обновљени, сребрни ћивот, где се и данас налазе.

ЦРКВА УСПЕЊА ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ

Богородичина црква у Студеници је једнобродна грађевина са куполом и припратом на западној страни, која је заправо, прва права припрага у српској средњовековној архитектури. На овој богомољи препознатљива су два стила: романички, владајући стил на западу и византијски стил обликовања грађевина. Складност стилова и њихово међусобно прожимање створили су специфичан градитељски правац, познат под именом рашка школа.

Најранији живопис Богородичине цркве представља највиши домет византијске уметности почетком XIII века. Век касније, живопис је стручно и зналачки обновљен. То је први реставраторски подухват у Срба. Иако

се, поуздано, не зна ко су мајстори ове цркве, претпоставља се да су дошли са Приморја, највероватније из Котора, где је Немања имао двор. То оправдава и натпис на тимпанону западног портала, исписан у језички чистој српској редакцији. Увођењем српских натписа и тема овде настаје српско сликарство са многим аутохтоним обележјима, које ће свој врхунац достићи у сопоћанским фрескама.

Врхунац уметничког обликовања чине четири портала. На северном зиду поткуполног простора је прозор од квадратних поља, са медаљонима изрезаним у оловној плочи, који

„У име Оца и Сина и Светиога Духа, ја раб Божији Стефан Урош, ђраунук светиога јосифодина Симеона и унук ђрвовенчаног краља Стефана, син великог краља Уроша и краљ свих српских земаља и ђморских, саздах овај храм у име светих ђраведника и ђрародишела Христових Јоакима и Ане, летја 1314. И оно шјто ђисах

у хрисувељу ко ђромени, да буде ђроклетј од Боја и од мене ђрешноја. Амин Сазда се овај храм ђрудом архимандритја и ђрошосинђела иумана Јована.“ - ктјишорски натпис Краљеве цркве

приказују осам фантастичних животиња - симболе Богородичиних врлина и две розете које означавају око Божије.

Данас се и мошти Свете Анастасије налазе у цркви испред иконостаса у ћивоту који је рађен од дрвета, окован сребром и златом и украшен драгим камењем, емајлом и гравуром. Рађен је 3,5 године. Његов аутор је ђакон Војислав Билбија, који је кивот поконио манастиру 1996. године.

КРАЉЕВА ЦРКВА

Северозападно од Богородичине цркве, налази се црква Светог Јоакима и Ане. Сазидана је 1314.

године, у облику сабијеног крста уз осмоуглу куполу. Највећу вредност Краљеве цркве, изграђене од камена и сиге, уз фасаде обложене гипсом, представља очуван живопис, из друге половине XIV века. То је дело мајстора који су украсили већину Милутинових задужбина. По својим ликовним вредностима овај храм, спада у најзначајније споменике XIV века.

ЦРКВА СВЕТОГ НИКОЛЕ

Црква Светог Николе или Никољача, зидана је каменом и сигом. Претпоставља се, да је ова једнобродна грађевина, подигнута кад и Богородичина црква. Од првобитног живописа сачувани су само фрагменти. Поред уобичајених представа, у Никољачи је приказан и циклус Великих празника. Ово сликарство везује се за уметност XII или, најкасније, за средину XIII века. Иконостас је домаћи сликарски рад из XVII века. Црква Никољача и још десет порушених или у темељима очуваних храмова, чиниле су архитектонски миље студеничког манастира.

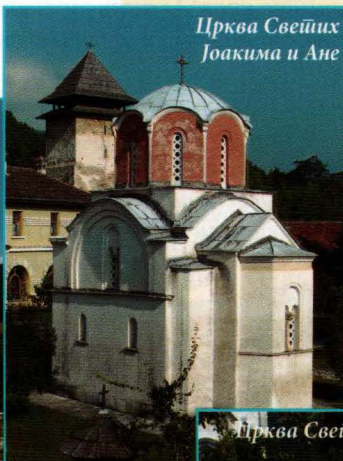
ЦРКВА СВЕТОГ ЈОВАНА КРСТИТЕЉА

Између Никољаче и Краљеве цркве налазе се темељи једнобродне цркве посвећене Светом Јовану Крститељу. Западно од Богородичиног храма

Црква Успења Пресвете Богородице

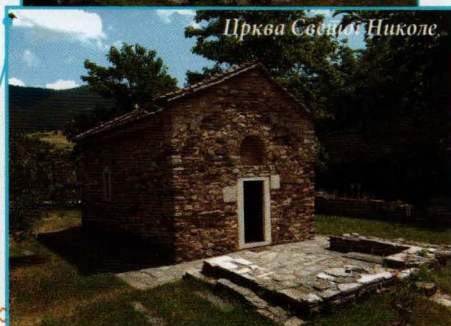
Црква Светих Јоакима и Ане

Црква Светог Јована Крститеља

Црква Светог Николе

је стара трпезарија, подигнута у 13. веку, за време архиепископа Саве. Грађена је од ломљеног камена и била је живописана. На западној страни студеничког комплекса смештена је кула-звонара у чијој су унутрашњости, на месту где је била капела, сачувани фрагменти живописа. На спољашњем делу куле откривени су остаци фресака који указују на монументалну композицију лозе Немањића.

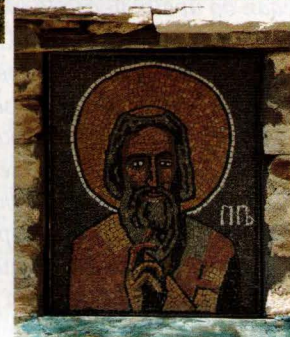
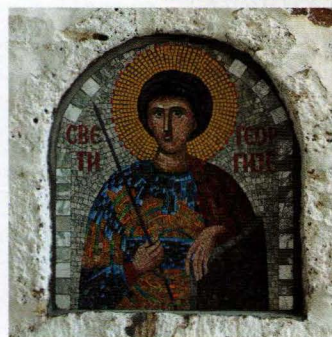
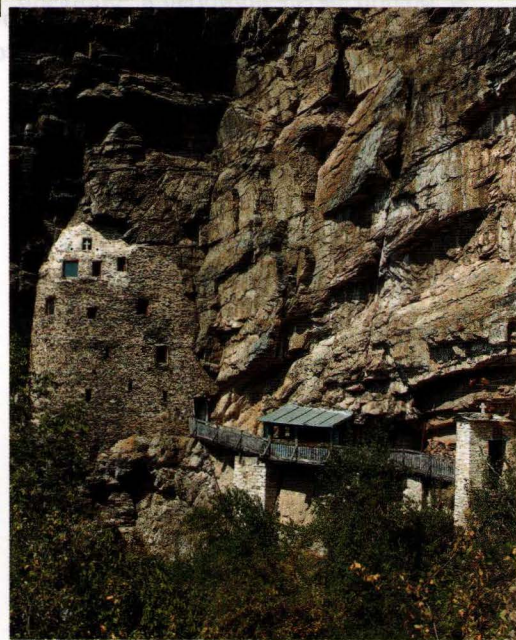
ИСПОСНИЦА СВЕТОГА САВЕ

На осмом километру од манастира, на обронцима Радочела, налази се глатка литица на висини од око 1000 м. У њу је уклесана и надграђена на већ постојеће пећине, над понором дубоким неколико стотина метара, испосница у којој је Св. Сава, у осами, писао Студенички типик и Житије Св. Симеона Немање. Испосничка кула преграђена је водоравно на три спрата, до ње води уклесан камени мост и проширена тераса. У комплексу испоснице налази се и мала црквица Светог Ђорђа као и гробница монаха Гаврила. Још из времена када је ту боравио Свети Сава налази се тзв. Савино корито – камено буре у које се из стене скупља чиста и свежа вода. Уређујући ово место где се гнезде орлови и влада вековни мир, није се мислило на време. Оно се није мерило ни данима ни годинама. За све што је својом руком направио великосхимник Гаврило, по неком свом монашком рачунању, смерно и скромно је уклесао у стени: «Рађено у 20. веку». Леденог децембарског дана 1986. године, остарели монах Гаврило, дубоко зашао у девету деценију, није могао без ватре. Варница из пећи изазвала је страховит пожар, јер је у испосници били пуно уља за кандила и јело, као и пуно папира, писама и верских књига. Због неприступачног усијаног стења које је горело непрекидно пет пуних дана, све је изгорело. И монах Гаврило. Касније је испосница очишћена од трагова пожара и обновљена. Вредна збирка богослужбених предмета и икона манастира

Студенице, изложена је у манстирској ризници. На жалост, то је само део првобитног богатства, јер већина драгоцених предмета је нестала или је уништена. Од литургијских и других црквено-уметничких предмета сачувани су: плаштаница Антонија Хераклејског из XIV века, везена златним и сребрним нитима; покров за ћивот Светог Стефана Првовенчаног, дар султаније Оливере Деспине, кћери кнеза Лазара и жене Бајазитове; златни прстен првог српског краља, Стефана Првовенчаног из XII века; ставротека из 1628. године од позлаћеног сребра; Триптихон из 1750, рукописне богослужбене књиге од XV до XVII века, као и повеље и друге реликвије.

Студеница, Немањина задужбина, у реду „вечито прва“ српска црква, је исходиште Свете лозе Немањића и чуварка немањићких великих дела и завештања. Ова је лађа спасења, кроз коју је владар свој народ приводио Господу, подигнута ради молитве и благодарног уздарја, вековима била и установа у којој се крепио и јачао српски национални дух. Хришћанство је код Срба, захваљујући угледу Немањића и њиховој непоколебљивој и стаменој вери, добило особену националну димензију, која ће и нацију и културу обликовати не само у периоду средњег века и под дугим турским ропством, већ и у време изградње модерне српске државе у 19. и 20. веку, као и данас. Сваки народ има свој лик и своју

Доња и горња
испосница Светог
Саве

историјску судбину као и темеље свог историјског развоја и опстанка. Тако и српски народ, постављен Божијим промислом између Истока и Запада, поседује свој историјски пут и опредељење. Изван тог историјског пута и опредељења, којем га учи Студеница, са моштина својих ктитора и утемељивача, несхватљива је његова прошлост, неразумљив његов садашњи тренутак, и несигурна његова будућност.

СТЕФАН НЕМАЊА - ВЛАДАР, МОНАХ, СВЕТИТЕЉ

„Рођење њеово било је у Зеји на Рибници, и шамо је иримио светио кришћење. Када је овај младецац био изнесен овамо, узео га епископ цркве Свештих Ајосиола и помол се над деишћом, и миром га помоза, па је шако и друго кришћење иримио. Јер све је било чудно са овим мужем: када је био деише иримио је два кришћења; и оишћ када је иримио свешти анђелски образ, и шу је иримио два блајослова – мали образ и велики. А ево и после усшенија њеова иречасно шело њеово би дваишћ сахрањено: ирви иушћ у Свешћој Гори, иде му би и уснуће, и оишћ ошудга би узет и иренесен овамо, и са великом иочашћу и красним славословљем овде по друи иушћ беху положене њеове

часне мошћи у ироб.

Од рођења му 46 иодина, и шу одмах по Божијој вољи ирими владавину.

И осшадге оишћ у владавини 37 иодина, и шу одмах ирими свешти анђелски образ.

И иоживе у шом образу 3 иодине.

И цео живои њеов био је 86 иодина.

А ирештављење блаженој оца и кшшћора иосиодина Симеона би 6708 (1200) иодине, месеца фебруара у 13. дан иреложу се ка вечном блаженшћу.“

Свешти Сава

Стефан Немања је рођен 1113. године у Рибници на Морачи, (Зета), данас у Црној Гори. Отац му се звао Завида и био је у сродству са рашком династијом Вукановића, потомак је великог жупана Вукана. Немања је прво крштен по католичком обреду, будући да у Рибници није било других свештеника, а потом миропомазан по православном обреду по повратку породице у „стоно место“ у цркви Светих апостола Петра и Павла, у Расу код Новог Пазара. Имао је три старија

брата: Тихомира, Страцимира и Мирослава. Тихомир је постао велики жупан 1165. године, а остала браћа удеони кнезови.

Прво писано сведочанство српске ћириличне ортографије, Мирослављево јеванђеље, апракос (избор из свих јеванђеља са прописаним редом литургијских читања), писано је око 1185. године за Немањиног брата Мирослава.

Византијски цар Манојло Комнин, (1143-1180) који је најстаријег

Тихомира поставио за великог жупана Рашке, после смене великог жупана Десе, позива Немању у Ниш и даје му титулу „царски син“ и земљу око Дубочице (Лесковац) и река Расине, Топлице, Ибра и Пусте реке, и тиме га готово изједначује са најстаријим братом. Истовремено, Немања подиже цркву у Топлици, манастир Светог Николе и цркву Свете Богородице на ушћу реке Косанице. Браћа му оспоравају право да самостално дела у својим областима, што прераста у сукоб. На скупу великог жупана Тихомира и удеоних кнежева браћа утамничују Немању зато што се супротставља примату великог жупана. Немању су потом заточили у пећину крај Раса, но његова га војска ослобађа. Стефан Немања постаје владар Рашке, вероватно, 1166. године, после одсудне битке на Косову, у којој његов противник и старији брат, велики жупан Тихомир, губи и власт и главу; код Пантина се утапа у Ситници, док Страцимиру и Мирославу остају на управу њихове удеоне кнежевине.

У покушају да се ослободи византијске управе, Немања уз подршку Угарске и Млетачке у сукобу са Манојлом Комнином губи битку и прихвата вазални однос према Византији. Као византијски вазал учествује у бици код Мириокефалона (1176). Ово савезништво ће трајати све до смрти Манојла Комнина.

Стефан Немања је као владар имао бројне сукобе, али и склапао многе савезе са Византијом, Угарском, Немачком, Рагузом - данас Дубровник (1186), Млетачком, Бугарима што

О ИМЕНУ НЕМАЊА

Један од ирвих шумача имена Немања био је књижевник Јован Сшерија Појовић. Он каже: „Њеов син Сшефан, ирвовенчани краљ иише за оца свога да се најире у римској цркви кршћиио из узрока шшћ у месшћ иде се родио није било свешшћеника иравославне цркве. У 30-ој ишћом иодини возрастга свога нашао је за нужно кршћишћи се по друи иушћ „ошћ руки“ архијереја рачкој кир Леоншћија у цркви ашћосиола Пештра и Павла. По свој ирилици дакле било му је име Неман, од каквој шшћинца кума наденушћ, а дошћије кад се по друи иушћ кршћиио, узео је име ирчко Сшефан. Човек који шридесет и иодина једно име носи не може га искоренишћи из сшћомена лшћди: зашћ се једнако ишћшћмак називао Сшефан Немања. Мненије ово ишћшћврћује некако сам он у ишћвлашћишћи дашћој манастиру Хиландару, у којој овако иовори „ишћшћави ме велијега жујана нареченаго в свешћом кршћишћенији Сшефану Неману.“ У наше време, ирофесор Предрај Пијер име Немања доводи у везу са сшћарозавешћним Нееман: „Ко је био

сшћарозавешћни Нееман? Он је био војвода сиријској цара. Био је болешћан од иубе. Пошћшћо је чуо да га иророк Јелисије може излечишћи, ишћверовао је у ишћо и дошћао иророку Јелисију да штражи ишћомоћ. У једном ишћренушћку је ишћосумњао, али је зашћим оишћ ишћверовао и излечио се. Нееман је, дакле, био човек који је ишћверовао и сшћасао се. Њеов иример моћао је бишћи врло ишћочан за учвршћивање у вери. Неемана Сиријанина ишћомиње и Госшћод у иршћошћоведи у Назарешћу. Зашћо је давање Нееман (или Неман или Немања) моћао бишћи знак жеље да новокршћишћени буде вером излечен, ишћј. сшћасен као Нееман Сиријанин. Када се има у виду да је име Немања било расшћросшћирањено у далмаишћинском ишћриморју, како је ишћо ушћшћврдио Консшћианшћин Јиричек, и када се зна да је у делу јадранској ишћриморја било ишћаганшћива још у време Консшћианшћина Порфиршћошћенишћга, ишћо даје догаишћину уверљивосшћи ирешћишћосшћавишћи да је син Завидин на ирвом кршћишћењу добио име ирема сшћарозавешћном Нееману Сиријанину.“

је омогућило знатно проширење територије рашке државе. После смрти Манојла Комнина, чија је држава обухватала и Угарску и суседне српске државе, Византија је запала у дуготрајну кризу. Велики жупан Стефан Немања користи слабости и тешкоће Византије да прошири власт до Јужне и Велике Мораве, на територију данашњег Косова, равницу око Скадарског језера и приморске градове од Котора до Скадра. Под управом Немањине браће и синова нашле су се и територије некадашњих кнежевина Захумља (без Корчуле), и Травуније, Неретвљанска Крајина, Зета, Хвосно (Метохија без Призрена), област између Дрине и Велике Мораве и средњи и горњи ток Дрине, тако да је српска држава обухватила простор између река Неретве и Јужне Мораве, приближно од планине Рудника до обале Јадранског мора.

Док му је престоница још у Расу Стефан Немања, сада велики жупан, осваја Ниш 1183. године, продирући дубоко у византијску територију, до Софије. Добро познајући стратешки значај Ниша (у коме је рођен цар Константин) он планира да престоницу државе пресели у "најпознатији од својих градова". Ипак, 1190. године Ниш је поново византијски град, иако је Стефан Немања, у Нишу као у јаком црквеном средишту, за кратког столовања обновио неке цркве, а и неке нове саградио.

Он је први српски владар који је једном немачком владару понудио војно и политичко савезништво - при сусрету са царем Фридрихом Барбаросом у јулу 1189. године у Нишу. Када се Византија ослободила притиска крсташа, у новим сукобима Немања је приморан да врати освојене земље око Ниша и даље на исток. Пошто је претрпео пораз у бици на Морави 1190, закључен је мир у коме Византија није имала снаге да наметне битне територијалне промене. Стефан Немања добија од Византије признање српског државног суверенитета а његов син Стефан (будући првовенчани

краљ Србије) византијску принцезу Евдокију, нећаку византијског цара Исака II Анђела за жену. На државном сабору 1196. Стефан Немања се одрекао престола у корист средњег сина Стефана Првовенчаног, коме је дао Рашку на управу. Старијем сину Вукану оставља Зету, Требиње, Топлицу и Метохију. Замонашио се у Студеници и примио име Симеон, као и његова жена Ана, потоња монахиња Анастасија. О одласку на Свету Гору монаха Симеона на позив његовог сина Саве, Стефан Првовенчани надахнуто и сликовито пише: „... Сред ње (ливаде) стајаше дрво дивно, огругласто гранама, пуним лишћа, преукрашено цвећем и пуно плода,

благи мирис одајући. А сред дрвета настанила се беше птица слаткогласна, кротка у седењу, тиха у песмама, весела у цвркутању, јасна у шаптању, једна од мудрих птица љубавних, слатки његов детић, који је некада био мени везом рођења брат, звани Сава монах. Овај сеђаше на дрвету, тј. у Светој Гори и неумуклим гласом, високим грлом, јасним звуком, измеђујући гласове прелепе и предивне, и необичне песме појући. И тај глас уђе у уши пречудног и дивног господина ми Светога Симеона, часнога старца. А њој и остале птице, на доњим гранама седећи, слатком њеном гласу својим гласовима

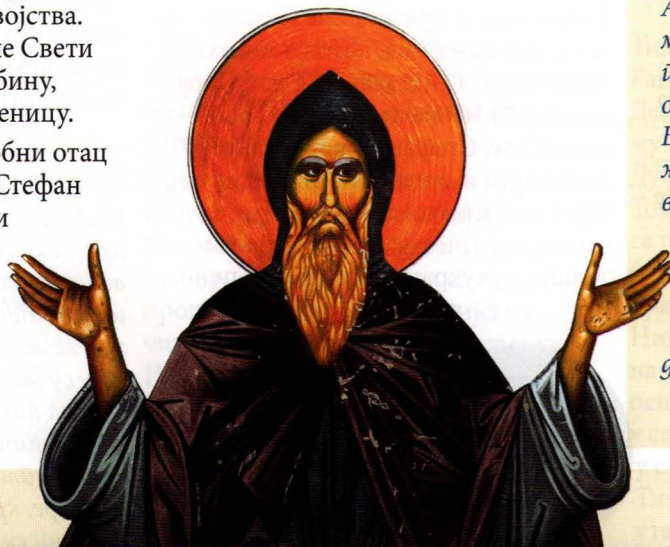
Жујан је средњовековна титлула расиропирана међу јужним Словенима, ирвенсено међу Србима. Назив је везан за владара жује, основне географске и политичке целине. Први жуј је забележена године 777. на територији коју су насељавала словенска племена. Према казивању византијског цара и писца Константинова VII Порфирогенита, српска племена нису имала врховне владаре, краљеве, већ „старице жујане“. Жујани су најпре стјали на челу појединих родова насељених по жујама. Када би се неколико суседних жуја удружило, на челу би се нашао најуглашенији и најугледнији жујан и он би постао владар, господар. Титлула жујана није постојала од царској или некој другој владарској двора, и није се постојала у државној служби, а у српским земљама се успалила и постојала наследна. Када је Вукан, први по имену познати владар Рашке изашао 1093/1094. године пред Алексија I Комнина, византијског цара, довео је са собом „изабране жујане“. На основу овога се закључује да је титлула жујана најстарије познато достојанство међу Србима. Није познато да ли је ова титлула била наследна од појављивања, али се зна да је успоставом родовске аристократије од XI века била наследна. Титлула кнеза је млађа и среће се тек од друге половине XII века и додељивао ју је господар. Тако титлула жујана остаје још неко време наследно достојанство међу власиелом.

помагаше.“ На Светој Гори се преподобни монах Симеон упокојио у манастиру Хиландару који је подигао са својим најмлађим сином Растком, у монаштву нареченим Савом

Према предању, у тренутку његове смрти просторију је обасјала светлост. Следеће године га је Светогорски Сабор канонизовао за светитеља, јер су његове мошти точиле миро. У дворишту Хиландара и сада рађа лоза, коју је посадио Свети Симеон, чији плодови по предању имају чудотворна, исцелитељска својства. Његове мошти је 1207. године Свети Сава пренео у његову задужбину, царску лавру манастир Студеницу.

Велики подвижник, преподобни отац наш Симеон Мироточиви - Стефан Немања, био је најпре велики владар српског народа, ујединитељ српских земаља, творац независне српске државе, бранитељ Православља, истребитељ јереси. Притом, целог

живота - човек велике вере, велике љубави, велике молитвености, велике јеванђељске ревности. Он, по речима свога животописца хиландарског јеромонаха Доментијана, “млад заволе да служи Богу светошћу и правдом пред Њим у све дане живота свога”. Његов живот, богат Богом и јеванђељском правдом, описали су два света сина његова: Свети Сава и Свети Стефан Првовенчани, и ученик Светога Саве хиландарски јеромонах Доментијан.

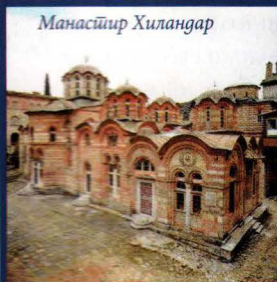
„У њочетку створи Бој небо и земљу и људе на њој, и блајослови их, и даде им власиј над сваком тварју својом, и њостјави једне царевима, друје кнезовима, оне њосјодарима, и свакоме даде да њасе стјадо своје и да ња чува од свакоја зла које би наишло на њеја. И зајшо, браћо, Бој ѡремилостјиви у ѡвјерди Грке царевима, а Ујре краљевима и сваки народ разделив, и закон давши, и обичаје устјанови, и ѡсјодаре над њима ѡ обичају и ѡ закону ѡстјави својом ѡремудрошћу.

А ѡада ѡ мнојој њејовој и неизмерној милостји и човекољубљу дарова нашим ѡрадеговима и нашим деговима да овладају овом земљом срјском, и чинећи Бој свакојако на боље људима, и не желећи људску ѡибибел, ѡстјави ме за великој жујана, названој на светјом кришћењу Сјефан Немања. И обнових своју деговину и у ѡвјердих Божјом ѡмоћи и својом мудрошћу дајом ми од Боја, и уздиох своју ѡалу деговину...”

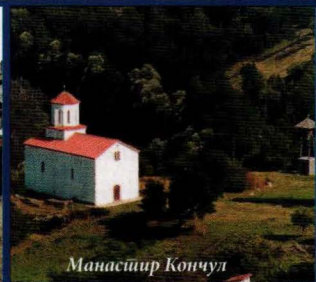
Из Хиландарске ѡвелье

НЕМАЊИНЕ ЗАДУЖБИНЕ:

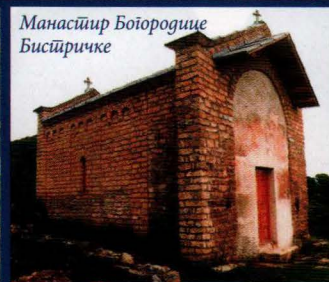
Манастир Хиландар

Манастир Кончул

Манастир Бојородице Бисјиричке

Манастир Турђеви Сјујови

Током свој живојиа Немања је ѡдиѡао и обновио већи број манастира и цркава, како на ѡросјорима којима је владао односно ујрављао, ѡако и у друјим земљама:

- ✦ Манастир Бојородице код Куришумлије (ѡре 1168-1172),
- ✦ Манастир Светјој Николе код Куришумлије (ѡре 1168),
- ✦ Манастир Светјој Ђорђа у Расу (Ђурђеви сјујови) (ѡсле 1168. ѡдине),
- ✦ Манастир Бојородице Добројворке (Сјуденица) (1183- око 1191),
- ✦ Манастир Хиландар, са својим сином Светјим Савом (1198),
- ✦ Манастир Светјој Николе (Кончул или Казиновићи) на Ибру,

- ✦ Манастир Бојородице Бисјиричке на Бисјирци код Бијелој Поља,
- ✦ Женски манастир Светје Бојородице у Расу,
- ✦ Манастир Светјој Арханјела Михајла у Скојљу (обновио),
- ✦ Црква Светјој Николе у Нишу,
- ✦ Црква манастира Светјој великомученика Паншелејмона у Нишу (обновио),
- ✦ Манастир Светје Бојородице Градачке (ибарски Градац), ѡмиње се од њејовој доба,
- ✦ Манастир Светјој Николе у Дабру (Бања) код Прибоја, ѡмиње се од њејовој доба,

- ✦ Манастир Светјој Ђорђа у Дабру (Ораховица или Мажихи) код Прибоја, ѡмиње се од њејовој доба.
- Поред кјишјорских делатностји, Немања је ѡмаѡао хришћанске светјиње у светју:
- ✦ Цркву Светјој ѡроба у Јерусалиму,
- ✦ Цркву Светјој Јована Прејечче у Јерусалиму,
- ✦ Цркву Светјој Теодосија у ѡусишњи код Виллејема,
- ✦ Цркву Светјих ајосјола Петјра и Павла у Риму,
- ✦ Цркву Светјој Николе у Барију,
- ✦ Манастир Бојородице Евверјетиде у Царираду,
- ✦ Манастир Светјој Димијрија у Солуну.

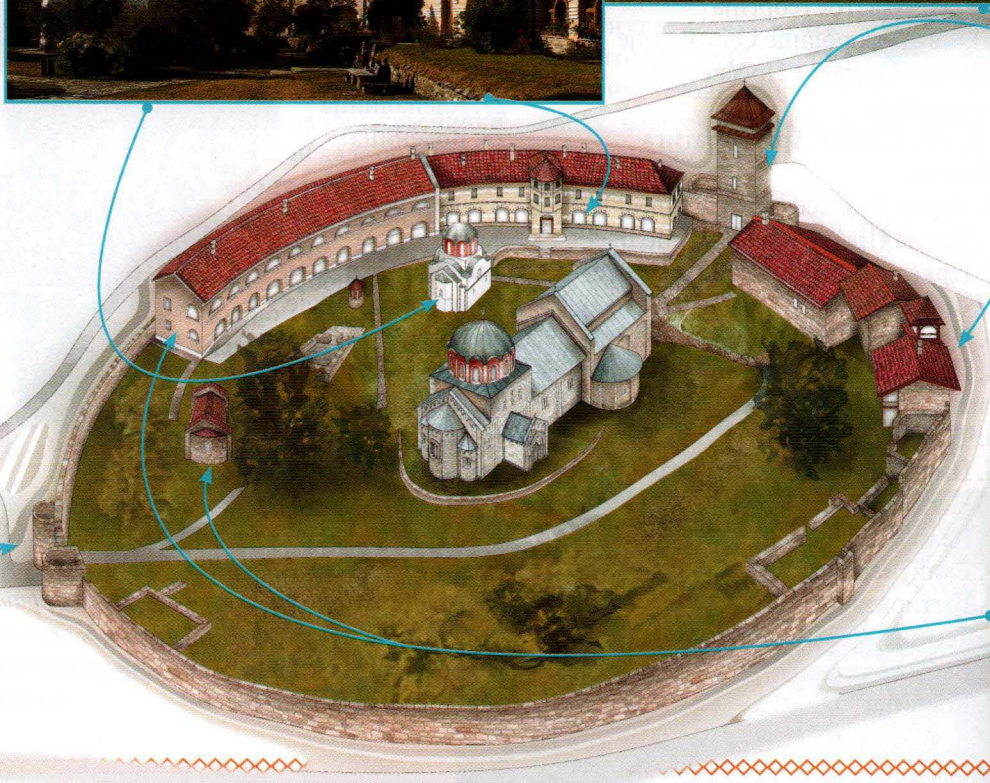
МАНАСТИРСКО НАСЕЉЕ

Једна од првих брига племенитих ктитора, средњовековних српских владара, је да за своју велелепну задужбину нађу згодно место, што лепше по свом природном положају, и по могућству што удаљеније од људских насеља. Стефан Немања заиста, није могао изабрати погодније и боље место за Студеницу, него што је изабрао. Студеница лежи у врло пријатном красном пределу, пуном мирисне шуме и ливада, на здравом и сувом месту; у једном ретком осоју

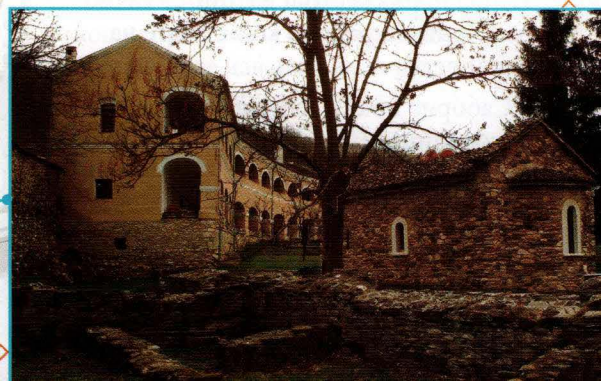
између планина: Радочела и Ђакова, које се баш ту састају спуштајући се у реку Студеницу, да се у њој оквасе. Дакле, она је, како то и приличи великим манастирским обитељима, скривена у месту заклоњеном високим планинама. Манастирско насеље је кружног облика са главном црквом у средини, која је као неко око које сагледава из свих праваца. Тиме је у композицији манастирске целине изражен симболизам круга у чијем је средишту уписан крст. Студеничка порта, са црквом у средини, је касније у српској црквеној архитектури често опонашана.

Студеница је много пута рушена, паљена, пустошена, али се стално и подизала из тих рушевина. О томе постоји доста историјских помена. Но, у већини докумената

не говори се детаљније шта је разорено и попаљено, нити шта је ново сазидано и обновљено. Разуме се да је било и рушења и зидања о којима није остављен никакав писани документ, што читаву ствар још више компликује. Међу најраније и најважније писане споменике о стању у Студеници спада бакрорез из 1773. године. На њему је приказана Студеница са свим оним објектима који су у то доба постојали. Он нам не даје стање какво је било за Немањина времена, нити за време његових наследника, већ показује оно какво је настало после многих

рушења, обнављања, дозиђивања и подизања нових објеката. Због извесне невештине у перспективном представљању објеката и нешто маште унете у цртежу обимних зидова, као и због недовољног археолошког испитивања подручја Студенице, овом бакрорезу није било раније поклоњено поверење

које је он заслужио. Међутим испитивања која су вршена од 1952 – 1956. и касније, дала су резултате који су показали да је овај бакорез врло тачан.

На бакорезу је приказан изглед Студенице са 14 цркава, колико их је тада имала, и с осталим манастирским зградама, с „градом“ у оквиру кога се одвија манастирски живот и приказом дочека архијереја. Око манастира су приказане сцене из свакодневног живота.

Испод приказа стоји натпис са тачно означеним зградама које су дате на бакорезу:

1. Саборна црква Успења Пресвете Богородице
2. Црква Светих Богоотаца Јоакима и Ане
3. Црква Светог Јована Претече
4. Црква Светог Николе

5. Црква Светог Димитрија
6. Црква Светог Георгија
7. Црква Богородице Одигитрије
8. Црква Ваведена Пресвете Богородице
9. Црква Светог Архистратига Михаила
10. Црква Вазнесења Господњег
11. Црква Преображења Господњег
12. Црква Благовештења Пресвете Богородице
13. Црква Свих Светих и Гробница
14. Црква Светих апостола Петра и Павла
15. Трпезарија
16. Пирг велики
17. Поварна (кухиња)
18. Келије
19. Еклисиарница
20. Гостионица
21. Темница (тамница)
22. Вертоград (врт)
23. Ковница

24. Келије велике
 25. Звоница (звоник)
 26. Пирг са сатом
 27. Клепалница
 28. Воденица
- Данас манастирску порту целом дужином окружује дебели зид, који је био ојачан кулама на размацима од 30 метара. Постоје два улаза у манастир, који су споља били уоквирени јаким полукружним кулама. Сада се на западном улазу налази кула четвртасте основе која је грађена у време краља Радослава.

Новац с краја 18. века из манастирске ризнице

Према бакрорезу кула је била посвећена Архистратигу Михаилу, који је био заштитник улаза, а у истој кули је постојао параклис посвећен Ваведењу

Првобитној манастирској целини припада и трпезарија, смештена уз тврђавски зид са западне стране главне сакралне грађевине, у близини улаза у њену припрату, као што је то било уобичајено у православним насеобинама заснованим као општежиће. Трпезарија је данас једноставна приземна просторија правоугаоне основе, а некада је имала спрат и уз бок одаје за спремање хране као и простор са степеништем. Унутрашњост трпезарије била је урађена по угледу на светогорске, где су у духу старохришћанских традиција коришћени камени столови.

Испред трпезарије, на страни окренутој Богородичиној цркви, пронађени су разни архитектонски делови: базе, стубови и капители, што говори да је ту био и простран трем са колонадама.

Св. Сава је у Студеници отворио болницу у времену од 1207. до 1216. године, када је као архимандрит живео овде. Као и болница у манастиру Хиландару, и ова у Студеници била је уређена по угледу на византијске болнице. О детаљима њене организације говори Студенички типик из којег се види да је болничка зграда била у склопу манастира. У овом Типику налазе се и подаци о многим појединостима као што су распоред лежаја за болеснике, раду особља, кућном реду, начину справљања лекова, поступању код масовног обољевања и др. Према мишљењу стручњака, оснивање болница Св. Саве у Хиландару и Студеници представља наше увођење у европску медицину тога доба. Заслугом Св. Саве сва тада доступна знања и постигнућа византијске и западне медицине била су доступна и у овим првим

Монашка трпезарија

болничким установама српске средњовековне државе, а према Теодосијевом Житију св. Саве види се и колико је Св. Сава био упућен у арапску фармакотерапију, коју је практично увео у употребу доносећи разне врсте лекова, балсама и ароматских уља са својих путовања из Јерусалима и Александрије.

За живот монаха у манастиру биле су важне зграде са монашким келијама. Највише података о њима пружа откопана целина уз југоисточни и источни зид. У утврђењу уз зид су откривене и две одаје, од којих је северна служила као капела, можда је то капела Светог Димитрија, а друга је одаја могуће Немањина келија коју је користио када је био у Студеници, која је, можда, касније претворена у капелу Светог Ђорђа.

У време кнеза Милоша Обреновића, уз јужни манастирски зид, подигнут је велики конак 1839. године. 1912. године подигнут је још један конак, који је обновљен и проширен 1970. године.

У својој узвишеној лепоти, Богородичина црква доминира манастирским насељем.

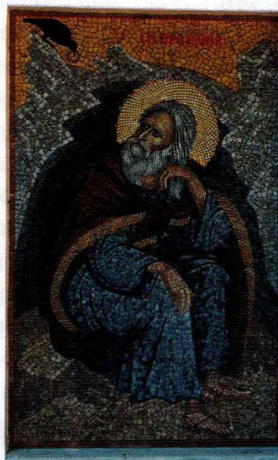
Мала црква Светог Николе смештена је у југоисточном делу манастирске порте, а недалеко од ње је још један мали храм, од којег постоје само остаци зидина и који је највероватније

Стаклена трпезарија

био посвећен Светоме Јовану, док је Краљева црква, посвећена Светима Јоакиму и Ани, јужно од Радослављеве припрате на главној цркви.

У својој студији о конзерваторским радовима у Студеници 1952 – 1956. године, инжењер Слободан Ненадовић, између осталог, о стању манастирске порте пише: „У дворишту манастира Студенице налазила се башта и неколико економских зграда, међу којима један кош (чији је доњи део лети служио и као стаја), уљаник и један дотрајали конак. Ограда баште пролазила је поред саме источне стране цркве, те се црква са те стране није могла ни да се сагледа. Положај малог наслона за уљаник био је врло незгодан, јер је делио двориште на два дела. Вођење економије

Мини-хидроелектрана и мозаик са њредсћавом Светиој Илије

у самом дворишту имало је за последицу тешко одржавање чистоће. Чак се и стајско ђубре довлачило у двориште, јер се њиме ђубрила башта. Све је то остављало ружан утисак. Зато смо иселили економско двориште изван манастира. Мали наслон за уљаник је порушен. Порушен је и кош и пресељен у ново економско двориште изван манастира. Најзад је порушен и мали дотрајали конак. У његовим рушевинама пронађено је 974 златника разног порекла с краја 18. века.“

АРХИТЕКТУРА МАНАСТИРА СТУДЕНИЦА

Манастир Студеница је један од културно и духовно најзначајнијих манастира Српске Православне Цркве. Налази се у близини варошице Ушће у долини реке Студенице. То је манастирски комплекс подигнут у средњем веку у времену највећег процвата српске државе, задужбина Стефана Немање. Саграђен у мистичном простору, некада у густој шуми, у близини богатих извора, са отварањем према Студеници и врховима Радочела, манастирски комплекс савршеног кружног нацрта своје организационе ситуације поседује духовну привлачност сакривену међу овим природним елементима. Стефан Немања увидео је те предности описаног места и ту изградио своју задужбину, која ће касније постати идејни узор осталим владарима. Студенични архитектонски комплекс чине следећи објекти и то:

✦ Црква Св. Богородице-Добротворке, централна задужбина коју је Стефан Немања наменио себи за гробницу. Она је зидана мермером и украшена бројним прозорима, розетама, порталима и куполама, у ненадмашној каменој пластици и живопису.

✦ Црква Св. Јоакима и Ане или Краљева црква, по свему налик на ненадмашне узор из византијског света, мала по својим димензијама а изванредна по свом архитектонском обликовању и утицајима.

✦ Црква Св. Николе, једноставне архитектонске концепције у духу рашке стилске групе.

✦ Манастирска трпезарија, са кухињом и осталим пратећим објектима, која по својој архитектури, величини и употребљеном материјалу спада у репрезентативне објекте овакве врсте на тлу наших земаља.

✦ Конаци, болница, игуманија и остали економски објекти манастира у склопу одбрамбених зидина са пиргом и кулама.

БОГОРОДИЧИНА ЦРКВА

Главну цркву манастира Студенице подигао је Стефан Немања као своју репрезентативну задужбину. Грађена је негде између 1186. до 1196. године. Богородичина црква у Студеници припада, по архитектонским обележјима, почетном раздобљу монументалне црквене архитектуре у Рашкој, која ће своје вечне и ненадмашне изворе црпети из њене архитектуре. Архитектонски садржај утврђен на Студеничкој цркви, настојањем Стефана Немање, био је основа за обликовање храмова на тлу српских земаља кроз цео средњи век. Српска сакрална архитектура, стварана на размеђу између Истока и Запада, показивала је, од почетка свог развоја, симбиозу утицаја обе ове културе, исказану кроз архитектуру храма. Просторна решења била су заснована на решењима византијских основа цркава, док је спољње обликовање, то јест обрада фасада имала елементе западне романичке архитектуре. У таквом споју, настала је архитектура Богородичине цркве у Студеници. Градитељи су најчешће долазили из приморских области, где је већ био био присутан романички начин зидања и украшавања црквених грађевина.

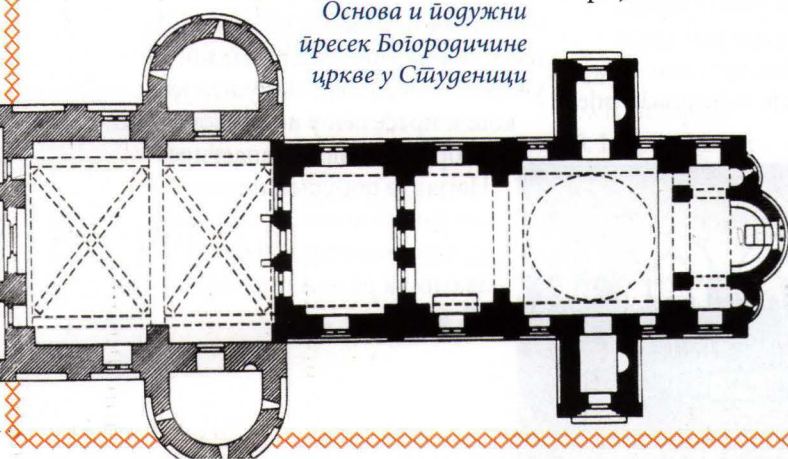
Тако је и Стефан Немања изградњу своје задужбине, Студеничке цркве, поверио мајсторима из приморских крајева.

Црква је једнобродни храм с куполом. Састоји се од припрате, наоса са два, први пут у нашој архитектури додата, вестибила, и олтарског простора.

Неколико деценија касније, краљ Радослав дозидео је на западној страни велику спољну припрату са две капеле. Олтар цркве је троделан и има полукружне апсиде, од којих је средња-олтарска највећа. Ова два мања одељења, у апсидалном делу, користе се као ђаконикон и проскомидија. Наос, или главни брод цркве, чини правоугаони поткуполни простор на који се ослања велика купола која је споља дванаестострана, а изнутра кришката. Куполну конструкцију носе по један попречни лук на источној и западној страни и по два прислоњена лука на северу и југу. Простор наоса је осветљен са дванаест прозора на тамбуру куполе и по три двојна прозора на подужним зидовима травеја. Са северне и јужне стране наоса, испод куполе, налазе се бочни вестибили са порталима. Фасада је обрађена на романички начин, озидана је углачаним сиво-белим мермером, вађеним из каменолома који се налази у непосредној близини на планини Радочело. Једино је купола и припрата краља Радослава од камена слабијег квалитета. Купола је данашњи изглед добила након конзерваторско-рестаураторских радова током 1975. године. Фасаде су оживљене пиластима и

лезенама.
Кровни

Основа и подужни
пресек Богородичине
цркве у Студеници

венац има богатао обрађен аркадни фриз који се ослања на благо испуштене конзолице које су богато обрађене у каменој пластици.

Монументалност Студенице огледа се у целину, а до врхунца је она исказана кроз обраду портала и прозора. Студеница има четири богато урађена портала. Најраскошније је је украшен западни улазни портал, који је по архитектури и декоративном украсу ненадмашан у нашој сакралној архитектури. Портали су од светло сивог мермера, засведени полукружним луковима српастог чела.

Западни портал су украшавала два камена лава, који су на леђима носили округле стубове, на које се, преко капитета, свакако ослањала полукружна архиволта. На доворотнику главног портала су у рељефу фигуре дванаест апостола изнад кога је у архиволти рељефна фигура Богородице са Христом и анђелима. Отвори су једноделни и дводелни, сем олтарског који је троделни. Њихова декоративна обрада је доведена до савршенства. По лепоти и богатству орнаментике издваја се студенички олтарски прозор, чија камена пластика представља право ремек дело наше средњевековне сакралне уметности.

Богородичина црква у Студеници са својим пропорцијама распоредом украса и ритмом архитектонских елемената чини целину у програмском и грађевинском смислу која је могла настати на основама врхунске византијске уметности. У том погледу пресудна је била улога Стефана Немање,

а касније и Светога Саве у погледу избора идејног решења самога храма али и најбољих градитеља и сликара тога времена. Студеница је снажно утицала на архитектуру Немањиних наследника и на њихове бројне задужбине. Први је утицај култа Светог Симеона Немањића јер је то његова гробна црква и најзначајнија задужбина. А други је утицај њене архитектуре и вајраског украса који ће постати подстрек и одразиће се на цркву у Бањској, Дечанима, а то угледање ће највише доћи до изражаја приликом изградња Душанове задужбине манастира Светих Арханђела код Призрена.

КРАЉЕВА ЦРКВА

Цркву Светог Јоакима и Ане, у склопу манастира Суденице, подигао је краљ Милутин 1314. године, па се по њему назива још и Краљева црква. Милутинова задужбина иако спада у градитељско дело скромних димензија, али је архитектонски изванредно и једноставно решена и по својој концепцији представља повратак и афирмацију класичних вредности српсковизантијске архитектуре.

Црква је квадратне основе и има

облик сажетог уписаног крста, с једним кубетом које изнутра и споља има уобичајан облик. Горњу подкуполну конструкцију носе прислоњени лукови ослоњени на конзоласте испаде. На источној страни налази се олтарски простор, са унутрашње стране полукружног облика док је споља вишеугаони и сведен је у пропорцијском односу у односу на куполу. Фасадна прочеље храма, у својој обради, откривају нам унутрашњу конструктивну структуру храма на тај начин што је доњи део цркве обрађен у потпуно равним површинама, па се понаша као стабилан ослонац много живљој и динамичнијој архитектури подкуполног простора, који је завршен луковима. Фасада је малтерисана и подељена у два хоризонтална поља једним појасним кордон венцем који смиреној фасади храма даје потребну динамику и препознатљивост. Отвори на свим зидовима у доњем делу су једноделни, док су у горњем делу цркве дводелни са стубићем на средини, који их дели на два дела.

Краљ Милутин и његови градитељи нису желели да конкуришу архитектонском концепцијом нити материјалном обрадом саме цркве „узорној“ у сваком погледу Студеници и

Богородичина црква у Студеници

њеној Богородичиној цркви па је стога у завршној обради њених фасадних површина приметна ненаметљивост и дискретна архитектонска тишина. У архитектури цркве визуелни печат препознатљивом архитектонском изразу овога изванреднога храма представља компоновање фасаде које је постигнуто уз присуство строге симетрије као и употребе две боје. Ово решење донело је Милутиновој цркви у Студеници епитет пожељног обрасца типа цркве, према чијем ће се узору у Србији у наредним деценијама градити читав низ нових цркава.

ЦРКВА СВЕТОГ НИКОЛЕ

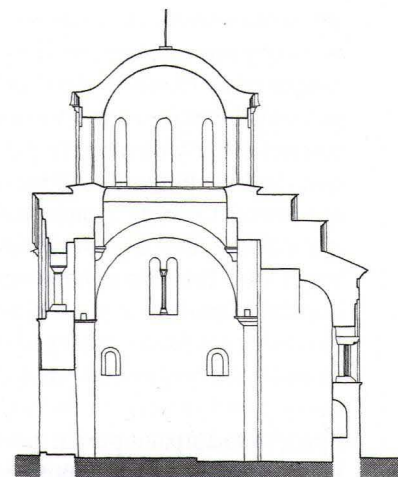
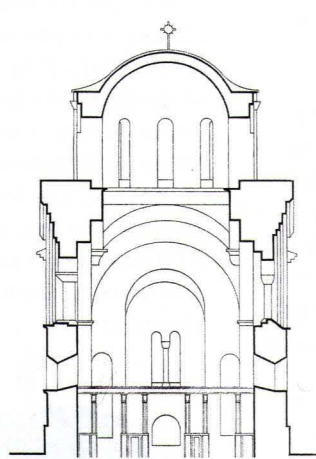
Никољача у склопу манастира Студенице је једнобродна грађевина правоугаоне основе с полукружном апсидом у олтарском делу. Подигнута је вероватно почетком XIII века. То је једнобродна грађевина правоугаоне основе, са изнутра и споља полукружном апсидом. Брод цркве је засвођен полуобличастим сводовима, а изнад олтарске апсиде је полукалота. По дужини изграђена су три травеја који су приближно једнаких мера. Основа средњег травеја приближава се облику квадрата. На тај начин образована је конструкција која је требала да прихвати куполу. Међутим, уместо решења храма са куполом, данас након реконструкције и даље остаје питање да ли је на цркви првобитно постојала купола. Било какво да је било решење, основна замисао цркве

изграђена је по угледу на једнобродне грађевине са куполом рашке стилске групе. Олтарски простор наглашен је апсидом, и два полукружних нишама. Средња, највећа, споља на фасади је полукружна. Бочне, полукружне нише обележавају места за ђаконикон и проскомидију. Мали, уобичајни прозори, карактеристични за све цркве скромнијих димензија налазе се у средини олтара и на два бочних странама. Улаз у цркву, једноставан је правоугаони отвор који је наглашен вратним оквиром од студеничког мермера завршен благо наглашеном полукружном нишом заштитника храма. Црква је зидана притесаним ломљеним каменом, а сводови и лукови од тесане сиге. Фасадна прочеља су равна, без каменог украса. Црква је покривена двосливним кровом са благо избаченим каменом венцем и покривачем од камених плоча. Добро су сачувани фрагменти фресака насталих у четвртој деценији XIII века.

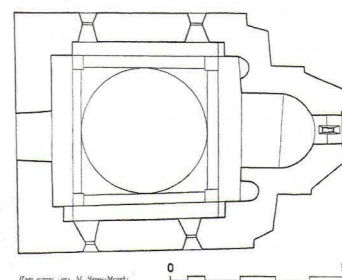

ТРПЕЗАРИЈА

Важно место у оквиру манастирског комплекса Студенице заузима трпезарија. Налази се западно од Богородичине цркве. Подигнута је у XII веку, вероватно за време архиепископа Саве Немањића. Археолошка истраживања у претходним деценијама пружила су довољно података на

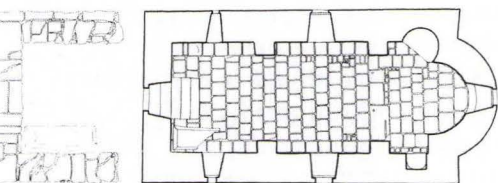
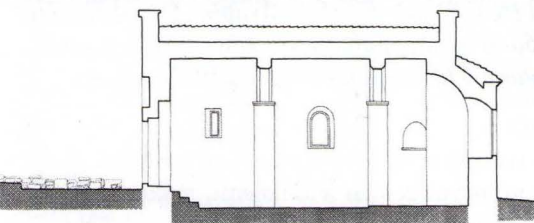

Основа, продужни и попречни пресек Краљеве цркве у Студеници

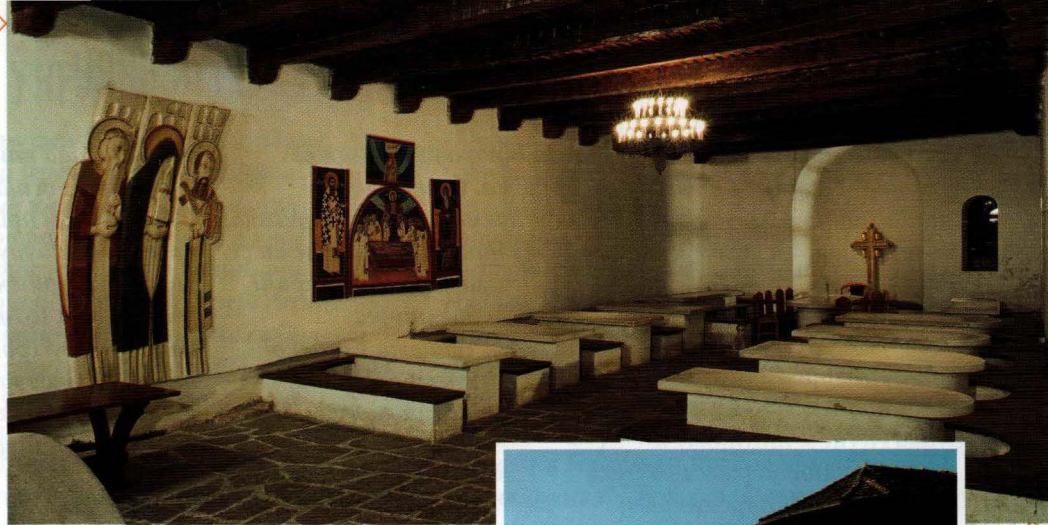
основу којих би се реконструисао изглед саме трпезарије из XII века. Студеничка трпезарија вероватно је имала трем, који потиче из времена њене градње. Она је у основи

Црква Светиої Николе у Студеници, ⁵
основа и јодужни пресек

једнобродна са благо наглашеном полукружном апсидом на источној старани, није имала спрат. Јужна страна фасаде била је богатије грађена, њу је красио мермерни трем који је вероватно био подигнут у време краља Милутина. Зидови су зидани облутком и ломљеним каменом и на улазној страни мирноћа каменог прочеља динамично је поиграна низом једноделних прозора и улазног портала који, појачавају полихроност и пластичност самог објекта. Трпезарија има под од масивних камених плоча, квадратног и правоугаоног облика, без декорације и детаља. У погледу унутрашње обраде ентеријера трпезарије утврђено је, да је она била омалтерисана и украшена фрескама. Археолошка истраживања су пружила податке за одговарајућу обнову монолитних мермерних столова и сидишта. У данашњем ентеријеру доминира бела боја, исход рестаураторских подухвата у претходном периоду. Осим за обедовање, трпезарија је коришћена за одржавање заједничких скупова, манастирских слава и црквених сабора.

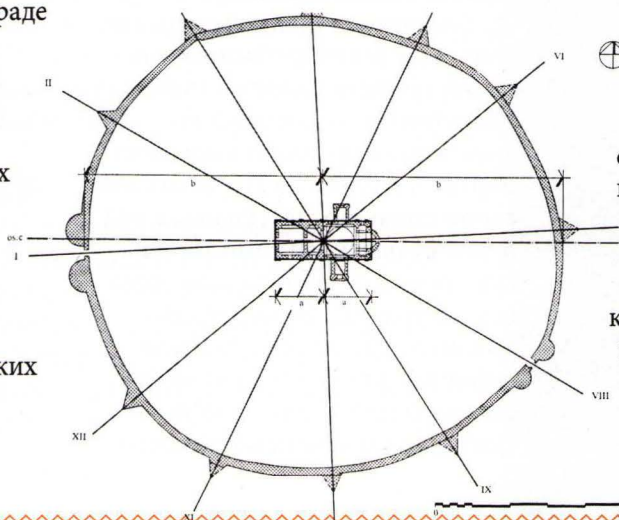

Трпезарија Светиоїа Саве

АРХИТЕКТУРА ОСТАЛИХ ОБЈЕКТА

Студеница поседује идеално кружну шему целокупног манастирског комплекса са свим садржајима уклопљених унутар кружних масивних зидина. Изабран је најбољи облик а то је круг у чијем се средишту налази Богородичина црква, а главни улаз у манастир постављен је у осовини главног правца запад- исток. Главни улаз налази се на западној страни и њега чине две полукружне куле, улазни портал и пирг над њима. У склопу манастира, осим већ поменутих објеката које чине четири цркве и трпезарија сачувани су остаци конака дуж обимних зидова у којима су биле монашке келије, болница, и радионице. Остаци конака показују да су они више пута рушени и обнављани у различитим епохама па је према томе проблематично и говорити о њиховој изворној архитектури

Манастир Студеница, претходностављена идеална схема њлана манастирске целине

Монашки конаци

која је остала само у траговима. Конаке у њиховом изворном облику карактерише једноставна организациона шема, у којој доминира трем и еркер, постављена импулсивно на појединим његовим деловима. Њихова основа је наглашено линеарана, а њена функционална диспозиција је карактеристична за профану архитектуру тог времена на подручју византијског света. У конак се улази из унутрашњег дворишта, па је трем отворен само према њему. У том делу налази се најлепша фасада која је визуелно привлачна и лака за разлику од преостале три које се уклапају у масу обимног зида и са њим чине органску целину при томе дајући и одбрамбени карактер њених зидова. У периоду након ослобођења од Турака, пре краја XIX века започета је обнова конака који се налази на јужној страни манастирског комплекса и поседује елементе профане архитектуре тога времена.

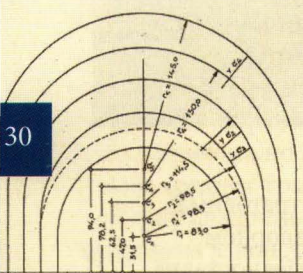
ГРАЂЕВИНСКИ ЦРТЕЖИ ИЗ 12. ВЕКА У СТУДЕНИЦИ

У спољне мемерне површине зидова Богородичине цркве урезано је шиширим оруђем ииш цршежа. Они су само месииимично лако уочливи, јер их је време ииолико избрисало, да им се добрим делом једва зајажају итраиови. Ти цршежи су,

за сада, најсишарији ииехнички цршежи у сриској средњиовековној архиишектури. Они имају изузеиан значај у ироучавању

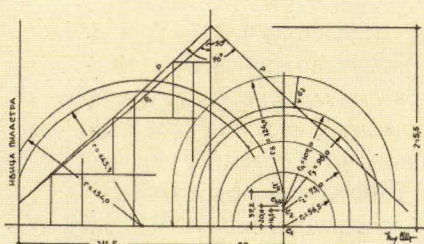
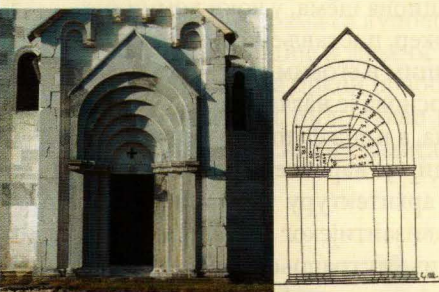
мешода рада наших средњиовековних итраишеља, јер нам од њих није остиало скоро нишиша из иие области. Чак ни у Јадранском ириморју, које је имало несумњиив иишицај на архиишектуру рашке школе, нису се сачували никакви ииехнички цршежи из 12. века. Најсишарији ииознаиш иршеж је из 15. или 16. века, иио коме је итраиен један део звоника катедрале у Троиру. О сишуденичким иршежима ииисао је инжеиер Слободан Ненадовић у својој сишудији „Сишуденички ироблеми“, која се бави ресишаураишорско- конзерваишорским радовима у Сишуденици у иериоду од 1952. до 1956. иодине.

Сл 1. Цртеж урезан у јужни зид нартекса Богородичине цркве. На њему су архиволте унутрашњег портала (пуном линијом) и спољног мермерног лука (испрекидано) на кубичном постољу Богородичине цркве.

30

Сл. 2. Цртеж се налази на јужној страни наоса. Односи се на архиволте портала северног вестибила. Он је јаснији од претходног цртежа јер преко њега није ништа друго цртано.

Сл. 3. Цртеж је урезан на северној страни нартекса. На овом цртежу, као и на првом, дато је неколико конструкција једна преко друге. На њему су пројектоване архиволте портала јужног вестибила.

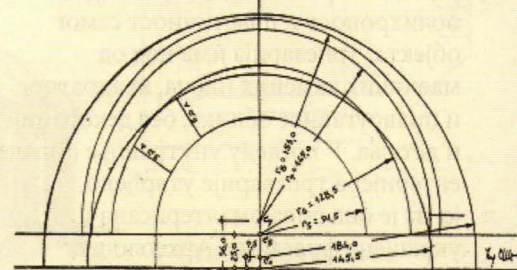
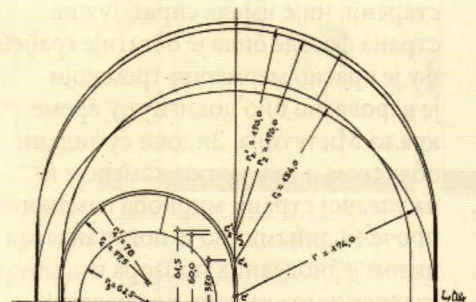
Цртежи нам показују како су пројектоване архиволте студеничких портала. Ово се може утврдити само упоређењем величина које дефинишу архиволте портала и лукове цртежа, а то су положај центра, односно његова висина од основице и величина полупречника којим је лук описан.

Архиволте су пројектоване по методу ортогоналне пројекције у размери 1:1. Поступак при цртању је потпуно исти са савременим поступком, који се данас примењује: увек је најпре нацртана основа на коју је, затим, пренета вертикална оса. Луци су описивани из центара наношених на вертикалну осу и обележаваних малим хоризонталним зарезом или тачком. За основицу је понекад коришћена горња ивица сокла.

Проучавањем ових цртежа долазимо до ближег сазнања о методу рада протомајстора Богородичине цркве, степену његовог познавања геометрије, правилима по којима је пројектовао студеничке portale, мери коју је употребљавао као и току грађења самог објекта. Упоређењем одговарајућих величина са цртежа и изведених портала, видимо да код неких нема скоро никаквих одступања, а код неких су одступања минимална. Одступања су настала услед тога што су тражена боља решења, или што су се неки од портала деформисали, јер се цела црква распукла по подужној осовини и слегла, као и због немогућности

нашег тачног мерења како цртежа, који су сасвим избледели, тако и портала који су оштећени.

Зашто су цртежи урезивани на самим мермерним зидовима није тешко објаснити. Архиволте су грађене полако и било је потребно направити цртеж тамо, где се он неће мењати и где ће бити лако приступачан у свако доба каменоресцима. Урези су се приликом глачања свакако доста изгубили, тако да то у естетском смислу није сметало.

Сл. 4. Цртеж се налази на северној страни наоса, а сл. 5. цртеж на западној страни северног вестибила. И на њима је дато неколико конструкција. Њиховом комбинацијом добија се цртеж који би, вероватно, могао одговарати западном portalу.

КАМЕННИ УКРАСИ И ВАЈАРСКА ДЕЛА

О теолошком смислу камене илације у Студеници јеромонах др Никодим Бојосављевић каже: „Зајадни иоршал и источна ирифора су иочешак и крај једне целовиће ириче о сјасењу хришћана, они су враћа на која иолазимо у сусрећ есхаиону, и ирозор на коме ћемо уледати свейлост сјасења. Разлика је у иоми шћо је зајадна фасада још увек у власћи демонских сила (али нас од њих избавља Пресвешта Бојородица), а на истоку је већ објављена иобода Христја над аниихристјом и сашаном. Заћо би се нейрекидна борба између човека и сила иакла, ириказана на сћуденичкој илацији, моћла сажећи у иоруци аиосћола Пејтра: „Будиће ирезвени и бдиће, јер сујарник ваш, ђаво, као лав ричући ходи, и итражи која да ирождере (1.

Пш. 5, 8). Победа Христја над аниихристјом и звери из бездана, ириказана на источној ирифори, међуиим, иоуздан је знак наде хришћана у иој борби, и исиуњење речи Госјодњих, уиућених исиом аиосћола, да је Њејова Црква сјамена, и враћа иаклена неће је надвладати (Мш. 16, 18). Можемо, ирема иоми, рећи да је смисао сћуденичке илације монашки, а високи сћил њеној израза владарско – илечићки, у личностји Сћефана Немање – ирейодобној Симеона Миройочиовој. Духовност и учење, једном речју бојословље сћуденичке илације је, дакле, монашко – иравославно и има своје иорекло у византијском наслеђу бојословске мисли и монашкој аскејској иредања, док су њен сћил, форма или израз, иреузеији из рейерћоара зајадно – романске уечиностји.“

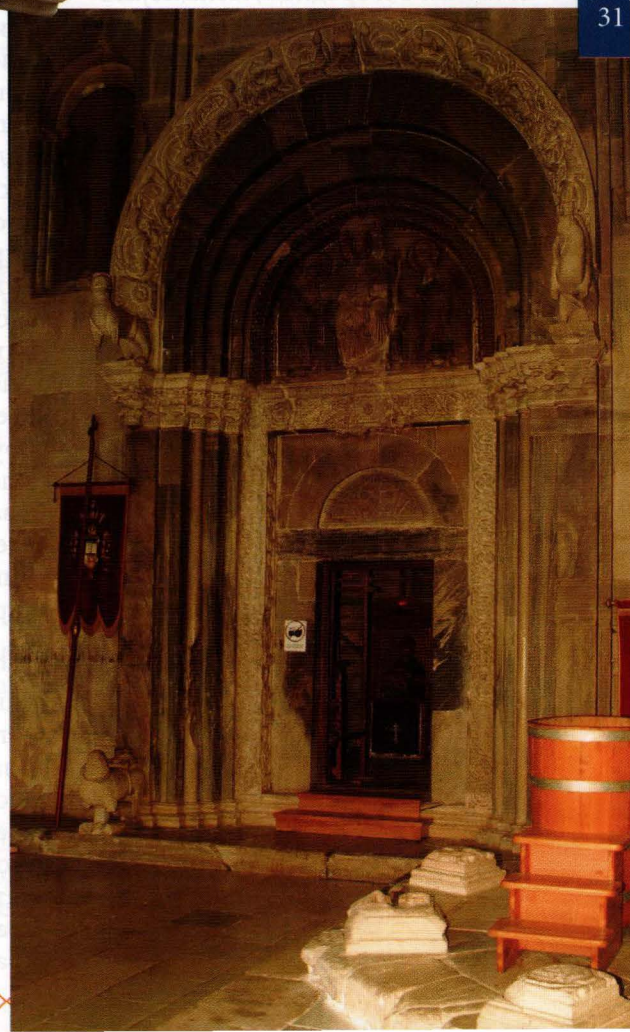
ЗАПАДНИ ПОРТАЛ

Међутим, унутрашњи западни портал, представља најраскошније и најлепше украшен портал у старој српској архитектури. Два

Фасаде саме цркве су озидане углачаним тесаницима мермера, чија дебљина иде и преко тридесет центиметара, док је остали део зида иза њих озидан обичним притесаним каменом; при томе је комаће мермера комбиновано из разних величина у водоравне редове, тако да су само водоравне спојнице континуалне. Мемер је из оближње планине Радочело. И архиволте изнад отвора су формиране од тесаника неједнаке величине. Под кровом је израђен венац од аркадица на консолама (људске и животињске главе), међу којима има скулптура изванредне вредности, као што је на пример глава девојке. Те аркадице имају на челима бочних вестибила удвојене профиле. У унутрашњости цркве налази се висок појас од мермерне оплате. Кубе споља није обрађено у мермеру као остале фасаде, већ у редовима камена и опеке а било је омалтерисано.

ПОРТАЛ

Врхунац студеничке пластике и по богатству облика и по естетској вредности скулптуре представља декорација портала Богородичине цркве. Има их четири, али су два (северни и унутрашњи западни) сасвим скромно обрађени.

Богородицу са Христом на престоли окружену арханђелима на унутрашњем западном порталу

сада изгубљена стубића, које су носили лавови, а на њих се ослањали грифони који су такође стражарили пред светилиштем, и лучни богато извајан фриз архиволта са сценама борбе чудних и фантастичних бића, уоквирују главну представу портала – Богородицу са Христом на престоли окружену арханђелима. Постоји више тумачења ове композиције. Но, с обзиром да је храм над чијим је улазом постављена посвећен Богородици, њена појава је природна, без обзира на дубље симболичко значење композиције. Испод тимпанона на доњој страни надвратника дат је рељеф Христа на престоли, док се са унутрашње стране довратника налазе рељефне представе дванаесторице апостола. Богородица са арханђелима резана је у високом рељефу, лавови и грифони су извајани у пуној пластици,

„Појодан за фасаде студијички мермер је био још појоднији за декоративну илустрацију. Ретко иде је илустрацији материјал послужио за стварање илустрације скулптуре. Прва њена врлина је дискретност – дискретност и у количини и у орнаментацији. Техничко извођење је прворазредно. Доцније, у 14. веку, у цркви Светог Стефана у Бањској, у Панџокрајској у Дечанима, у Светим Арханђелима код Призрена, скулптура ће бити обилнија и разноврснија, али неће превазићи студијичку по ледојни рада. За фини олтарски прозор студијички чини се да није резан у камену, него у слоновој кости.“

Милан Кашанин

док су остале представе плиткорелефне. Све скулптуре, без обзира на технику, обрађене су са високим мајсторством и дело су руку вештог мајстора и искусног уметника.

БОГОРОДИЦА СА АРХАНЂЕЛИМА

У лунети портала, уоквиреној са два реда стилизованих палмета и ужетом између њих, обојених златно са

црвеним удубљењима, налази се главна скулптурална композиција у високом рељефу – Богородица на престоли са малим Христом на крилу и са два арханђела са стране. Фигуре су сигниране српским натписима из истог времена (Мати Божија, Архангел Михаил, Архангел Гаврил). Богородица седи на јастуку на престоли са високим наслоном који се завршава златним куглама. Око главе јој је велики ореол са палметама, зенице су означене оловом. Огртач јој је златан, данас окер, са позлаћеним рубовима. Арханђели су окренути Богородици са испруженим рукама. Њихова одећа је такође обојена. Њихови ореоли са палметама, косе, крила и обрubi драперија су позлаћени. Позадица фигура, целе рељефне композиције бојена је црвено.

ЈУЖНИ ПОРТАЛ

Јужни портал, знатно оштећенији од западног, скромније је украшен. Вајана декорација, претежно биљног карактера, украшава само

довратнике, архиволту и капители. Особеност овог портала чине тордирани (уплетени) стубићи. Јужни портал има скулптуралну декорацију засновану на биљним орнаментима, лозама, палметама и акантусима, са неколико мањих фигуративних представа. Јужни портал најпре садржи алузију на Рај и рајско блаженство, поготово што се налази окренут југу где му је обавезно место. Богатством биљних мотива у композицији која стреми у вис, изражава се алузија на дрво живота.

ПРОЗОРИ

И прозори имају камене первазе, од којих је најбогатије обрађен онај троделни на олтару. По композицији би се овај прозор могао довести у везу са олтарским прозорима цркава у Апулији: у Барију (после 1178, а пре 1190. године) и у Битону (такође

Јужни портал Богородичине цркве

Бифоре на фасади Бојородичине цркве

двема странама прозорског оквира тематика украса је различита што су историчари уметности различито и тумачили. Обе стране подељене су врежама на дванаест поља. На десној страни та поља су испуњена цветовима и плодовима, а на левој представама животиња и човека. Представе приказане на левој страни везују се за грешнике, а на десној за праведнике. У тако схваћену иконографску слику спадају и две згрчене људске фигуре у подножју трифоре, које су протумачене као представе лошег и доброг монаха.

Олтарска трифора

са краја 12. века). Остали прозори су са једним јединим отвором или су дводелни. На северном дводелном прозору испод кубета очувала су се оловна „окна“ која су учвршћена на храстов рам, а избушена су у облику фигура животиња са испуном од разнобојног

Свети Ђорђе на западној фасади Радослављеве трипрате

стакла. Украсно перфорирано олово као окно прозора налази се и на великој розети, западне фасаде катедрале у Руву (Италија, поч. 13. века).

ОЛТАРСКА ТРИФОРА

Поред западног портала, олтарска трифора чини најзначајнији део студеничке камене пластике. На

СВЕТИ ЂОРЂЕ У РЕЉЕФУ

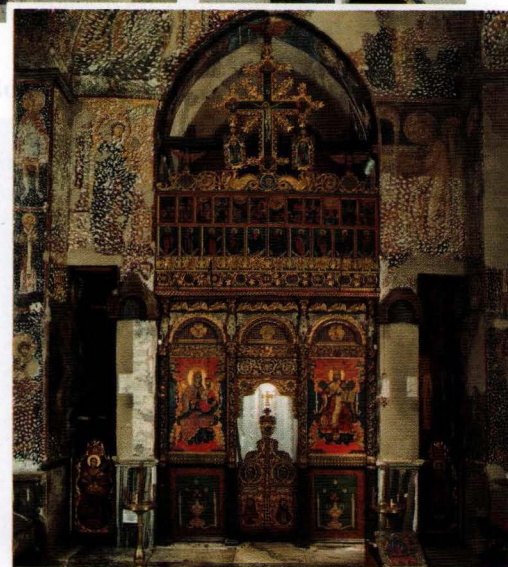
На западној фасади Радосављевог припрате, изнад портала, узидан је рељеф коњаника са мачем у руци. На коњу у трку коњаник је у необичном покрету са замахнутим мачем у десној руци преко левог рамена, док левом руком држи узде. Рељеф је јако оштећен, не виде се добро детаљи, сем низова рупица бушених сврдлом и испуњених оловом, који иду трагом коњске опреме.

ОСТАЦИ НЕКАДАШЊЕГ КАМЕНОГ ИКОНОСТАСА

Делови некадашњег каменог иконостаса, вероватно из времена градње цркве, налазе се поред садашњег дрвеног иконостаса.

КАМЕНИ ГРОБ СТЕФАНА НЕМАЊЕ

У западном травеју цркве, његовом југозападном делу, налази се испод насликане ктиторске композиције

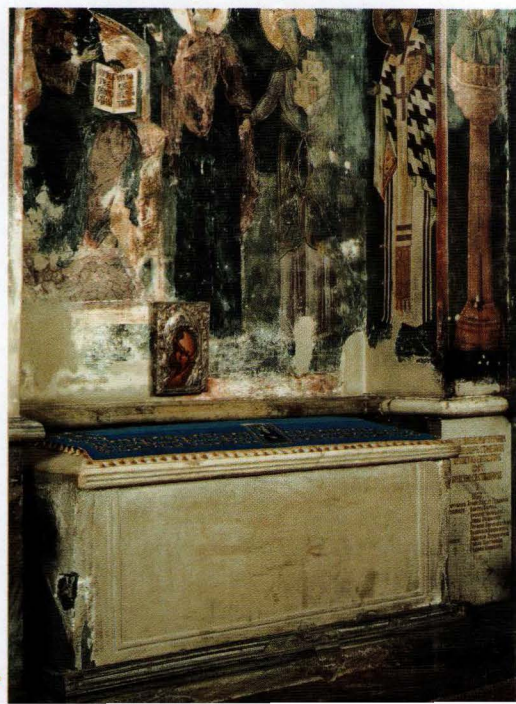

Иконостас Бојородичине цркве

гроб Немањин, камени саркофаг на каменом престољу. Саркофаг је са поклопцем, без скулпторских украса.

Од првобитног саркофага рађеног од сивог камена, остали су постоље, и источна и западна страна са једним стубићем у југозападном углу.

Камени гроб Стефана Немање

„Има сличности између архијектуре и живописа Богородичине цркве. Као и њене улачане мраморне фасаде, њене су фреске нејоване, рафиноване, свейле – свейле колико од боја и јозлајне јолико од јасних мисли. У јоме дубоком колорити, у јоме моћном црпежу, у јим фигурама без јестива, у јоме владању собом и мајеријом – као у мирној јричи без мнојо речи – јреба јледајни аристокрайски укус њиховој јоручиоца.“

Милан Кашанин

Богородица са Христом, фреска на улазу у брод Богородичине цркве

БОГОРОДИЧНА ЦРКВА

Богородичина црква у Студеници није фрескописана одмах после подизања. Највероватније да су се услови за овај посао стекли тек после повратка Светог Саве у Србију, када је у манастир Студеницу пренео мошти свога оца. Судећи по свечаном натпису, који је истина доста оштећен, исписаном златним словима у прстену куполе, фрескописање се збило 1208/1209. године. У њему се каже: „Овај пресвети храм пречисте Владичице наше Богородице саздао је велеславни... велики жупан и сват цара грчког кир Алексија Стефан Немања, а који је примио анђеоски лик, Симеон монах ... великога кнеза Вукана, године 6716, индикта 12. Помените и мене грешнога Саву који сам ту служио.“ Највероватније је на месту које је оштећено било и име Стефана Првовенчаног, чиме се Студеница истиче као породични маузолеј и символ братске слоге. Пошто је већ у првим налетима Турака, Студеница претрпела знатна оштећења, у 16. веку, тачније 1568. године њен фрескопис је обновљен, о чему сведочи натпис на северном зиду наоса, а који гласи: „Обнови се и пописа се овај свети и божанствени храм Свесвете Владичице наше Богородице (њеног) часног Успења, трудом и залагањем смерног игумана Симеона јеромонаха са братијом, а тада је текла 7076. година. И сврши се месеца септембра 14. (дана).“ Фрескописци из 16. века

су се ослањали, у највећој могућој мери, на првобитни фрескопис, понављајући скоро у целини његов програм и распоред.

ФРЕСКЕ ИЗ 13. ВЕКА

Првобитни студенички живопис је сачуван у олтару, затим у поткуполном простору, на западном зиду и у доњим зонама наоса. Централно место у олтарном делу заузима Богородица са анђелима који јој се клањају. Испод ње је композиција Христос причешћује апостоле, која је делимично пресликана у 16. веку. У доњем делу налази се импресивна поворка црквених отаца у композицији Поклоњење Христу жртви, која веома добро илуструје достојанствени стил студеничког старог мајстора.

На пандантифима испод куполе насликана су четири јеванђелиста како пишу јеванђеља. Данас су ове фреске много изгубиле од свог првобитног израза јер су прекривене, као и многе друге композиције у цркви, густом мрежом механичких оштећења насталих 1846, приликом постављања новог живописа који је због слабог квалитета уклоњен 1951. године.

Старом сликарству припадају још и композиције Благовести и Срећење на зиданом делу олтарске преграде. Стојеће фигуре пустињака, монаха и мученика насликане су у најнижој зони јужног и северног зида.

Међу њима су најимпресивнији ликови на пиластру северног зида и Богородица на пиластру јужног зида. Монументална и потресна композиција Христовог распећа заузима средишњи део западног зида. На звучном тамноплавом позађу, топлоокерне фигуре Христа и других учесника узбудљиве религиозне драме, са наглашеним људским димензијама страдања и бола, остварују хармонију највећих дела европске уметности 13. века. Највероватније су у исто време када су исликавали цркву Успења Пресвете Богородице студенички живописаци исликали и фреске у трпезарији, од којих су сачувани само остаци. На основу фрагмената који су пронађени, а затим пажљиво састављани дошло се до закључка да су на фрескама били приказани и велики кнез Вукан, велики жупан Стефан, Свети Стефан Првомученик, а вероватно и први ктитор Симеон Немања и Пресвета Богородица.

БОГОРОДИЦА ПРЕСТО РЕЧИ БОЖИЈЕ

Своју велелепну задужбину и гробну цркву у Студеници Стефан Немања је посветио Успењу Пресвете Богородице, изабравши Богоматер да му, због своје слободе пред својим Сином, буде вечна покровитељка и заступница. Темом Богородице били су заокупљени и мајстори клесаног украса на западном порталу, а она је директно зависна и од посвете цркве. Већ

на улазу у брод цркве исписан је, уз делове 26. и 27. Псалма, тропар који прославља Богородицу-двер: „Богородице, небеска двери, отвори нам двери милости своје, владицице...“ У широкој централној апсиди насликана је Богородица на престолу, са Христом у медаљону на грудима, окружена анђелима који јој се приклањају. Таква декорација апсиде добро је позната византијској уметности 12. и раног 13. века и она најчешће представља слику оваплоћеног Логоса. На Литургији се у више наврата помиње Богородица и њена улога у Оваплоћењу. Богородица у студеничкој апсиди прославља се као „престо Речи Божије“, као што се у Светој Софији у Кијеву (11. в.) уместо Христа у медаљону на Богородичиним грудима испишује парафраза 46. Псалма „Бог је усред ње“. Пошто је Богородица родила Христа, она је светија од светих анђела, па се и представља како јој се приклањају анђели, најчешће поистовећивани са Михаилом и Гаврилом.

РАСПЕЋЕ ХРИСТОВО

„Најмонументалнија фреска у Богородичиној цркви је Распеће, не само по својим димензијама и литургијским значењем, већ и скупцоношћу употребљеног материјала и уметничким особеностима. Овде је на прави начин дочарана драма Христова на крсту, жалост Богородичина и Јованова, али и Христова жртва и њен значај у победи над смрћу. Доминантна тачка на слици је Христос раширених руку, величанствен у својој смрти (јер је његово тело опуштено, глава пала на раме и очи склопљене), уздигнуто у надреалну сферу звезданог неба. А испред њега су Богородица, Јован, Лонгин и жене јерусалимске који тугују у немој болу и своју жалост изражавају гестовима руку и мимиком лица, па нема гласног јаука, плача, чупања косе, чак и жена на левој страни која гребе лице ближа је

Јовановом гесту резигнације и тихе патње. Осећање победе, тријумфа, померено је у горњи регистар слике и исказано наративним средствима (пророци са развијеним свицима, натпис изнад Христа као Цара славе, анђели са персонификацијама новозаветне и старозаветне цркве. Све оно што би пригушило и засенило основно значење слике потиснуто је или сведено само на

знак. Тако су зидови јерусалимског града сасвим схематизовани и повучени у нижи регистар, од мноштва римских војника била су насликана само тројица и искључене су све друге јеванђеоске појединости које би својим присуством реметиле прерастање Христове људске драме у божански тријумф над смрћу.“

Б. Тогућ

Распеће Христово

БОГОРОДИЦА СТУДЕНИЧКА

Сигурно заслугом Светог Саве, међу репрезентативним сликама у првој зони наоса нашла се и фреско икона Богородице Студеничке, коју епитет (не и иконографија) издваја и везује за ново светилиште, чији се значај и углед и тако, поседовањем, вероватно поштоване иконе увећава. Богородица Студеничка насликана је овде изгледа из посебних разлога које је својим прописима регулисао Студенички типик. У једној одредби овог типика која се односи на постављање игумана важну улогу има Богородица. Ту је речено да избору игумана присуствују краљ, игумани шест најзначајнијих манастира у Србији и најугледнији студенички монаси. Они бирају „преподобна мужа који ће бити архимандрит међу свим игуманима и пастир своје стаду.“ Потом му епископ облачи свете ризе и ставља надбедреницу. По свршетку литургије полаже се Свето јеванђеље на часну трпезу, а жезао (игумански штап) пред Богородицу и после певања одговарајућих тропара и кондака Успењу Богородице, даје се новом игуману Јеванђеље и одводе га пред двери. „И прилази државни господин све српске земље и узима га за руку од светих двери и приводи га ка Пресветој, и узевши жезао као из руку саме Пресвете, даје га игуману, и одевши поставља га на игуманском месту и каже му : Достоин.“ Пресвета, односно Богородица, из овог става Типика представљена је била на икони у наосу, и било је сасвим природно да има епитет „Студеничка“. Из тог разлога је и насликана и тако обележена ова фреска у наосу Студенице.

ФРЕСКОПИС ИЗ 1568. ГОДИНЕ

Прва и опсежна рестаурација студеничког живописа извршена је 1568. године, о чему нас обавештава натпис на северном зиду наоса, испод слике храмовне славе Успења Пресвете Богородице. Сликаристу Богородичине цркве насталом у овом периоду припадају велики празници и знатан број стојећих фигура светих монаха, мученика и других светитеља у наосу и композиција, највише старозаветне садржине, у вестибилина. Најмонументалнија фреска у наосу рестаурисана у ово време је Богородичино Успење које је овде, изузетно, насликано на северном зиду. Фреска је данас умногоме изгубила од својих ликовних вредности због многобројних механичких оштећења.

КТИТОРСКА КОМПОЗИЦИЈА

Најзначајнију слику представља ктиторска композиција на јужном зиду наоса изнад Немањиног гроба. Христу праведном судији Богородица приводи ктитора Симеона Немању са моделом цркве у рукама. Иза њега је Свети Сава, а лево од Христа је Свети Стефан Дечански. Првобитно је овде била насликана фигура кнеза Вукана, што се могло видети по траговима старог натписа испод новог слоја. Ктиторова нада у Васкрсење приказана је сликом мироносица на Христовом гробу изнад ове представе, а са стране су слике монаха столпника, од којих је један Свети Симеон Столпник, Немањин имењак и монашки узор.

У унутрашњој припрати сав живопис је из 1568. године. Он обухвата циклус Страшног суда у горњим партијама источног и западног зида и стојеће фигуре пустињака, столпника и мученика у доњој зони јужног зида.

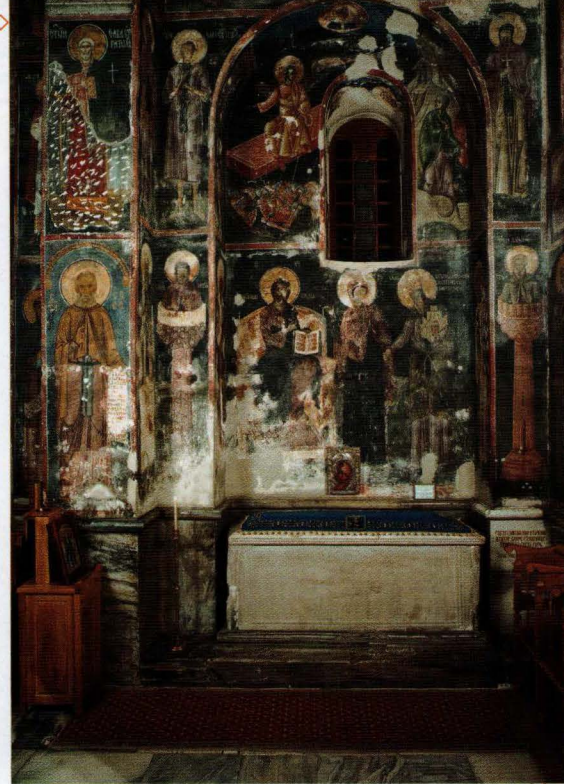
На истом месту налази се веома занимљива композиција са монахињом Анастасијом, која клечи пред Богородицом. Верује се да је то Немањина жена Ана, која се замонашила у Студеници добивши име Анастасија.

Главна сцена Страшног суда налази се на источном зиду. У врху је Христос судија окружен симболима јеванђелиста. Испод њега лево је Приуговорљени престо за судију света, а десно је слика пакла обележеног као мука вечна.

У огњену реку анђели копљима гоне грешнике, међу којима има и владара и највиших црквених достојанственика. У лунети западног зида, као пандан овој композицији, на симболичан начин је приказан Други долазак Христов. У врху су анђели који развијају небеса, а испод њих хорови светих жена, преподобних отаца и светих архијереја који присуствују другом доласку Судије света.

Мајстор који је сликао ове новије фреске у Богородици, понављајући старе теме, трудио се да опонаша и дух старог сликарства, што му је и добро пошло за руком. Он је и један од првих рестауратора у историји српске уметности.

Клишијорска композиција на јужном зиду наоса изнад Немањиног гроба

СПОЉНА ПРИПРАТА БОГОРОДИЧНЕ ЦРКВЕ

Живопис у спољној припрати (Радосављевој) и бочним капелама потиче из четврте деценије 13. века. У самој припрати фреске су очуване у незнатним фрагментима, пре свега у прозорима. По свом стилу, сликању на жутој подлози, те фреске подсећају на оне из главне цркве. На северној страни спољне припрате налази се један аркосолијум – лучна конструкција изнад гроба једног монаха, можда самог ктитора краља Радослава. У аркосилијуму се још виде остаци фреске која је приказивала краљеву смрт. Њен садржај је врло занимљив. Уз покојника на одру разазнају се монаси који читају заупокојене молитве. Иза одра је анђеоло који прима душу умрлога, а у сегменту неба Христос који благосиља обема рукама. На унутрашњим странама аркосолијума су фигуре Светог Саве и Светог Симеона и Рука Божја са душама праведника. Оваква представа опела је веома позната византијској и старој српској уметности.

Нешто више живописа има у северној капели, посвећеној Светом Николи, где се у ниши налази композиција Поклоњење жртви, а на северном зиду једна сцена из циклуса о Светом Николи. У јужној капели насликани су: Немања, његов син Стефан Првовенчани, а до њега син Првовенчаног краља Радослав. Ту је и његова жена краљица Ана. На северном зиду су насликана три прва српска архијереја: Сава, Арсеније и Сава II, млађи брат краља Радослава. „Свети Сава је приказан са борама око очију и на лицу, са крупним очима и истакнутом грбином носа, са портретским особинама које се подвлаче и на осталим ликовима Немањића; архиепископ Арсеније, млађи је од саве и његово лице је моделовано, на маслиној основи, окером и танким намазима ружичасте и беле; јеромонах Сава са веома истакнутим цртама лица.“ Испод прозора, до Немање, налази се клечећа фигура студеничког игумана.

На северном и источном зиду, у другој зони, налази се композиција преноса Немањиних моштију из Хиландара у Студеницу, а такође и веома оштећена сцена која приказује Немањину сахрану или смрт. Ове две композиције веома су значајне као прве илустрације савремених догађаја у српској уметности. Највећа њихова вредност је у печату документарности који собом доносе.

Сликарство спољне припрате дело је византијски оријентисаних мајстора, нарочито оно у северној капели, које се ослања на тековине уметности 12. в.

КТИТОРСКА КОМПОЗИЦИЈА

Ктиторска композиција је смештена у јужном параклису који је посвећен Светом Симеону Немањи. На слици су приказани краљ Радослав са својом задужбином у руци и његова супруга краљица Ана у раскошно украшеној одећи, како предвођени Светим Стефаном Првовенчаним (Светим Симоном) приступају Светом Симеону Немањи. Горњи део лица краљице Ане је потпуно уништен, а краљев лик је приказан са пуно реализма.

Монахиња Анастасија која клечи пред Богородицом, живопис у унутрашњој прирашњи из 1568. У догу испод ове фреске су откривене мошти Свеће Анастасије.

39

ЦИКЛУС СВЕТОГ СИМЕОНА

Циклус Светог Симеона, сликан по Житију Светога Симеона од Светога Саве, био је састављен из 5 сцена: Монашење Светог Симеона, Симеонов одлазак на Свету Гору, Симеонов монашки живот, Смрт Светог Симеона и Пренос моштију Светог Симеона у манастир Студеницу. Насликан овде први пут у српској уметности, овај ће циклус бити поновљен још два пута, опет у параклисима њему посвећеним: у Сопћанима и у Градцу. Најбоље је

сачувана завршна сцена циклуса Пренос моштију у Студеницу, где носила са моштима оца носе на раменима његови синови, а у сусрет им испред, необично верно насликаног манастира, излазе монаси и рашки епископ са великом Богородичином иконом пред собом.

ЦРКВА СВЕТИХ ЈОАКИМА И АНЕ (КРАЉЕВА ЦРКВА)

„Црква Светих Јоакима и Ане није подигнута ни као маузолеј, ни као манастирски католикон. Била је то

краљева капела, симболични поклон славној Студеници, најважнијем манастиру Немањића, у којем је од почетка 13. века негован култ династије. Не засењујући ни величином, ни спољашњим сјајем важност студеничког католикона и Немањиног гробног места, Краљева црква, намењена да слави култ родитеља, Христових, Богородичиних и краљевих, плени складом сразмера и лаком сагледљивошћу живописа високих стилских вредности. У Краљевој цркви, типа сажетог уписаног крста с куполом, слободних стубова нема, ништа не омета продор погледа на све стране. Сав украс зидова се равномерно открива. Сви циклуси се крећу у ритму подређеном симболици простора, од истока према југу, западу и северу и завршавају се опет на исходишту. Нижу се у концентричним круговима, и поглед

их прати силазећи од горњих зона, где је светлост најјача, до најнижих где се стишава. Исликани зидови око кубичног простора намећу ритам опажању и сазнавању садржине. И кад човек погледа у саму цркву, каквом радошћу и устрепталошћу и дивљењем је испуњен! То је као кад би човек ушао у небо, а да му нико, ни са које стране не стане на пут, и ту је обасјан лепотом свих облика који блистају унаоколо као многобројне звезде, тако је човек бескрајно згранут. Тада изгледа да је све у усхићеном кретању и да се сама црква кружно креће. А посматрач у кружењу у свим правцима и стално у покрету, јер је принуђен да доживљава различите призоре са свих страна, замишља да се сам преноси у оно што посматра...”

Г. Бабић

Највећу вредност Краљеве цркве представља њен изванредан живопис. Сачуван у великој мери, уједначен по стилу и естетичкој вредности, он прекрива све зидове од пода до кубета.

Распоред композиција је једноставан. У доњој зони приказани су ктитор и

његови преци Свети Симеон и Свети Сава, Свети Јоаким и Ана, свети ратници, те цар Константин и царица Јелена. У средњој зони је циклус из живота Богородице, а у горњој су приказани Велики празници. У олтару су насликани архијереји који се клањају Христу жртви. Изнад њих је Причешће апостола, а у олтарској конхи Богородица виша од небеса. У кубету је представљена Небеска литургија, испод ње пророци. На пандантифима који придржавају кубе налазе се фигуре јеванђелиста. Од портрета историјских личности најимпресивнији је лик ктитора краља Милутина, који има обележја аутентичног портрета. Лик краљице Симониде, иако у знатној мери избрисаних црта, сведочи и данас о лепоти младе краљеве жене.

Композиције у другој зони, које приказују живот Богородице од рођења до смрти, почињу изнад нише Ђаконикона сценом у којој Јоаким и Ана приносе жртву да би добили дете. Сцене даље теку с лева на десно, тако да је на скоро целој дужини јужног зида приказано веома живописно Рођење Богородице,

са свим животним детаљима који илуструју ову причу. Овде се својом лепотом и сликовитошћу истичу нарочито групе девојака са понудама, које се сврставају међу најлепше у српском сликарству.

Као пандан на северном зиду постављено је Увођење мале Богородице у храм. Изузетно хармонична композиција одише изразитом отменошћу и љупкошћу, којој особени печат даје поворка младих жена.

Сликарство Краљеве цркве настало је у другој деценији 14. века као врхунско дело Милутинових мајстора који су осликавали већину његових задужбина. Својим ликовним вредностима оно је сврстало овај, по димензијама скроман, храм међу најдрагоценије српске споменике 14. столећа. Изванредан, иако помало рутиниран цртеж, топао и звучан колорит, емотивност којом одишу све композиције, и, изнад свега, веома уједначен уметнички ниво читавог ансамбла фресака, чине да се ово сликарство по својим тежњама и остварењима уклапа у највеће

уметничке домаћаје класицистичког стила ранопалеологовске епохе у целој византијској културној сфери.

ЦИКЛУС ВЕЛИКИХ ПРАЗНИКА

У студеничкој визији космоса велики празници су добили своје место у затвореном кругу. Почињу и завршавају се на истоку изнад апсиде. Распоредом слика се не понавља историјски след. Поштују се расположиви зидови, па је остварено једно од најпрегледнијих решења могућих управо у црквама типа сажетог уписаног крста. Савршено познајући византијску ликовну традицију, краљеви сликари су за Студеницу створили свој циклус Великих празника, прилагођен значењу и стилу целокупног програма. Тумачење догађаја је лишено сувишне наративности и уравнотежено у јасној композицији оивиченој црвеним оквиром. Ипак, нешто снажнији покрети фигура слева надесно у почетним композицијама циклуса указују на ток излагања. Анђео из Благовести, три фигуре из Сретења, мудраци на коњима и њихов анђео водитељ

из Рођења, Јован Претеча из Крштења, Христ из Преображења, Христ на магарцу из Уласка у Јерусалим воде поглед слева надесно у кружном току оод истока према југу, западу и северу повезујући најважније догађаје хришћанске историје слављене током година.

РОЂЕЊЕ ХРИСТОВО

Христово Рођење је веома необично у Краљевој цркви, иако су у композицији присутне све епизоде уобичајене за ово време. Насликана је пећина у којој су во и магарац, а уз јасле Богородица и Дете у јаслама; ван пећине су Јосиф, блавест пастирима, њихово стадо, купање малог Христа, долазак три краља које предводи анђео следећи звезду и група анђела који славе Христа. Ипак у том уобичајеном опису епизода, необично је збивање у пећини. Загледана у даљине, Богородица нежно наслања свој образ уз главу одојчета, грлећи га. Озбиљног и забринутог лица, мајка предвиђа трагични крај свог сина, препознаје судбину оваплоћеног Бога, који је

Сцене из циклуса Бојородичиној жиџија у Краљевој цркви

њеним посредством дошао да спасе људски род.

ЦИКЛУС БОГОРОДИЧНОГ ЖИТИЈА

Студенички Богородичин циклус почиње у ђаконикону: Доношењем и Одбијањем дарова, наставља се сценом Јоаким и Ана се враћају из храма, Блавест Јоакиму, Блавест Ани, Ана и Јоаким загрљени, Рођење Богородице, Миловање мале Марије, на северном зиду Благослов три јереја, Ваведење, Удаја за Јосифа и завршава се сценом Марија пије воду изобличења.

ВАВЕДЕЊЕ БОГОРОДИЦЕ

Сцена Ваведења је подређена ликовним законима са наглашеном тежњом да се уравнотеже делови. Бочне повијене фигуре Јоакима и Ане, у разговору, с једне стране, а свештеника са друге уоквирују поворку девојака које прате Марију. „Девојке у Богородичиној пратњи као да су за тренутак застале у племенитом разговору, општећи међусобно само погледима и

Ктиторска композиција у Краљевој цркви

благим наклоном главе – њихово споро кретање и уздржани гестови изгледају као да су поновљени са неких древних грчких или римских рељефа.“

Ктиторска композиција

Краљ Милутин је изабрао Богородичине родитеље да му буду заступници у молитвама упућеним Христу. Он пружа своју цркву Јоакиму и Ани с малом Богородицом очекујући да га они заштите пред Христом кад буде судио свима који су живели. Али у тој ктиторској композицији сасвим уобичајене садржине, необичан је фронтални став дародавца који само покретом руке објашњава чин. Краљ Милутин и краљица Симонида стоје у потпуном миру, укочени као у тренутку званичне свечаности, свесни своје овоземаљске моћи.. Све инсигније уобичајене за владара овога доба и у Византији и у Србији красе краља Милутина. Иза тешке и круте одеће Милутинов лик зрачи реално приказаним цртама и карактером. Краљица Симонида, кћи цара Андроника II Палеолога,

а супруга Милутинова од 1299. године носи жезло и стоји мужу с леве стране, како је обичај налагао. Овај најстарији очувани портрет краљице Симониде доста је оштећен, али се још види чиста контура савршеног овала лица и потпуна симетрија нацртаних обрва и усана. Остале црте њеног лика време је потпуно збрисало.

Символичне алузије на положај Немањића у свету изражене су избором и распоредом фигура у најнижој зони. Сви, очекујући Васкрсење наговештено у куполи, стоје под благословом Христа из апсиде; Немањићи светитељи, краљеви преци Симеон и Сава, на северном зиду и владарски пар на јужном примају Емануилов благослов, а владаре још једном благосиља Пантократор с отвореном књигом као судија којем се приноси дар, на јужном зиду. Изабрани краљеви заштитници који посредују у предаји дара, Јоаким и Ана, која нежно прислања свој убраз уз лице мале Богородице, Христови су преци. Распоређени су између Христа и ктитора, али и наспрам светитеља Немањића – Симеона Немање и Светога Саве – краљевих

предака. Идеја о Христовим прецима вешто се повлачи кроз живопис Краљеве цркве од куполе до тла, јер преци Христови сведоче о његовој људској природи и историјској улози на земљи, а прародитељи краља Милутина подсећају на светост Немањића и њихову улогу у небеском свету.

ЦРКВА СВЕТОГ НИКОЛЕ

Црква је првобитно била цела осликана, али се до данас живопис очувао само фрагментарно. Поред уобичајеног садржаја фресака у олтару и стојећих фигура у цркви најимпресивнији је лик Јована Претече на пиластру северног зида, док су насупрот њему на јужном зиду приказани Свети Нестор и Свети Димитрије. Композиције Улазак у Јерусалим и Мироносице на Христовом гробу на западном зиду једини су остаци великих празника.

Сликаство Никољаче се по неким својим карактеристикама, као што су начин решавања колорита и осветљавања и неке композиционе схеме, везује за уметност 12. века, како је некада датовано. Али по испољеној тежњи ка пластичкој обради фигура и напуштању

графицистичког поступка при сликању, као и на основу сличности са фрескама из Мораче, може се ставити у четврту или пету деценију 13. века.

Конзерваторским радовима у Никољачи откривен је живописани сокл са веома занимљивом орнаментиком везаних кругова, розета, медаљона, ромбова, палмета и грифона уплетених у лозицу. Ова богата и безмало у целини очувана орнаментика сокла допуњује доста скромну постојећу фреско-декорацију ове цркве.

ЈОВАН ПРЕТЕЧА

Слика Јована Претече је најбоље дело у овој цркви. Лик је рађен финим наношењем беле и црвеног окера на најистакнутијим местима и са хармонично усклађеним топлим и хладним тоновима. Иако је слика малих димензија, она се намеће својом монументалношћу – снажне црте лица, на коме се истичу издужен нос и уске очи надвишене јаким чеоним костима, допуњене су наглашеном мускулатуром, за чије је моделовање употребљена широка скала боја од зелене, жуте и мрке, до беле и црвене.

МИРОНОСИЦЕ НА ХРИСТОВОМ ГРОБУ

Посебну пажњу привлачи композиција са мироносицама. Анђео на гробу, са замахнутим крилима као да је тек слетео, обраћа се првој жени која се уплашена окреће телом од анђела и припија уз другу мироносицу и хвата је за мишицу, а ова јој заштитнички пружа руку.

ИСПОСНИЦА СВЕТОГ САВЕ

Црква у Доњој испосници, највероватније, потиче из 16. или раног 17. века, а фрескописана је око 1618. године. Један део тог фрескописа је сачуван, док је већим делом он пресликан. То пресликавање извршио је 1819. године Алексије Лазовић из Бијелог Поља.

По боље очуваним фрескама а такве су Богородица са Христом, неки свети пророци и апостоли, Цвети, Распеће и праведни цареви из Силаска у ад, да се закључити да су дело најбољег српског сликара раног 17. века зографа Георгија Митрофановића. Он је живописао и Горњу испосницу Светога Саве. Од његовог сликарства у овој цркви сачувало се само Успење Пресвете Богородице.

Део очуваној живописи на западном зиду цркве Светиој Николе

СТУДЕНИЧКА РИЗНИЦА

По завршетку зидања манастира Студенице, Стефан Немања са љубављу, и у складу са својом књижевном обавезом, дарује своју велелепну задужбину бојослужбеним црквеним предметима и тиме поклања се темељ за студеничку ризницу. О каквим даровима је реч, у биографији свога оца, пише Свети Сава: „Поклони иконе, сасуде часне и књије и ризе и завесе и што је написано у златописаној повељи његовој, што је што више, и у цркви написано на стени...“ Нажалост, ово је једини помен тих предмета, даровна повеља је пропала, а запис на зиду је избрисало време.

Студеница је један од оних ретких српских манастира у којем се до данас сачувао знатан број старијих уметничких предмета, углавном богослужбених. На жалост, међу њима је мало оних које су манастиру поклонили краљевски ктитори, познији владари и великодостојници, већ, као што је случај и са осталим нашим ризницама, превлађују предмети из каснијих времена,

Прстен краља Стефана Прввенчаног

везови стоје на првом месту, а црквене утвари од злата и сребра могу се мерити са предметима из најбогатије наше ризнице која се чува у Дечанима.

нарочито из XVII и XVIII века. Ипак, по својој вредности, студенички

Међутим, правећи Студеницу себи за јокој, а синовима својим и њиховом породици као месту „помена и склоништа“, књижевник своје велико дело, на тај начин, препоручује својим наследницима, њиховом чувању и бризи. И све време своје владавине Немањићи су, без престојанка и не штедећи, украшавали ову своју свету лавру.

У великој студији „Студеничка ризница“ професора др Мирјане Шакоше, уметничка ризница једној од најстаријих српских синоеника добила је свој поштомни каталог и опис.

Ту се пре свега налазе драгоцене тканине и везови, тридесет уметничких дела, међу којима се посебно истиче грчка плаштаница Антонија Хераклејског, на којој је златним, сребрним и разнобојним свиленим концем извезен мртви Христос са анђелима. Вез је настао у XIV веку и спада међу најлепше у Србији. Поред ове плаштанице посебно је драгоцен покров за

ПЛАШТАНИЦА АНТОНИЈА ХЕРАКЛЕЈСКОГ

Названа је тако према грчком тексту који је на њој извезен: Помени, Господе, душу раба Твога Антонија Хераклејског. Према мишљењу француског византолога Мијеа, Антоније је као хераклејски митрополит био епарх Тракије и Македоније (1355 – 80). Јефимија, жена деспоина Угљеше Мрњавчевића који је владао Сером, добила је неким поводом ову плаштаницу, а затим ју је после Маричке битке и деспоинове побије (1371) са собом понела у Србију. Бораваћи на двору кнеза Лазара и кнегиње Милице, она је свој скупоцени прилог, сама или преко својих кнежевских рођака, предала Студеници. На плаштаници је приказано исцрпљено и неомично Христово тело, сиво и бледо лице ошмих црта, заклоњених очију у надземаљском миру, окружено венцем анђела, који му у сивој ритми и побожној занесености одају пошту. Само један анђео, који заузима средишње место, раширених крила и раширених руку, којима указује на небо где ће се Христос вазнети и сести на Божији престо, уноси елемент динамике у композицију и чини је живљом и хармоничнијом.

Омофор и Плаштаница Антонија Хераклејског

ћивот Првовенчаног, са турским украсним текстовима у којима се помиње султан Бајазит-Хан. Њега је поклонила кћи српског кнеза Лазара, а жена Бајазитова, султанија Оливера Деспина. У стакленој витрини чува се дрвени ћивот за мошти краља Стефана Првовенчаног, украшен седефном и коштаном интарзијом, који је сачинио „грешни Антоније“ 1608. године.

Међу предметима од племенитих метала најдрагоценији је прстен краља Стефана Првовенчаног, који је нађен у његовом ћивоту. Прстен је златан, у филиграну, и византијски је рад из XII - XIII века. Изванредно уметничко дело представља ставротек из 1628. године од позлаћеног сребра, украшена плавим и сребрним емаљем. На њој су рељефне представе Христовог вазнесења, окружене симболима јеванђелиста, док су по ободу дате сцене лова и прикази студеничких ктитора Стефана Немање и Стефана Првовенчаног.

Седамнаестом веку припада више изложених предмета од позлаћеног сребра, као рипиде, петохлебница и две чаше са сценама из лова, док је фино ажурирана готичка кадионица настала у 16. веку.

Од сликарских радова у ризници истиче се напрсни триптихон из

Покров за ћивот Стефана Првовенчаног са именом султана Бајазита Хана

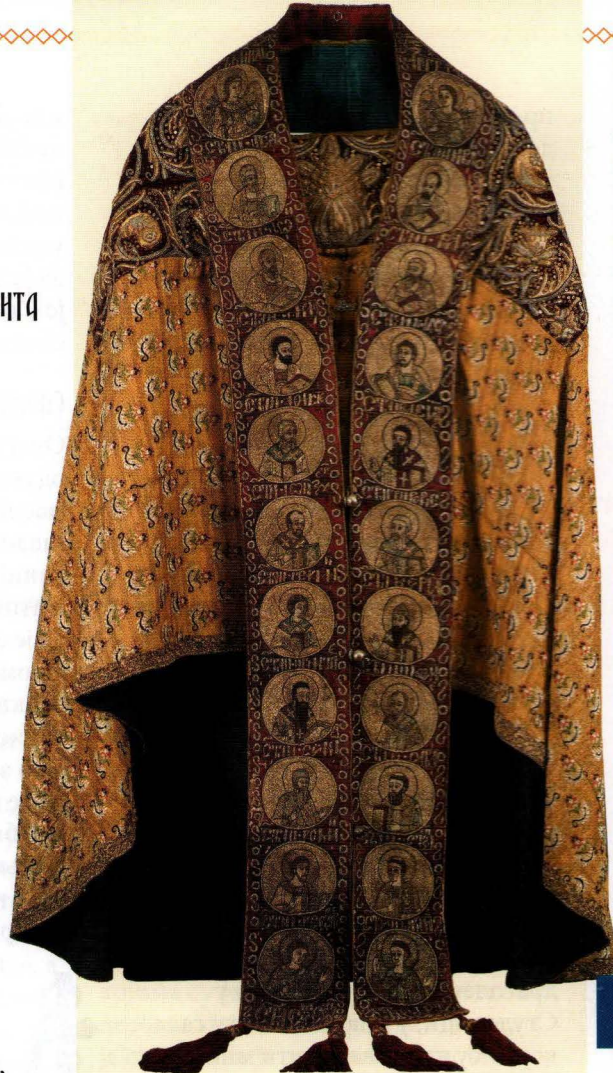
1750. године, украшен седефном интарзијом и позлаћеним филигранским оковима.

ВЕЗОВИ

ПОКРОВ СА ИМЕНОМ СУЛТАНА БАЈАЗИТА ХАНА

Овај покров је дар султаније Оливере, кћерке цара Лазара, за ћивот Светога Стефана Првовенчаног. После косовске катастрофе, са свим њеним трагичним последицама по српски народ, нови султан Бајазит I је, ради сређивања политичких прилика, а поступајући по угледу на неке своје претходнике, на турском престолу, затражио 1390. године најмлађу Лазареву кћерку за жену. После споразума владарске породице са патријархом и Сабором, млада девојка којој није било више од 14 година, у пролеће 1391. године упућена је у Једрене, на двор султану.

Тканина је правоугаоног облика, с пругастим шарама, опсерважена бордуром с наизменичним мотивима. По целој дужини пружају се паралелне пруге испуњене богатом строго

Фелон са везеним ојлећком и еџиџирахилџом, XVI - XVII в.

ИНТУРГИЈСКА ОДЕЋА

У овој ризници чува се неколико примерака литургијске одеће са знајном културно-историјском и уметничком вредношћу.

испуњеном орнаментиком и кратким арапским реченицама: „Султан Бајазит-Хан благословене му победе биле“ и „Султан праведни и свети“.

ПОКРОВ ПАТРИЈАРХА АРСЕНИЈА IV

Покров који је за мошти Стефана Првовенчаног дао да се изради патријарх Арсеније IV, пећки архиепископ и српски патријарх, у својој резиденцији у Карловцима 1747. године. Израђен је од сребром протканог броката турске производње, оперважен зеленим сомотом и златном чипком, која

Крст
најреснијолини.
иочешајак
XVIII в.

Крст
иџумана
Маршерија
XVIII в.

КАНАННА

КАНАННО МНАНСАВА ТОМИЋА

Сребрно
кандило,
дар је
Мили-
сава
Томића
из
Земуна,
прва
половина
18. века.

Кандило

је
бокасто са
три дршке,
ланцима
и матицом.
Рађено је из
три комада
сребра у
четири

степенасто
извучена појаса са
јагодастим завршетком
на крају.

КАНАННО КЊЕГИЊЕ ПЕРСИДЕ

Сребрно кандило, рађено
у Бечу 1852. године,
дар књегинје Персиде
Карађорђевић

ОКОВИ ЗА КЊИГЕ

У Студеници постоји
пет вриједних и лијепо
украшених окова за књиге.
То су: Оков епископа
Симеона, Оков Спасоја
Карамарковића, Оков на
Служабнику Радослава из
Јагодине, Оков Георгија,
Ђире и Јелисавете и
Оков императора
Александра

ОКОВ ЕПИСКОПА СИМЕОНА

Међу студеничким оковима
најзначајнији је Оков вршачког
епископа Симеона. Иако није сачуван
у целовитом стању, пошто је сечен,
крпљен и преношен са књиге на
књигу, њега красе одређене ликовне
и историјске вредности. Овај оков
је постављен преко зеленог сомота
и састоји се од седам сребрних и
позлаћених плакета са представом
Вазнесења у средини, четири лика
јеванђелиста у угловима и две
ажуриране плочице са полудрагим
камењем на горњем и доњем делу
окова. Око ове композиције, дуж
маргина књиге тече натпис из
кога се види да је ово јеванђеље
припадало епископу Симеону и да
га је он 1718/19. године приложио
Студеници.

ОКОВ СПАСОЈА КАРАМАРКОВИЋА

Овај оков је заједно са књигом
Спасоје поконио Студеници 1810.
године. Преко дебеле
даске пресвучен је
брокат вишњево
боје, а преко њега
су дуж ивице књиге
закуцане траке

у жичаном емаљу, са
девет плавих, зелених, бордо и
љубичастих каменова. На горњој
корици у средини је прикуцана
позлаћена четвороугаона плакета
са представом Распећа, опточена
са четири лука и четири емаљна
цвета, као и са два зелена и два
црвена камена. Плакета је ливена.
Изнад и испод ње постављене су још
по две шесторолисне цветне розете
с белим и плавим каменовима. На
полеђини окова су иста ликовна
композиција и распоред елемената,
само је на централној
ливеној

медаљонима и
филигранским
розетама, затим
по техници израде
– плитки рељеф –
и по мотивима
анђeosке главе
карактеристичних
физиономија –
најближа стопи тзв.
крста цара Душана из
Дечана. Овај крст је
и својим свечааним
изгледом и
димензијама
напрестолни или
натрапезни крст, док су
сви остали крстови у ризници
ручни, односно водичарски.

КРСТ ИГУМАНА ЦЕОНТИЈА

Дуборезни крст је у
окову рађеном техником
жичаног емаља, украшен
драгуљима и бисерима.
Рађен у 16. или 17. веку.
(Рейродукован је на корици
књиге)

КРСТ КРУНЕ ОБРЕНОВИЋА

Рад српске радионице, дар
је Круне, прве жене Јована
Обреновића. Дуборезни
крст садржи следеће
композиције: с једне стране
у средини је Распеће, у
крацима јеванђелисти,
док је са друге стране
у средини
Крштење
Христово.

Крст Круне Обреновић, 1834.

Ђивош Драгић
Радосављевић 17

плакети уместо Распећа приказан
Силазак Светог Духа на апостоле.

ОКОВ НА ЈЕВАНЂЕЉУ РУСКОГ ЦАРА АЛЕКСАНДРА

Богато украшене корице састоје се од одвојених елемената, медаљона, розета, фигура и трака, који су зналачки компоновани у прегледну целину. У средини предње корице постављен је овалан медаљон од сликаног емаља, на коме је приказано Христово васкрсење на западњачки начин. Медаљон има раскошан оквир од сребрних лаворових грана с великом златном машном, чије траке повезују гране у венац. Лево и десно од медаљона је по букет палмових и лаворових грана везан богатом машном. Горе и доле су округли медаљони од позлаћеног сребра с рељефима јеванђелиста и њихових симбола.

ЋИВОТИ

У Студеници данас постоји девет ћивота кутија, у којима се чувају честице моштију разних светитеља и два ћивота – саркофага који припадају целим моштима Светог Стефана Првовенчаног.

АНТОНИЈЕВ ЋИВОТ ЗА МОШТИ СТЕФАНА ПРВОВЕНЧАНОГ

У облику је саркофага чији је поклопац с кровом на пет вода. Све његове спољне странице, изузев две задње (сандука и поклопца) украшене су коштаном интарзијом. Две поменуте стране и унутрашњост поклопца, а делимично и сандука, грубо су осликани цинобером, зеленом и плавом бојом. С предње стране ћивот је украшен с два нита кругова са крстом, између којих је

крупан мотив шестокраке звезде. Мошти Стефана Првовенчаног стајале су у овом ћивоту све до 1957. године када су пренете у сребрни ћивот, дар књегиње Персиде.

СРЕБРНИ ЋИВОТ КЊЕГИЊЕ ПЕРСИДЕ

Ћивот је рађен у Бечу, у облику је саркофага, од кипарисовог дрвета, пресвученог светлоцрвеним сомотом преко кога су постављене богате сребрне апликације у стилу другог рококоа. Унутрашњост саркофага је тапацирана плавим сомотом. На поклопцу су сребрни рељефи. Ковчег стоји на четири лавље шапе.

На угловима су четири анђела у пуној пластици. Са предње и задње стране, по средини, налази се грб Србије.

СТАВРОТЕКА ЧАСНОГ КРСТА

У основи од дрвета, с оковом од позлаћеног сребра, с плавим и зеленим емаљем, украсним и полудрагим камењем. Ставротекa је у облику правоугаоне кутије, с доњом страном од дрвета. Израђена је по угледу на

Ставротекa
Часног Крста
1628.-1629.

Оковано Јеванђеље епископа Симеона 1619.

Ћивот,
дар Теодора и Живане из 1750.

Панађија
у облику срца
и позлаћена
филигранска панађија

средњовековне ставротеке у чије је средиште стављен крст са честицим часног дрвета. На студеничкој ставротечи крст је трокраки, с Голготом. Крст је од сребрних плочица, у њему је честица, а прекривен је филигранском оплатом са ситним гранулама и са 20 куглица које замењују драго камење. Испод и изнад крста је композиција Христовог Вазнесења подељена крстом на горњу, небеску, и доњу, земаљску, композицију.

ПАНАГИЈЕ

Мало је познато да Студеница поседује лепу и занимљиву збирку од петнаест панађија и нагрудних иконица и крстова.

ПАНАГИЈА У ОБЛИКУ СРЦА

Ово је једна од најстаријих панађија у манастиру. Уоквирена у филигрански

Најрсни
крст у
филиграну

Иконица
са Господом и Светим
Јованом
Крститељем

позлаћен оков, она с предње стране има приказану Богородицу Царицу с Христом Царем и два стојећа анђела са стране. На полеђини је Христос на престолу окружен крупном виновом лозом, што представља Христа –

лозу као знак Христове жртве за спас човечанства.

ПОЗЛАЋЕНА ФИЛИГРАНСКА ПАНАГИЈА

Панађија је кружна са две дуборезне и ажуриране плочице од ружичасто – окерног дрвета на црвеној подлози, која избија на прорезаним деловима. На предњој страни је изрезана Богородица Панађија с рукама у знаку молитве и Христос испред ње. У медаљонима које формира лоза Јесејева су четири пророка са свицима. На задњој страни је Христос који благосиља обема рукама. У медаљонима винове лозе су четири јеванђелиста.

НАПРСНА ИКОНИЦА СВЕТОГ ЈОВАНА

С предње стране иконице приказан је Христос како седи, са рукама у ставу благосиљања. На крило му је ослоњено јеванђеље. На полеђини је приказан Свети Јован Претеча крилати, у фигури до колена. Десном руком благосиља, а у левој му је крст. Оков је решен од густо и ређе плетене сребрне жице, која у облику чврсте плетенице и спирале уоквирује композицију.

НАПРСНИ КРСТ У ФИЛИГРАНУ

Дуборезни крстић је прилично истрошен од употребе, али се може сагледати да је

на једној страни изрезана Богородица са Христом у целој фигури са два допојасна свечака лика у бочним крацима. На другој страни је представљено Распеће.

НАПРСНИ КРСТ СА БИСЕРОМ

У облику је руских крстића, рађених у Тројице-сергејевској лаври код Москве, с проширењима на угловима. Због лискуна који га покрива, није читак садржај дуборезног дела. Предња и задња страна окова крста, украшена је филиграном у облику руских купола, четворолиста и обичног лиснатог орнамента. Међупростор је испуње емаљом. С предње стране су постављене бисерне ниске, које у слободном паду уоквирују контуре крста.

Ренесансни њехар,
крај XVII – почетак
XVIII в.

ЊЕХАР

У студеничкој ризници су се сачувала два сребрна и позлаћена њехара, чије су чаше декорисане ренесансном орнаментиком, волутама, медаљонима са сценама из лова, хералдичким знацима, воћем и цвећем. Оба њехара су из прве половине 17. века, рађени техником искуцавања, урезивања, резања, ажурирања и ливења.

ПОЈАСЕВИ И ПАФТЕ

Студеничка колекција појасева и пафти изузетне је вредности, не

Чаша
Јеромонаха
Викентија
XVI в.

само по броју примерака него још више по вредности и врсти сваког примерка појединачно, који у укупном дејству чине да се може сматрати најбољом међу свим манастирским збиркама.

ПОЈАС С КАРНЕОЛИМА „АКИЧАР“

Највреднији од свих појасева у Студеници је широк кожни појас с крупним корнеолима, тзв. акичар или акиковац. Украшен је поред карнеола и бронзаним ажурираним апликацијама и крупним зрнима од бронзе. Овакви појасеви ношени су у Херцеговини, Далмацији, Црној Гори и неким крајевима Србије као празнични женски накит.

ПОЗЛАЋЕНИ ПОЈАС

Цео појас са пафтом је од позлаћеног сребра са основом од коже постављене кудељном тканицом. Пафта је једноделна. Она је кружног облика, са два концентрична низа истих мотива као и на самом појасу, док се у средини, на кружном испупченом пољу, налази цвет јесење руже (хризантеме).

ПОЈАС СА ФИЛИГРАНСКИМ ПАФТАМА

Појас је од памучне окер тканице с мрким ивичним тракама. Пафте су листицике.

Преко ливене и позлаћене основе постављена је оплата од филигран са мотивима крупнијих и ситнијих цветова и спирала.

ФИЛИГРАНСКА ПАФТА

Пафта је у облику стилизованог цвета лале. Израђена је од спирално увијене танке филигранске жице, са цветовима изведеним у филиграну и гранулацији. На средини велика рељефна розета у истој техници.

СРЕБРНА ПАФТА

Потковичастог је облика, са зупчастим завршетком. По целој површини изведена доста наредко компонована лоза са листовима, ружама и пупољцима.

ТРОДЕЛНЕ СРЕБРНЕ ПАФТЕ

Два крајња дела пафте су листоликог облика са веома завијеним крајевима. Средњи део, који покрива копчу, има облик арабеске, са средишњим рељефним кругом у коме је у оквиру од двочланог преплета приказан двоглави орао раширених крила.

Јерусалимски њојас са седефним њафтијама XVIII в.

Део њафтије, завештини дар

ИКОНЕ У СТУДЕНИЦИ

Студеница је имала бурну историју. Више пута рушена, паљена и ђачкана изгубила је велики број својих драгоцености, нарочито икона. Према ђојису студеничких драгоцености из шездесетих година деведнаестог века каже се да су у манастиру постојале „велика икона Богородице, искићена сребром и бисером, на којој је један крст са часним дрвџом“ и други „средње величине икона Богородице, сребром окована и ђолаћена“. Када и како су нестале ове иконе из манастирске ризнице до данас није утврђено.

ДЕИЗИСНА ПЛОЧА

Од старијих вредних икона данас у манастиру имамо само неколике. У цркви Светог Николе налази се део старог иконостаса – деизисна плоча, која је раније стајала у Краљевој цркви. Деизисна плоча сликана је на дасци из једног комада величине 2,24 м х 27 цм. Иконе су међусобно издвојене испупченим оквирима издубљеним из исте

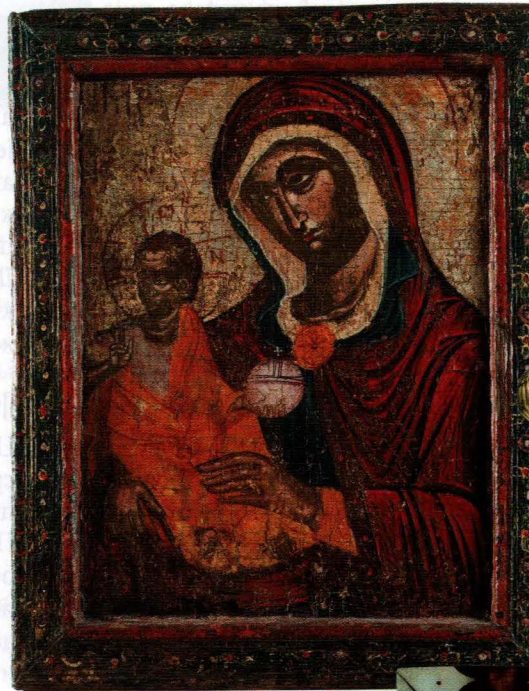
Иконостас у цркви Светог Николе

даске; широке су 16 цм, а високе 24 цм, изузев средње иконе Христа која је квадратног облика 24 х 24 цм. Деизисна плоча је у целини добро очувана. Допојасне фигуре деизисне групе насликане су следећим редом, с лева на десно: Свети Јаков, Свети Симон, Свети Марко, Свети Матеј, Свети Петар, Богородица, Христос, Свети Јован, Свети Павле, Свети Лука, Свети Андреј и Свети Вартоломеј. Централни део – деизисне композиције – насликан је на уобичајени начин: Христос благосиља и држи јеванђеље, Богородица и Јован окренути су према Њему испружених руку у ставу молитве. Апостоли, по пет са сваке стране, дати су у изванредном ритму, пробраних ставова, који разбијају монотонију низа и чине хармоничну целину. О томе историчар уметности др Аника Сковран каже: „Тежња за разноврсношћу апостолских портрета леве и десне групе није омела мајстора у постизању целине. Кад се детаљније

проанализирају насликане личности и начин на који су представљене, открива се доследно спроведена симетрија. Тако апостолу Јакову одговара апостол Вартоломеј: оба ова крајња лика деизисне плоче представљају млађе људе који држе свитке и окренути су један од другог у поље; апостолу Симону је као пандан постављен апостол Андреј: оба импозантна старца, први без косе, други сед и космат, држе свитке и окренути један према другом тј. према деизису; апостолу Марку јеванђелисти одговара јеванђелист Лука: оба са јеванђељима и скоро фронтално постављеним попрсјима,

а главама окренутим у страну; апостолу и јеванђелисти Матеју одговара јеванђелист Јован, оба са јеванђељима и једва мало из фронталног става окренута ка деизису; и најзад апостоли Петар и Павле, први са развијеним свитком на коме пише: Ти си Христос Син Бога живог, други са кодексом, окренути три четврти према деизису.“ Ликови деизисне групе третирају се као појединачни портрети. Слика, Георгије Митрофановић Хиландарац, се потрудио да изрази карактер личности и пошло му је за руком да на овој плочи да малу галерију портрета.

матр Божија
УТЕШТЕЉИЦА, критски рад из 17. века
Како је ова студеничка икона страдала изгарањем лака и горњих завршних слојева боје, због чега је могло доћи због дуготрајног стајања испред кандила, она је у ликовном погледу огољена пошто су сачувани углавном подсликани слојеви, док

су фино исликавање и завршни лазури нестали.

ОКОВАНА ИКОНА У ОБЛИКУ ТРИПТИХОНА

Посебно место међу студеничким иконама заузима икона – триптихон, дело које поред сликаних иконица садржи и ливени крст, затим оков с емаљем и седефно – коштану маркетерију на дрвету. Њена сложена структура – плитак ормарић са двоја крила који у себи носи бројне честице разних реликвија са причвршћеним дебелим ланцем којим је качен – веома је ретка, а код нас нигде више није сачувана, па се намеће питање њене намене. Калуђерска казивања која су забележили студенички описивачи у другој половини

XIX и почетком XX века – да је та икона ношена о врату –

проста су домишљања, а повезивање са Светим Савом, који ју је наводно носио спадају у домен легенде. Димензије иконе и дужина ланца не допуштају ту могућност. У ктиторском натпису се каже да је икону тобоже поклатио краљ Стефан Првовенчани 1099. године, а обновљена је у Темишвару 1750. године.

Интарзирани део се састоји од танких лепљених плочица седефа и корњачине кости. На ове ливене плочице додати су украси од филиграна. Сребрни украс који се јавља као оквир иконицама рађен је у техници ћелијастог емаља са приказима водених птица, крстића и цветова и са ливеним обличјима

серафима. Ливени позлаћени крст уоквирен је са четири филигранске розете и 14 украсних каменова. Сликане површине налазе се на свим расположивим странама триптихона, осим његове полеђине. Композиција централног дела триптихона има у горњем делу приказе цара Константина и царице Јелене, између којих је постављен крст. У трапезастом постољу испод Константина и Јелене насликано је Богородичино Успење. По средини композиције, дијагонално лежи Мати Божија са преклопљеним рукама. Иза одра је Христос са њеном душом у рукама. Чело главе је група од шест, а покрај ногу пет апостола. Лево и десно од ове композиције су натписи о честицама моштију које се чувају у овом триптихону.

ИКОНА БОГОРОДИЦЕ ЦАРИЦЕ, сликао зограф Симеон Лазовић из Бијелог Поља, седамдесетих година 18. века

ДИПТИХОН је у облику правоугаоне плитке кутије која је са спољне стране пресвучена љубичастомрким сомотом на који су прикуцане плакете. На предњој је Успење Богородице, а на задњој Силазак у Ад. Око композиција и по хрбату диптиха је перваз од танке сребрне плочице, гравираних цветним и геометријским мотивима. С унутрашње стране диптихона на левом крилу насликан је лик Богородице Умиљеније с малим Христом који је прислонио свој образ уз материн. Сликао га Алексије Лазовић 1818. године.

СТАРЕ КЊИГЕ И РУКОПИСИ

„Посматрајући смерни рад смиренних студеничких калуђера, који су се у својим скромним избама молили за васкрс целој народа и спасење своје душе, дивимо се у највећој мери калиграфији наших старијих „просвјетних“ монаха, њиховом ширљену, силној љубави и искреној преданости према Цркви, народу, просвјети и образовању. Не мање, дивимо се њиховој високој учености, јер за овакав рад и поред многе воље и силне љубави треба још кудикамо више знања.“

Доментијан Здравковић, 1935.

Од некада драгоцене студеничке библиотеке сачуван је веома мали број рукописа, од којих су највреднији изложени. Међу данашњим књигама, које поседује овај манастир, само су две рукописне књиге старије од 19. столећа. Прва међу њима је Четворојеванђеље, које се према воденим знацима датује у прву половину 16. века, а друга рукописна књига је Синодик у који се по жељи појединих хришћана уписују имена умрлих ради вечног спомињања при богослужењима. У њу су се могла уписивати и имена живих, ради молитве за здравље и спасење.

Остале руком писане студеничке књиге, као што су: Посљедованије молебное, два Поменика студеничке братије, један Чин освећења храма и Молитвеник потичу из прве три деценије 19. века и немају изразитији споменички значај.

РУКОПИСНО ЧЕТВОРОЈЕВАНЂЕЉЕ

Рукопис је писан у 16 редова лепим и правилним уставним словима црним мастилом, док су иницијали, наслови и зачала писани топљеним златом, а назнаке читања цинобером, пурпурном и плавом бојом. У књизи су употребљене две врсте

хартије: два листа на почетку и крају додата су приликом преповезивања рукописа 1826. Хартија је дебела, жута и рапава са воденим знаком Д. К. Од листа 1 до 20 хартија је пунија, чврста, глатка и бела са воденим знаком: лествице у кругу с љиљановим цветом одозго. Иста хартија иде и од листа 350 па до краја. Остала хартија је с воденим знаком укрштених стрела са звездом на правцу по средини. Књига је повезана 1826. у дебеле дрвене корице, пресвучене светлопрком кожом са орнаментима.

СИНОДИК

Ова књига писана је разним рукописима у разним временима, полууставом и брзописом, мрким, црвеним мастилом и златом. За писање је употребљено више врста хартије. Од листа 1 до 9 хартија је бела и груба, стављена приликом повезивања у 19. веку; од листа 10 до 140 је тања и глатка, са знацима:

Повеља влашкој војводе Глиторија Гике из 1662.

глава са капом, огрлицом и прапорцима (почетак 17. века); грб са љиљаном и круном (крај 17. века); грб са круном и лавовима (крај 17. века). Од листа 140 до 155 је тања хартија из 18. века. Књига је повезана у дрвене корице пресвучене светлопрком кожом с утиснутим једноставним орнаментима који формирају крст са Голготом.

ШТАМПАНЕ КЊИГЕ

Колекција штампаних књига у Студеници не садржи ниједну србуљу. Све су то руске књиге, издања московске синодалне библиотеке, или Кијево-печерске лавре. Међу ређе књиге спадају Меч духовни

Повеља влашкој војводе Мајеје Басарабе из 1644.

Лазара Барановича из 1666, затим Требник Петра Могила из 1646. године, Житије свјатих за март-мај Кијевско-печерске лавре из 1700, Дјејаније свјатих апостол из 1753. и Нови Завет штампан у Москви 1745. године. Већина књига је из 18. века и вероватно су у Студеницу доспеле као руски поклони.

Рукописно Четворојеванђеље, XVI в.

Повеља руској цара Алексеја Михајловича из 1663.

ЗБИРКА ДОКУМЕНАТА

Збирка старијих докумената манастира Студеница богата је и с научног гледишта веома занимљива. Пре свега по језичкој разноликости, али по садржају, јер је крцата подацима важним за историју манастира. Докумената на српском језику има 17. Два се односе на Жичу, а остала се, највећим делом, тичу манастирских посела. На првом месту то су документа из времена борби и ослобођења Студенице под Карађорђем. Указ

његовог

сина кнеза Александра Карађорђевића из 1847. године одређује границе манастирских имања. Синђелија Мелентија Никшића, некадашњег студеничког сабрата и архимандрита, а тадашњег ужичко-шабачко-ваљевског епископа, и његовог наследника на ужичком трону Никифора Максимовића, односе се на одређивање нурије студеничких монаха. Поједина документа су разне потврде о зајму, о стварима које се налазе у њиховом власништву и др.

Документи на турском језику нису многобројни, али су веома значајни са гледишта познавања историје манастира Студеница, поготово манастирске обнове крајем 18. века.

Три документа на немачком језику, од којих је један „Salva Guardia“ издат у логору под Београдом 25. јуна 1717. године као заштитно писмо Студеници у случају аустријског освојења тога краја, док су друга два везана за драматичне догађаје око повраћаја Студеничана са моштима Стефана Првовенчаног у Србију 1815. године.

Од три акта писана на руском језику, далеко највећу историјску и културноуметничку вредност има повеља цара Алексеја Михајловича, која је омогућила Студеничанима да сваке пете године скупљају прилоге по Русији. На полеђини овога документа, млади руски цареви Иван и Петар Алексијевич и њихова сестра Софија потврдили су повељу свога оца.

У манастиру се налазе и четири повеље влашких војвода. Оне потврђују да је Студеница од влашких војвода добијала помоћ у новцу.

Синодник манастирски 1655-1758.

„ПРЕЧУДАН У ЧУДЕСИМА, КРЕПАК У РАТОВИМА, НЕПОБЕДЛИВ У СИЛИ, ПРЕСЛАВАН БОГУ, СТРАШАН НЕПРИЈАТЕЉИМА И ДИВАН СВИМА“ (избор из Житија Светог Симеона)

„ЖИТИЈЕ СВЕТОГ СИМЕОНА“ СТЕФАН ПРОВОЕНЧАНИН

✦ МОЛШЕЊЕ У СТУДЕНИЦИ

Ове молитве чинећи из дубине срца, веселом душом труђаше се о храму Пресвете, старајући се о њој да се скоро сврши. А кад гледаше подизање храма Пресвете, овај мој господин свети, верујте ми, о господо и браћо, да сам видео како се његов ум диже у висину као неки небопарни орао, који је држан на земљи везан узама железним, па се истргао и у висину узлетео да дође до онога бесмртнога и светогача источника и да види хлад божанственога града Вишњег Јерусалима, чији, уистину, постаде прави грађанин.

„Нека вам је знано да из младости моје жуђах пламеном срдачним да идем за заповедима Владике мојега, и не хтеде Господ мој. А сад приспе време да се оно што се започе одавно и сврши.

Јер ево, свет мој дарујем ономе који је остао међу вама да влада на престолу мојем, благословив вам га благословом, као што Бог благослови Јовове наследнике, да господује међу вама непокретно.“

И, устав са престола својега, предаде му га са сваким благословом.

А светитељу рече:

„Приступи и сврши молбу моју.“

И прими часни из руке његове анђеоски и апостолски лик са Богом састављеном му женом својом. И назва се калуђерским именом Симеон, а пречесну назва Анастасија.

И дође у Пресвету Богородицу у Студеници. И остаде ту, живећи са часним чрнцима, по правилу и заповеди светих и богоносних отаца, никако не ленећи се.

БЛАГОСЛОВ КРСТА

И опет га врати Свети Симеон са часним својим благословом сину својему, дав му часни и животворни крст Господњи, на ком би распет Владика грехова наших ради, који је сам, владајући, носио о врату својем и којим је побеђивао непријатеље своје, рекав:

„Овај нека ти буде чувар и утврђење, и победилац, и помоћник у борбама противу видљивих и невидљивих непријатеља, и чедима твојим на век, и исцелилац болести телесних и рана душевних, и земљи твојој тврдо уточиште и стена, и кнезовима твојим оштро копље, и војницима твојим штит вере и смела победа, и мир и тишина животу твојему, и да те доведе и представи непорочна Христову

престолу, разгонећи силом својом пред тобом ваздушне царинике, и увек да ти помаже као Давиду и древноме цару Константину, прогонећи од тебе на сваком месту бесовске пукове.

„Буди ограђен силом овога на веке! Амин!“

Јер због дрвета отпадосмо од рајске хране, а дрветом се опет удостојисмо поновнога живота.

„ЖИТИЈЕ СВЕТОГ СИМЕОНА“ САВА НЕМАЊИЋ

✦ РАСТАЈАЊЕ ОЦА И СИНА

У седми дан месеца фебруара поче часна старост његова нешто мало слабити. И ту одмах блажени старац господин Симеон позва мене недостојнога и у сваком погледу умањенога, и поче ми са тихомљу говорити свете и часне и слатке речи:

„Чедо моје слатко и утехо старости моје, сине, слушај моје речи, приклони ухо своје ка мојим речима и нека не пресакну источници живота твога, сачувај их у своме срцу. Јер су живот свима који их налазе. Сваким чувањем чувај срце своје, јер од њих су исходишта живота. Уклони од себе оштра уста и увредљиве усне далеко од себе одбаци. Очи твоје нека право гледају и веће твоје да мигом указују на оно што је праведно. Право ходи ногама својим и путеве своје исправљај. Не скрећи ни десно ни лево, јер путеве који су десно зна Бог, а они с лева су развраћени. А ти уочи оно што је право, а хођење твоје у миру да буде. Сине, пази на моју премудрост, ка мојим речима прилажи твоје ухо, да сачуваш моју мисао добру, а осећај усана мојих казујем ти. „Чувај, сине, закон оца твога, не одбаци карања матере твоје.“ Сине мој, послушај ме сада и бићеш блажен, јер блажен је муж који ме послуша и човек који сачува путеве

Свети Симеон, фреска, манастир Дечани

моје. Не мешај се са безумнима. Тражи премудрости, да поживиш. Исправи сведочанства у разум. Јер онај који кори зле примиће себи досаду, а онај који обличава нечастивог, порећи ће себе. Не обличавај злога да те не омрзне. Обличавај премудрог и заволеће те. Укажи премудроме на кривицу и биће мудрији, а праведнику поуку и наставиће да је прима. Почетак премудрости је бојазан Господња и савет светих је разум, а разумевати закон добра је мисао. Јер оваквим добрим обичајем много ћеш поживети и продужиће ти се године живота.“

И подигавши руке своје блажени, положи их на врат мој грешни, и поче плакати жалосно, и слатко целовање дарујући ми поче говорити:

„Чедо моје вазљубљено, светлости очију мојих, и утехо и чувару старости моје! Ево већ приспе време нашега растанка; ево ме већ отпушта Владика с миром, по речи његовој, да се испуни речено: „Земља си и у исту земљу ћеш поћи.“ А ти, чедо, не тугуј гледајући моје разлучење, јер ова је чаша свима заједничка. Јер ако се овде растајемо, тамо ћемо се опет састати, где више нема растанка.“

И подигавши своје пречасне руке и положивши их на главу моју, говораше: „Благосиљајући, благосиљам те! Господ Бог благословен и поспешивше спасење твоје, и нека ти место земаљскога даде благодат и милост и Царство небеско, и нека исправи пут течења твога, којим раније од мене потече, имајући нераздвојну са собом, овде и тамо, моју, иако грешну, молитву!“

А ја, павши ничице на његове пречисте ноге, са сузама говорих:

„Многих и великих дарова насладих се од тебе, блажени господине мој, Симеоне! Заборавих све, ја јадни и неблагодетни, помешах се са несмисленом стоком и уподобих се њима, бивајући убог добрим делима, а богат страстима, пун срама, лишен слободе у Бога,

осуђени од Бога, оплакани од анђела, на смех бивајући бесима, обличаван од своје савести, злим делима својим посрамљен. И пре смрти мртав сам, и пре суда сам себе мучим осуђујем, пре бесконачне муке сам себе мучим очајањем. Због тога, припадам ка пречасним ногама твојим клањајући се, не бих ли ја, неисправљени, због твојих пречасних молитава, неко мало олакшање добио у страшни онај долазак Господа нашега Исуса Христа.“ (....)

А блажени старац од седмога дана па све до смрти своје не окуси хлеба ни воде, само се сваки дан причешћиваше светим и пречистим тајнама, телом и крвљу Господа Бога и Спаса нашега Исуса Христа.

„ЖИТИЈЕ СВЕТОГ СИМЕОНА“ ДОМЕНТИЈАН + О СВЕТИМ СИМЕОНУ И САВН

А оба ова саврсника божаствене благодати, отац са сином, наоружани Светим Духом и венчани благодаћу Божијом, постављајући својој деци као добар узор богољубље и светињу.

Обојица земаљски анђели и небесни људи, небопарни орлови који су својим преподобијем и превеликом узрљживошћу узлетели на небесну висину.

Обојица светлodusни и једнаки светилници, који су рекама суза окрилатили свете молитве и узлетели ка љубитељу својем Христу, кога узвеличаше на земљи и на небесима, и примише превелику благодат од њега, доброту сачувану онима који га се боје.

Обојица сведушно изиђоше на тражење свога добротвора Христа, удаљивши се од сваког блага осим њега, и ваистину обновили у себи зрак истинитога Бога свога.

Обојица блажене слуге које имају недремљиве очи, чекајући Бога својега по све часове, који су ужегли светилнике своје великом љубављу и са чистом вером, не само воштане, но и сами просвећујући се разумом Слова Божјега и очистивши душе своје добрим делима овога

живота, презревши овај видљиви живот, гледајући умним очима на ону светлост вечну и без краја, украсивши своје обичаје заповешћу Божијег јеванђеља, и исправивши своје нарави апостолским учењем, примивши у себе страх од страшнога суда Божијег, а свагда имајући пред очима својом своју смрт, са прозрењем причестивши се са довољом свега земаљског у овом животу, сву печал своју положише на Бога са сигурним уздањем, као два светила богозрачно увек сијајући својему Владици, држећи у својим богољубивим срцима реч живота и управљајући се по Божијој истини.

Истинити једномисаони Христови служитељи и богоносни парњаци светоносних анђела и једнодушни саподвижници, имајући у земаљском телу снагу небесних анђела и изванредно украшавани њиховим незамисливим лепотама и неисказаним боголепијем; достојни житељи јеванђеља Христова, низлажући мисаоне непријатеље силом крста и венчавани Христовом благодаћу, и узашиљући Оцу небесном благодарење и славу, и свагда спремајући се за позив Оца небеснога, уподобљавајући се у неумучним духовним песмама бестелесној природи херувимској и истинском исповедању Христову, у сузним капљама и у сакрушењу срдачном, у чистоти, у душевном и телесном целомудрију, у миру и у светињи и у великој уздрљживости и у превеликој смерности и страху Божијем, свагда угњетавајући пут своју, и све што је у овом свету за ништавно сматрају, а боље себи изабраше.

Ваистину побегоше од широког мирног пута који води у душевну погибел, заволевши истинито уски пут и по њему неуклоно идући, и испуњујући светим молитвама све дневне и ноћне часове, и тим тесним путем уђоше у вечни живот, истинити усилници Христови, уграбише царство небесно, њему приносећи подобра служења.

ВЕСЕЛИ СЕ ПРАХУ НЕМАЊИЋА - избор из десетерачке поезије

ЦАР ШЕПАН МАН

(одломак из Првог јавленија)

Весели се праху Немањића,
Немањића и Гребљановића,
јер ће ваше круне засијати
како јарко сунце на истоку,
знамена се ваша развијати
над велике ваше развалине,
потећи ће кржаве ријеке
од нечисте крви агарјанске,
опрат Србу љагу са образа.
Отворте се, витешке гробнице,

сама славо, само прибјежиште
по Косову српскијех јунаках,
ево зоре на ваше брегове
да нам општу обасја светињу
и аманет наше народности.
Сад пропојте, Високи Дечани
и лијепа лавро Студенице,
свети спомен из вјечне читуле
за слободу падшим јунацима.
Здружите се, громи и потреси,
земљи српској друго лице дајте,
е нечистом ногом окаљата.

Петар II Петровић Њеиш

Петар II Петровић Њеиш

ЗНАЊЕ РАВНИЦЕ - одломак

Што бијаху Немањићи стари,
Цароваше, па и преминуше,
Не трпаше на гомиле благо,
Но градише с њиме задужбине,
Саградише многе намастире:
Саградише Високе Дечане,
Баш Дечане више Ђаковице;
Пећаршију више Пећи равне;
У Дреници бијела Девича,
И Петрову цркву под Пазаром;
Мало више Ђурђево Ступове,
Сопоћане наврх Рашке ладне,
И Тројицу у Херцеговини,
Цркву Јању у Староме Влаху;
И Павлицу испод Јадовника,
Студеницу испод Брвеника;
Цркву Жичу више Карановца;
У Призрену цркву Свету Петку;
Грачаницу у Косову равном;
Све то јесу њине задужбине...

Крстиаш барјак, 14. в. (обновљен у 16. в.),
ризница манастира Студенице

СВЕТИ САВО

Збор зборила господа хришћанска
Код бијеле цркве Грачанице:
“Боже мили, чуда великога!
Куд се ђеде цар-Немање благо,
Седам кула гроша и дуката?”
Ту се деси Немањићу Саво,
Па говори господи хришћанској:
“Ој Бога вам, господо хришћанска!
Не говор’те о мом родитељу,
Не говор’те, не гријеш’те душе:
Није бабо расковао благо
На наџаке, ни на буздоване,
Ни на сабље, ни на бојна копља,
Ни добријем коњма на рахтове;
Већ је бабо потрошио благо
На три славна српска манастира:
- Једну бабо саградио цркву:

Б’јел Вилиндар насред Горе Свете,
Красну славну себе задужбину,
Вјечну кућу на ономе св’јету,
Да се њему поје летурђија
Оног св’јета као и овога;
- Другу бабо саградио цркву:
Студеницу на Влаху Староме,
Красну славну мајци задужбину,
Својој мајци царици Јелени,
Вјечну кућу на ономе св’јету,
Да с’ њојзи поје летурђија
Оног св’јета као и овога;
- Трећу бабо саградио цркву:
Миљешевку на Херцеговини,
Красну славну Сави задужбину,
Вјечну кућу на ономе св’јету,
Да с’ и њему поје летурђија
Оног св’јета као и овога.

Осталога што претече блага,
Остало је благо похарчио
Зидајући по калу калдрме
И градећи по водам’ ђуприје,
Дијелећи кљасту и слијепу;
Док је души мјесто ухватио,
Седам кула блага похарчио:
Ето бабо куд похарчи благо!”
У глас викну господа хришћанска:
“Просто да си, Немањићу Саво!
Проста душа твојих родитеља!
Проста душа, а честито т’јело!
Што носили, свијетло вам било!
Што родили, све вам свето било!”
И што рече господа хришћанска
На састанку код бијеле цркве,
Штогађ рекли, код Бога се стекло!

Упокојење Св. Симеона,
деталј фреске,
манастир Соџођани

СМРТ КРАЉА СИМЕУНА

Од запада огријало сунце;
То не бјеше огријало сунце,
Но пошао краљу Симеуне
Да он иде Славној Светој Гори,
И са њиме двије вјерне слуге,
Раваило пак и Мијаило.
Кад су били на конаку првом,
Мало краља забољела глава;
Кад су били на другом конаку,
Забоље га и срце и глава.
Виђе краље ђе ће да премине,
Он дозивље своје вјерне слуге:
„Чусте л’ мене, моје вјерне слуге,
Веће хоћу свијет да мијењам!
Отидите горе у планину,
Ос’јеците тисова носила,
Турите ми кости на носила,
Па носите славној Гори Светој!
Кад будете кроз земљу шокачку,
Из костију мирис удариће,
Излазиће Грци шокадија,

Износиће на товари благо
И за благо кости куповаће –
Не’ те, слуге, ако Бога знате,
Ви за благо кости продавати,
Има доста блага и мојега,
Биће доста и остануће ви!”
То изусти, а душу испусти.
Добро су га слуге послушале,
Отидоше горе у планину,
Осјекоше тисова носила,
Турише му кости на носила,
Однијеше славној Гори Светој.
Кад су били кроз земљу шокачку,
Из костију мирис ударио,
Изиђоше Грци шокадија,
Они дају товарима благо
И стадоше кости куповати –
Не хтјеше им слуге продавати,
Нит’ погазит’ света аманета,
Већ ходоше Светој Гори славној.
Кад су били на помолац цркви,
Врата им се отворише сама,

А св’јеће се саме запалише,
Крстови се сами преклонише,
Јеванђеље само се прочита,
Из икона сузе покапаше.
Али од њих нико не виђаше,
Само једно самоуче ђаче,
Па отиде проигуман-Сави
И овако њему бесјеђаше:
„Да ви’ш, оче, проигуман-Саво,
Црква наша отвори се сама,
И служба се сама учинила,
Свијеће се попалише саме,
Крстови се сами преклонише,
Јеванђеље само се прочита,
Из икона сузе покапаше!”
Онда рече проигуман Саво:
„Хвала Богу на његовом дару,
Сад смо, ђаче, задобили царство –
То нам дође краље Симеуне!”
Сазва Саво младе калуђере,
Опојаше краља Симеуна
И онђе га л’ јепо саранише.

СТУДЕНИЦА – СРПСКА ЦРКА, ЗАПЛОВИЛА ПРЕМА ВЕКОВИМА

Душко Лойандић
ПРЕДАН НЕМАЊИЋА

„Ја сам онај који ће бити заборављен.
Пергаменти који бележе моје име ће изгорети.
Црквица коју сам подигао у славу Пресвете Мајке Божје нестане, парчиће фреске на којима је мој лик развући ће ветрови. Монашко братство, које наградих да се моле за спас душе и тела мога и жене и деце моје, разићи ће се на четири стране света. Мој гроб нико неће знати.
Блажен је човек који је нашао премудрост и онај смртни који је видео разум.
Ја сам онај који памти и кога ће сви заборавити.
Љубих, мрзих, смејах се, плаках, радовах се, мољах.
Бејах од рода племенита. У пет и још пет војни се борих за слободу отачества. Борих се у војсци великог жупана. Рука ме заболе од сечења људских телеса, тамо на Морачи, и на Ситници, и на Сави, и на Морави, и на Дрини, и на Неретви...
Изгубих у бојевима шаку, два пута стрела ме погоди, пресекоше ми тетиву на нози, па храмах.
Да ли узалуд беху моје муке и моје трпљење, и сва та крв и зној?
Пољуби ме велики жупан, што му ратнике живе из похода вратих и награди ме богато, стоком и земљом. Отачество и име народа свог прославих.
Ко се сећа утврде што саградисмо, горе високо, над Ибром, где орлови и лешинари лете? Сад хум покрива оно што преоста.
Мој мач је појела рђа, а мог коња звери.
Нема више онога што беше, нити оних који се сећају тог што беше, нити оних који су запамтили оне који се сећају тога.
Све развеја ветар и нестане у мрак. Где беше отачество моје? Све је сада тишина. Сутра више не долази, а јуче као да није било.
Сећање је узалудно.“

У СТУДЕНИЦИ

На Митровдан, пред манастиром је врело као у кошници. Тек пристигла бројна пратња великог жупана још увек је смештала ствари по гостинским просторијама. Истовремено, пред манастир су стигли пастири који су са Старог Влаха једном годишње, као прилог, дотеривали стоку, овце и говеда. У посети је била и група калуђера са Свете Горе. Нашли су се ту и неки приморски трговци. Манастирски економ и њему потчињени монаси

више нису знали на коју страну да се дену, трчећи од жупанових људи који су стално нешто захтевали, до Грка калуђера, па онда до гомиле сточара чију стоку је требало пребројати и сортирати. Пред службу се у дворишту почело окупљати и околно становноштво. Сава записа да једном, кад је Немања ловио на пустом ловишту зверова, изволи му се да на том пустом месту сагради манастир, код реке Студенице. Верује се да је манастир грађен у периоду 1183-1196. године. Немања је

Миле Мегућ
ЗАВЕШТАЊЕ СТЕФАНА НЕМАЊЕ О ЦРКВАМА

Кад човек зида кућу не зида је за себе, него за своју децу и унучад. Тако настаје породица и домаћинство.
Кад владар зида цркву, не зида је за себе, ни за своје синове, ни унучад, него за народ који ће је кроз векове походити. Тако се ствара држава. Кућа је оно што остаје после човека. Црква је оно што остаје после владара. Кућа остаје деци, црква народу.
А црква је чедо моје, велика лађа која плови према дубоким и далеким нама незнатим временима и људима. У који год век доплови довешће и нас и показати нас - нашим још нерођеним потомцима.
Сретан сам и миран чедо моје, што је сада моја Студеница, запловила према вековима.
У општем потоку времена само су такве лађе попут Нојеве, кадре да нас спасу највећег од свих понора, од заборава. А ми ћемо, чедо моје, који саградисмо цркве бити у њима времепловци на тим великим лађама.
А ми смо узидани у своје цркве тврде грађе, кадре да одоле страшним ударима времена. Све сам камен и мермер, најтврђе што постоји на свету. Узидали смо себе у своје цркве, исписали своју веру и живописали своје ликове у њима. Наши далеки потомци препознаће нас у Студеници. Знаће ко смо и какви смо. И чедо моје, биће поносни - што нас имају, поуздано знам да хоће. Поносиће се што су племе Немањићко.

изабрао место у шумовитом планинском пределу испод планине Радочела, на зеленом, пространом и свечано тихом тепиху, изнад речице Студенице. Стефан забележи како се Немања, „молитве чинећи из дубине срца, веселом душом труђаше о храму Пресете, старајући се да брзо буде свршен“. Грађевински материјал за цркву је узет из недара лепоте тога краја. Испод Радочела је вађен мермер „чији се тон, светао, мења од плавкасто и млечно белог до пожутелог и зеленкастог, топлот и кад нема сунца“. Градитељи су били и са Истока и са Запада, што је

Нас ради
на земљи
странствовавши
разумом
Творца
озарио се јеси
Симеоне

Плотско родитељство
у духовно
синовство
претворио си
смирењем

По смрти
исказао си светлост
источивши миро
благоухано
свим болујућим
миловање

Узтрубићемо песму
теби и тобом
похвало српска
и удобрење
поносимо се
твојом лозом
и гробом

дало јединствену
комбинацију
византијске
и романске
архитектуре,
свежину
новине и снагу
оригиналности.

Велики жупан, праћен
средњим сином Стефаном, пео се
стазом изнад манастира. Иако у
годинама, оседео и мало погурен,
високи, крупни жупан је хитро
грабио стрмим путељком. (...) „Пресвета Богородица ће бити
задовољна овим Домом, Господару“,
ускликну Стефан, „ни сам цар
ромејски не би га се постидео!“
„За душу нашу бесмртну, Стефано,
треба се бринути, на дан Страшнога
суда треба мислити и припремати
се“, прозбори замишљено велики
жупан. „Једнога дана, не тако
далеко, иако се теби чини да је то
много далеко, сагнућеш се изнад
неке мирне воде и запитаћеш се
чије то непознато, уморно лице
видиш. Који те то забринути старац
посматра, која непозната сподоба
буљи у тебе, јучерашњег младића
пуног снаге и полета. Јер тело нам
брзо стари и пропада, а само душа
која припада Богу вечито остаје
млада.

Али нисам те довео овде само да
би се дивио Богородичином дому.
Треба мислити и на сутрашњи дан,
кад будеш владао овом земљом
уместо мене.“

Стефан претрну. Било је то први
пут да му је отац јасно најавио да
ће га одредити за свог наследника
уместо старијег брата.

„Позвао сам те да ти укажем оне на
које треба да се ослониш. Они ће
нас очувати и уздићи, нас и наше

потомке“,
додаде
Немања,
показујући
доле на
ужурбано
мноштво пред
манастиром.

„Мислиш ли на наше

дворане и верну дружину,
Господару?“, запита Стефан.
Немања одмахну, љутито га
погледавши.

„На трговце, велможе. Светогорце,
себре?“

„Стефано, ја све веровах да си
паметнији од брата. На наше
калуђере мислим, на црквене људе.
Они су наша узданица и спас. Не
само што ће нам измолити вечни
живот, него и зато што ће на овом
свету они увек бити уз нас, и што ће
уздизати нашу власт и код Бога и
код народа – а ми ћемо их заузврат
јачати и безбројна села, сребрне
сасуде, злато и стоку поклањати.
Чуо сам да си се жалио због моје
дарежљивости манасирима.
Остарио сам, кажеш, Богу се
спремам, па да делим и оно што не
припада мени, него потомству.“

Стефан поцрвени и отђута.

„Гресиш Стефано! Не радим ја
ово због себе, него због деце и
потомства ми. Сам знаш да од
онога дана, давно, кад несташе
великог жупана Вукана ниједан мој
предходник у Расу није с миром
владао. Марка су исмевали, Уроша
су избацили, Завиду отерали,
Прибислава издали, Десу ромејском
цару предали. Као немирни вукови
жедни крви, жупани, велможе и
бољари само чекају прилику да
велики жупан, Божјом вољом
њима одређени господар, окрене

леђа, па да се баце на њега и да на
власт доведу другога, од ког би
захтевали нове дарове. Безбожници
и страсници! Кад бољару поклоних
имање – не знаш кад ће га против
тебе употребити.

Зато јачај манастире. А ако себри
више прихода дају манастиру
и цркви, то ће мање остати
похлепним бољарима који само
сплеткаре, а неретко и ратују
против свог владара. Манастири,
као овај доле, то ће бити на само
Божји дом, него и теби одмориште,
а ако треба и утврда и склониште од
злобних. Гради их и утврди високим
зидовима, па их даруј и богати. Они
ће ти давати и писаре и саветнике.
На једно село поклоњено великашу,
стотину даруј манастиру. Јер монаси
ће са својим сребрима и пут да
граде и шуму да крче, нове њиве
да ору, винограде и кошнице да
умножавају, па ће још за душу твоју
да се моле. И име наше и порода
нашег име сачуваће и величати не
само данас или сутра, него за вечна
времена, све док је и рода српског на
земљи.

И зато и ја приложих овом
манастиру онолика села и Брезову
и Гуштерицу и Засад и Ђаково и
Полумир и Церје и сва друга села,
и оне три парохије под Копаноником
и наредних да се жито довози о
Михољдану, и стока о Митровдану
и риба о Богородичином Успењу
и вино и восак да се прилажу, и да
имају служити сва она села како је
речено у повељи. И да свима влада
игуман. А игуман да нема изнад
себе никога осим мене – и Бога.
А ти се истог овог држи, па ћеш и
копље жупанско задржати и душу
своју спасити.“

ЖИВОТ У МАНАСТИРУ СТУДЕНИЦА ДАНАС

“Зайоведам, дакле, свима вама од Госјода Боја Сведржиџеља да овај свейи манастир буде слободан од оних који њу владају и да ни њод ким не буде, осим њод једном Свеојеваном Бојородицом Добројворком и молиџвом ѡрејодобној оца нашеј и кѡиѡора и оним који у њему и иѡманује” (Свейи Сава, Сѡуденички ѡиѡик, 12 глава) Сѡуденички ѡиѡик, ѡравилник о бојослужењима и живоју монаха је дело које је Свейи Сава наѡисао

Манастир Студеница је већ годинама укњижен у Светску културну баштину УНЕСКО-а. Уједно, он је један од најпосећенијих манастира у Србији, па и поред бројних посетилаца манастир и његово братство, без прекида, одржавају свој молитвено-литургијски карактер.

Спољашњи услови су се много променили од 12. века када је Св. Симеон Немања

1208. ѡ, ѡо доласку у Србију на молбу брајѡа Сѡефана. Свейи Сава ѡада ѡосѡјаје сѡарешина манастира и акѡивно ради на оѡанизацији монашкој живоѡа у њему. Овај црквени усѡав, он ѡише ѡо узору на Хиландарски ѡиѡик. Значај Сѡуденичкој ѡиѡика је у ѡоѡе ѡиѡо ће ѡосѡаѡи основа за Усѡав Срѡске Православне Цркве. Живој у манастиру Сѡуденици се и данас одвија ѡо уѡуѡисѡивима Свейоѡа Саве.

основао манастир, па до данс. Али суштина манастира је остала иста: стални напори да се човек молитвено сабере

и тихује, са једне стране, и јавни богослужбени живот, са друге стране. Као најопаснији непријатељ у овој ситуацији се показује „лукаво одвраћање пажње“. То је велики непријатељ верних у овом времену брзине и мноштва сликовних порука. Многи верници признају да не могу да се концентришу и да се моле услед општег метежа. Ово је озбиљан проблем и монасима, који морају да се носе са проблемима које некада манастири нису имали. У време Св. Саве многе проблеме су били дужни да решавају владар и држава. Данас је монах у далеко

тежим условима. Он је превасходно у опасности да изгуби свој мир, могућност богозрења и сабирања, и да се тако превише окрене ка спољним збивањима. Међутим, монашко братство се не предаје. Оно се придржава својих завета, који су за монахе вековима исти, а међу њима су и речи Апостола Павла: „Молите се без престанка“..

Основни значај манастира Студенице је садржан у речима које се изговарају приликом монашења: Да се живљење Господње пројављује подражавањем. Дакле, да се анђелски живот пројављује на земљи, у овом времену и веку. Тако је било у време Немање, али је тако и данас. Св. Сава је, између

осталог, написао и заповедио монасима Студенице следеће: „Ум наш, дакле, нека буде на небесима у гледању на красоте рајске...“ Он је прописао да се ова поглавља читају редовно братији манастира, што се и данас чини. Овакав дух, и овакав живот су били предуслови развоја студеничких културних и уметничких вредности које

су врхунске у свету. Наш народ ове вредности препознаје, па тако Студеница њему значи много. Али, пошто су ове вредности универзалне, ваља рећи да Студеница све више привлачи и странце. Постоје разни случајеви да су се људи овде обратили у Православље.

Пре двадест година, обликована је Летња духовна академија Музичке омладине у Студеници. Мали тим у коме су били музиколог др Снежана Николајевић, координатор Музичке омладине Миодраг Павловић и академик Димитрије Стефановић осмислио је пројект са намером да се богатство и аутохтоне вредности српске духовне музике, уметности и културе, у свом суштинском виду, приближе младима на савремен начин.

Полазници су окупљени у хору који на свакодневним пробама припрема брижљиво одабран програм духовне музике и

Иѡман ѡреба да оличава брајѡсѡиво. Он се иѡѡѡиѡификује са брајѡсѡивом, а брајѡсѡиво са њим. Тако ће се исѡуниѡи речи Сѡуденичкој ѡиѡика Св. Саве да брајѡија буду „као нека злѡѡина вериѡа“ (злѡѡини ланац). Кроз ѡосѡ, молиѡиву, ѡѡруд и лиѡѡурѡијски живој брајѡија се, Боѡом вођена, ѡолако и сѡѡурно ѡриводи јединомислију.

изводи га на крају интензивног рада од десетак дана. Овај основни слој надграђују предавања наших еминентних зналаца средњовековне српске културе и уметности, наступи гостујућих хорова, филмски и видео записи, а посебно значајно поље представља српска црквена музика као део богослужења. Све ове компоненте дају пројекту лик Академије.

Идеја Летње духовне академије је од самог почетка била везана за манастир Студеницу, који је по својој историји, лепоти и светосавском духу идеалан простор за ову својеврсну духовну школу. Братство манастира је свесрдно прихватило њен садржај, а Академија има благослов наше Цркве, Његовог Преосвештенства епископа жичког Хризостома и игумана студеничког архимандрита Тихона. У јулу ове године (2011) одржана је јубиларна 20. Летња духовна академија у Студеници.

Из садржаја:

2.
СТУДЕНИЦА – МАЈКА ЦРКВА СВИХ СРПСКИХ ЦРКАВА
6.
СРБИЈА НЕМАЊИЋА
8.
ВЕРСКЕ, КУЛТУРНЕ И ДРУШТВЕНО-ПОЛИТИЧКЕ ПРИЛИКЕ
У ВРЕМЕ СВЕТОГ СИМЕОНА МИРОТОЧИВОГ, ДРУГА ПОЛОВИНА 12. ВЕКА
14.
СТУДЕНИЦА БОГУ ЗАХВАЛНА ПЕСМА У КАМЕНУ
20.
СТЕФАН НЕМАЊА – ВЛАДАР, МОНАХ, СВЕТИТЕЉ
23.
МАНАСТИРСКО НАСЕЉЕ
26.
АРХИТЕКТУРА МАНАСТИРА СТУДЕНИЦА
30.
ГРАЂЕВИНСКИ ЦРТЕЖИ ИЗ 12. ВЕКА У СТУДЕНИЦИ
31.
КАМЕНИ УКРАСИ И ВАЈАРСКА ДЕЛА
34.
ЖИВОПИС
44.
СТУДЕНИЧКА РИЗНИЦА
52.
ИКОНЕ У СТУДЕНИЦИ
54.
СТАРЕ КЊИГЕ И РУКОПИСИ
56.
„ПРЕЧУДАН У ЧУДЕСИМА, КРЕПАК У РАТОВИМА, НЕПОБЕДИВ У СИЛИ, ПРЕСЛАВАН
БОГУ, СТРАШАН НЕПРИЈАТЕЉИМА И ДИВАН СВИМА“ - избор из Житија Светог Симеона
58.
ВЕСЕЛИ СЕ ПРАХУ НЕМАЊИЋА - избор из десетерачке поезије
60.
СТУДЕНИЦА – СРПСКА ЛАЂА, ЗАПЛОВИЛА ПРЕМА ВЕКОВИМА
62.
ЖИВОТ У МАНАСТИРУ СТУДЕНИЦА ДАНАС

CIP - Каталогизација у публикацији
Централна народна библиотека Црне Горе, Цетиње
ISBN 978-86-7660-151-6
COBISS.CG-ID 18870288

